

**UCHWAŁA NR 52/XII/2015
RADY MIEJSKIEJ W PIŁAWIE GÓRNEJ**

z dnia 26 sierpnia 2015 r.

w sprawie uchwalenia Programu Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6a ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., poz.594, poz.645, poz.1318 oraz 2014 r. poz. 379, poz. 1072) oraz art.3 pkt 3 i art. 19 ust.3b ustawy z dnia 6 grudnia 2006r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2014r. poz. 1649 oraz z 2015r. poz. 349) Rada Miejska uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Programu Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Piławy Górnej.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

PROGRAM REWITALIZACJI ZIEMI DZIERŻONIOWSKIEJ NA LATA 2014-2020

„Partnerstwo JST Ziemi Dzierżoniowskiej – wspólnie w stronę zrównoważonego rozwoju”

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach konkursu na działania wspierające jednostki samorządu terytorialnego w zakresie planowania współpracy w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych (edycja 2) z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007 –2013

SPIS TREŚCI

1 Diagnoza obecnej sytuacji na Ziemi Dzierżoniowskiej w kontekście działań rewitalizacyjnych	6
1.1 Uwarunkowania przestrzenne	6
1.1.1 Położenie administracyjne	6
1.1.2 Wybrane przyrodnicze uwarunkowania rozwoju	7
1.1.3 Obszary prawnie chronione i atrakcje przyrodniczo-krajobrazowe	10
1.1.4 Obiekty zabytkowe i atrakcji turystyczne	11
1.1.5 Struktura przestrzenno-funkcjonalna	12
1.1.6 Układ komunikacyjny	14
1.1.7 Infrastruktura techniczna	16
1.1.8 Zagospodarowanie przestrzenne	18
1.2 Uwarunkowania gospodarcze	19
1.2.1 Aktywność gospodarcza mieszkańców	19
1.2.2 Struktura gospodarki	21
1.2.3 Główni pracodawcy	22
1.2.4 Gospodarka finansowa samorządów	23
1.3 Uwarunkowania społeczne	26
1.3.1 Struktura demograficzna	26
1.3.2 Poziom wykształcenia	31
1.3.3 Rynek pracy	31
1.3.4 Infrastruktura społeczna	35
1.3.5 Zasoby mieszkaniowe	46
1.4 Podsumowanie uwarunkowań rozwoju w kontekście działań rewitalizacyjnych	48
2 Nawiązanie do strategicznych dokumentów na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym	50
2.1 Dokumenty na poziomie krajowym	50
2.1.1 Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego	50
2.1.2 Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	51
2.1.3 Założenia Krajowej Polityki Miejskiej	51
2.1.4 Założenia Narodowego Planu Rewitalizacji	52
2.2 Dokumenty na poziomie regionalnym	53
2.2.1 Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego	53

2.2.2	Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego	54
2.2.3	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego	54
2.3	Dokumenty na poziomie lokalnym	56
2.3.1	Strategia rozwoju Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020..	56
2.3.2	Strategie rozwoju społeczno-gospodarczego gmin powiatu dzierżoniowskiego	56
2.3.3	Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gmin powiatu dzierżoniowskiego	58
2.3.4	Programy rewitalizacji w gminach powiatu dzierżoniowskiego .	61
3	Obszary problemowe przeznaczone do rewitalizacji.....	67
3.1	Wyznaczenie obszarów problemowych.....	67
3.2	Zasięg terytorialny obszarów problemowych przeznaczonych do rewitalizacji	73
3.3	Zdegradowane obszary przemysłowe	79
4	Założenia Programu Rewitalizacji.....	80
4.1	Cele rewitalizacji	80
4.2	Plan działań	82
4.2.1	Działania przestrzenne.....	82
4.2.2	Działania społeczne	83
4.2.3	Działania gospodarcze	84
4.3	Potencjalne źródła finansowania	87
4.4	Uczestnicy rewitalizacji	89
5	System zarządzania Programem Rewitalizacji.....	90

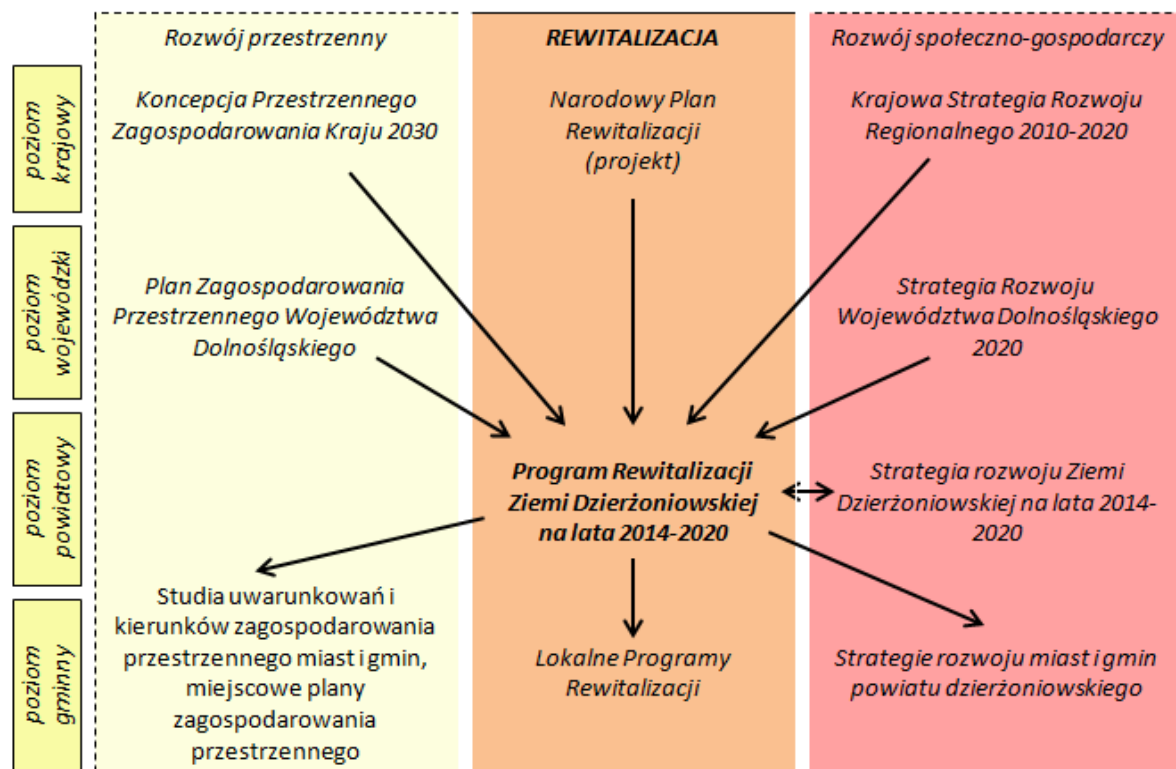

WSTĘP

Ziemia Dzierżoniowska stanowi wyjątkowy w skali województwa dolnośląskiego obszar będący enklawą rozproszonego, policentrycznego osadnictwa z dominującymi ośrodkami miejskimi, wśród terenów atrakcyjnych przyrodniczo, o silnych tradycjach i dużym potencjale przemysłowym. Charakteryzuje ją wysoka aktywność władz samorządowych i ich wzajemna współpraca stwarzająca warunki dla trwałego rozwoju tego obszaru. Przejawem tej współpracy jest opracowanie wspólnego programu rewitalizacji, który pozwoli na zdynamizowanie pozytywnych zmian w zakresie rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego regionu.

Program Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020 jest dokumentem strategicznym określającym ramy działań służących odnowie zdegradowanych obszarów w powiecie dzierżoniowskim. Jest on wyrazem zintegrowanego podejścia do rozwoju miast i obszarów wiejskich, w ramach którego aspekty społeczne, gospodarcze i przestrzenne ujmowane są w sposób holistyczny. Oznacza to zastąpienie zwyczajowego podejścia sektorowego nowym podejściem wielowymiarowym. Tym samym Program stanowić będzie swoisty łącznik, między polityką rozwoju i rewitalizacji prowadzoną na poziomie krajowym i wojewódzkim, a działaniami podejmowanymi na poziomie lokalnym. Wyznaczy cele rewitalizacji o znaczeniu ponadlokalnym, których realizacja przyczyni się do wzmocnienia całego powiatu dzierżoniowskiego. Na ich podstawie wypracowane zostaną szczegółowe założenia działań rewitalizacyjnych na szczeblu lokalnym. Charakterystyka zagadnienia rewitalizacji na poziomie powiatowym jest także wyrazem terytorialnego wymiaru polityki strategicznej, który określa występowanie zjawisk przez pryzmat ich przestrzennego rozłożenia, nie zaś w ramach zamkniętych granic administracyjnych niewielkich jednostek gminnych.

Rys. 1 Centralne położenie Programu Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020 względem innych dokumentów strategicznych

Źródło: opracowanie własne

W Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030 wprowadzono nadrzędną zasadę preferencji regeneracji (odnowy) nad zajmowaniem nowych obszarów pod zabudowę. Oznacza ona intensyfikację procesów urbanizacyjnych na obszarach już zagospodarowanych, tak aby minimalizować ekspansję zabudowy na nowe tereny. Obecnie trwają prace na szczeblu rządowym nad dwoma dokumentami, które uszczegółowią prowadzenie polityki rewitalizacyjnej w Polsce, tj. ustawą o rewitalizacji oraz Narodowym Planem Rewitalizacji. Ich powstawanie potwierdza rosnącą rolę rewitalizacji jako jednego z głównych czynników determinujących zrównoważony rozwój kraju w nadchodzących latach. Prawidłowy przebieg tego procesu zdeterminowany będzie zaangażowaniem wszystkich „lokalnych aktorów” w podejmowane działania rewitalizacyjne, a także wyłonieniem projektów, które w najwyższym stopniu przyczynią się do zniwelowania barier społecznych, gospodarczych i fizycznych na zdiagnozowanych obszarach kryzysowych. Szczebel powiatowy będzie zatem również pełnił istotną rolę w procesie odnowy zdegradowanych obszarów.

Program Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej stanowi wieloletni ramowy program działań w sferze przestrzennej, społecznej i gospodarczej, zmierzających do wyprowadzenia rewitalizowanych obszarów z sytuacji kryzysowej i stworzenia warunków do ich dalszego rozwoju. Punktem wyjścia do określenia celów i kierunków działań było przeprowadzenie diagnozy stanu i charakterystyki obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej Ziemi Dzierżoniowskiej. Diagnoza przeprowadzona została metodą techniki desk-research, na podstawie dostępnych publicznych danych statystycznych. Drugi rozdział Programu zawiera opis jej umiejscowienia na tle strategicznych dokumentów na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym. Analiza dokumentów nadrzędnych stanowi warunek konieczny dla prawidłowego zintegrowania i zachowania spójności celów i kierunków działań polityki rewitalizacyjnej na każdym z poziomów zarządzania strategicznego. W trzecim rozdziale przedstawione zostały wyniki analizy jakościowo-wskaźnikowej, która posłużyła do wyznaczenia obszarów kryzysowych na terenie powiatu dzierżoniowskiego. W rozdziale czwartym stanowiącym część progностyczną dokumentu, na bazie wykonanej analizy strategicznej, zostały zidentyfikowane i przedstawione cel główny oraz cele pośrednie procesu rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej oraz wynikające z nich działania rewitalizacyjne (typy projektów) ujęte w formie programów. Realizacja kompleksowych projektów rewitalizacyjnych, odbędzie się na zasadach opisanych w Strategii rozwoju Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020.

1 DIAGNOZA OBECNEJ SYTUACJI NA ZIEMI DZIERŻONIOWSKIEJ W KONTEKŚCIE DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH

Przemiany społeczno-gospodarcze i przestrzenne miast i regionów są procesem naturalnym, na stałe obecnym w ich strukturze, a jednocześnie niezwykle trudno sterowalnym w dłuższej perspektywie. Stąd poznanie wszystkich prawidłowości występujących na danym obszarze pozwala na ich lepsze zrozumienie, a przede wszystkim dostosowanie się do zachodzących zmian. Z tych względów w niniejszym rozdziale przedstawiono diagnozę obecnej sytuacji występującej na Ziemi Dzierżoniowskiej. Badania opierają się na przede wszystkim na danych z 2013 roku, w niektórych przypadkach jednak dopiero analiza dynamiczna pozwalała na uchwycenie pewnych tendencji, stąd odwołanie do danych z lat 2009-2012. To typowo statystyczne ujęcie rozwoju Ziemi Dzierżoniowskiej w trzech pierwszych podrozdziałach, odnoszących się kolejno do uwarunkowań przestrzennych, społecznych i gospodarczych, zostało podsumowane w ostatniej części wytycznymi w zakresie kształtowania polityki rewitalizacyjnej regionu.

1.1 UWARUNKOWANIA PRZESTRZENNE

1.1.1 Położenie administracyjne

Powiat dzierżoniowski położony jest w południowo-zachodniej części województwa dolnośląskiego na Przedgórzu Sudeckim, w swoistym trójkącie pomiędzy Masywem Ślęży, Górami Sowimi oraz Wzgórzami Niemczańskimi. Siedzibą władz powiatu jest miasto Dzierżoniów. W jego skład wchodzi 7 gmin, w tym cztery gminy miejskie: Dzierżoniów, Bielawa, Piława Górna, Pieszyce, jedna gmina miejsko-wiejska: Niemcza, oraz dwie gminy wiejskie Dzierżoniów i Łagiewniki (tab. 1). W 2013 roku powiat dzierżoniowski zamieszkiwało 106 613 osób, co stanowiło 3,6% wszystkich mieszkańców województwa. Powierzchnia powiatu wynosi 479 km², natomiast gęstość zaludnienia 219 osób/km². Powiat dzierżoniowski graniczy bezpośrednio z powiatami: wrocławskim, świdnickim, wałbrzyskim, ząbkowickim, strzelińskim i kłodzkim.

Tab. 1 Podział administracyjny powiatu dzierżoniowskiego (2013)

gmina	typ	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności
Dzierżoniów	miejska	20,1	34428
Bielawa	miejska	36,2	31186
Pieszyce	miejska	63,6	9626
Piława Górna	miejska	20,9	6696
Niemcza	miejsko-wiejska	72,1	5800
Dzierżoniów	wiejska	142,1	9339
Łagiewniki	wiejska	124,4	7538

Źródło: dane BDK/GUS

Rys. 1 Powiat dzierzoniowski w podziale na gminy

Źródło: opracowanie własne

1.1.2 Wybrane przyrodnicze uwarunkowania rozwoju

W ramach analizy przyrodniczych uwarunkowań rozwoju powiatu dzierzoniowskiego przedstawiono charakterystykę położenia fizyczno-geograficznego, warunków klimatycznych, zasobów wodnych, zasobów surowców mineralnych, zagospodarowania gleb oraz lasów.

Położenie fizyczno-geograficzne

Biorąc pod uwagę fizyczno-geograficzny podział regionalny Polski wg. J. Kondrackiego można określić położenie powiatu dzierzoniowskiego w obrębie podprowincji sudeckiej, w obrębie makroregionów:

- Przedgórze Sudeckie: mezoregion Wzgórza Niemczańsko-Strzelińskie (obejmuje większość powiatu dzierzoniowskiego), mezoregion Obniżenie Środkowe (obejmuje środkowy i zachodni skraj powiatu),
- Sudety Środkowe: mezoregion Góry Sowie (obejmuje południowo-zachodnią część powiatu).

Warunki klimatyczne

Zdecydowana większość powiatu jest położona w obrębie Regionu Dolnośląskiego Środkowego (Nizina Śląska i Przedgórze Sudeckie) z najczęściej występującą pogodą umiarkowanie ciepłą (131 dni). Liczba dni bardzo ciepłych wynosi 87, zaś przymrozkowych – 83 dni. Południowo-zachodnia część powiatu jest położona w obrębie Regionu Wałbrzyskiego, obejmującego m.in. Góry Sowie z dwoma piętrami umiarkowanie chłodnymi (550-800 m n.p.m.) i chłodnymi (powyżej 800 m n.p.m.). Średnie roczne temperatury powietrza wahają się od 7 do 8°C (w górach 5,5-6,5°C).

Zasoby wodne

Zasoby wód powierzchniowych powiatu dzierzoniowskiego są ubogie, co wynika z górzystego ukształtowania terenu. Wody zajmują jedynie 259 ha, tj. 0,5% powierzchni powiatu, zaś obszar powiatu należy w zdecydowanej większości do zlewni Odry oraz Bystrzycy (rys. 2). Jedynie okolice Ostroszowic należą do dorzecza Nysy Kłodzkiej. Najważniejszymi ciekami wodnymi na terenie powiatu są:

- w zlewni rzeki Bystrzycy: rzeka Piława (prawobrzeżny dopływ Bystrzycy) oraz jej dopływy: Bielawica, Brzęczek, Pieszycki Potok, Kłomnica (z dopływem Miła), Gniły Potok (z dopływem Włóczka), Potok Słocina i Rogoźnica,
- w zlewni rzeki Odry: rzeka Ślęza (lewobrzeżny dopływ Odry) oraz jej dopływy: Krzywula, Krasawa, Sulisławka, Potok Oleszna (z dopływem Potok Lewiec), Potok Piekelnik i Karczowicki Potok,
- w zlewni rzeki Nysa Kłodzka: rzeka Jatkowa (prawobrzeżny dopływ Węży, lewostronnego dopływu Nysy Kłodzkiej).

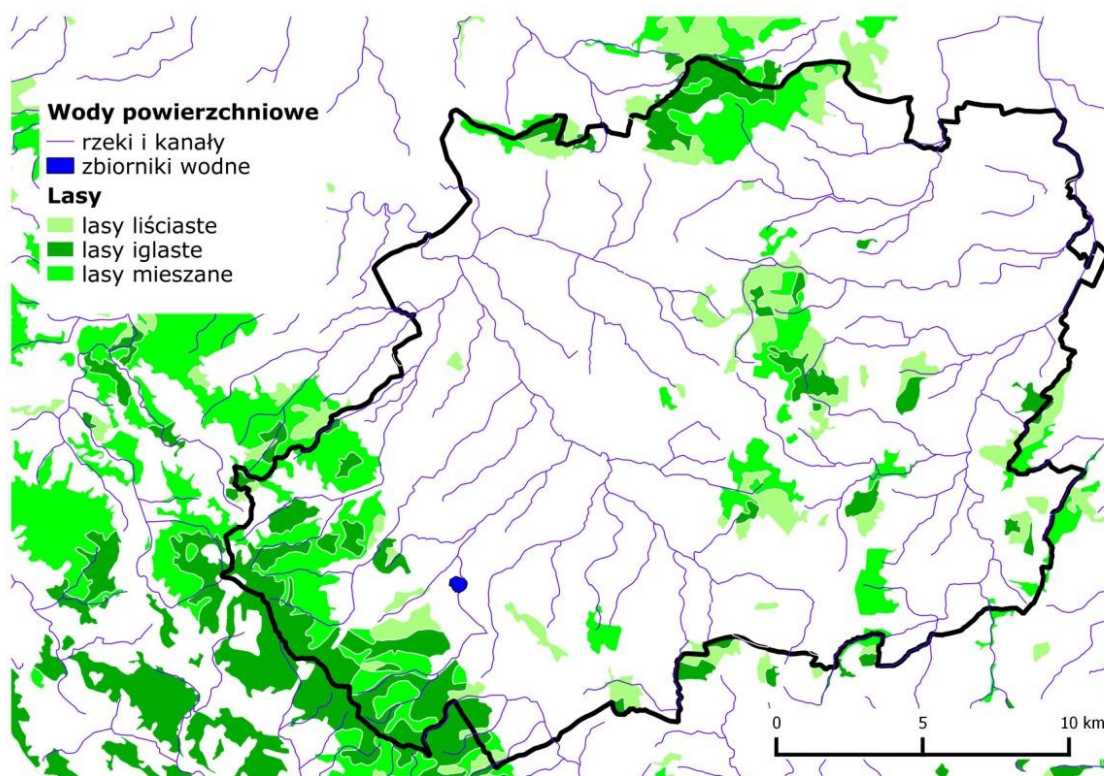
Główne zbiorniki wodne powiatu dzierzoniowskiego to zbiorniki w Sieniawce (7,6 ha), Łągiwnikach (11,4 ha) oraz zbiornik „Sudety” w Bielawie (24 ha), a także dwa strategiczne zbiorniki z wodą pitną w rejonie Ostroszowic (4,79 ha i 1,8ha). Na obszarze powiatu obecne są również mniejsze zbiorniki wód powierzchniowych – stawy, zlokalizowane m.in. w rejonie Ligoty Małej, Niemczy, Owiesna, Stoszowa, Bratoszowa, Dobrocina, Piławy Dolnej i Goli Dzierżoniowskiej

Zasoby surowców mineralnych

Obecnie eksploatowane na terenie powiatu dzierzoniowskiego są złoża: Kośmin (wydobycie sjenitu), Piława Górna (wydobycie amfibolitu oraz migmatytu), a także Jaźwina, Książnica Wschód i Ratajno (wydobycie piasku). Zaniechano wydobycia sjenitu ze złóż Piława Górna i Przerzeczyn Zdrój, gnejsu ze złoża Mościsko, piasku ze złoża Dobrocin oraz surowców ilastych ceramiki budowlanej ze złoża Wilków Wielki. Największe wydobycie w powiecie dzierzoniowskim dotyczy kamieni łamanych i blocznych, głównie skał metamorficznych: migmatytu i amfibolitu. Łączne wydobycie kamieni w powiecie dzierzoniowskim wynosi 2 763 tys. ton, przy czym największe jest wydobycie migmatytu ze złoża Piława Górna (1 691 tys. ton rocznie). W mniejszym stopniu eksploatuje się złoża amfibolitu (638 tys. ton rocznie, złoża Piława Górna) oraz sjenitu (434 tys. ton, złoża Kośmin). Na znacznie niższym poziomie kształtuje się w powiecie dzierzoniowskim wydobycie ze złóż piasków i żwirów – rocznie wydobywa się 264 tys. ton tego surowca. Szczególnie eksploatowane jest złoża Książnica Wschód, gdzie następuje wydobycie piasku na poziomie 210 tys. ton rocznie (tj. 80% wydobycia piasków i żwirów w całym powiecie). W znacznie niższym stopniu prowadzone jest wydobycie piasku ze złoża Ratajno (33 tys. ton) oraz piasku i żwiru ze złoża Jaźwina (21 tys. ton). Na terenie powiatu dzierzoniowskiego znajduje się także złoża wód leczniczych. Ze względu na podział regionalny złoża zlokalizowane jest w obszarze prowincji C – sudeckiej, regionie I bloku przedsudeckiego. Złoża Przerzeczyn zawiera wody lecznicze słabo zmineralizowane (mineralizacja > 1 g/dm³) o zasobach eksploatacyjnych 7,67 m³/h. Roczny pobór wody z tego złoża kształtuje się na poziomie 9 626 m³. Złoża wód leczniczych Przerzeczyn objęte jest koncesją na eksploatację, zaś w oparciu o jego zasoby funkcjonuje najmniejsze w Polsce uzdrowisko – Przerzeczyn-Zdrój.

Rys. 2 Uwarunkowania przyrodnicze zagospodarowania powiatu dzierzoniowskiego

Źródło: opracowanie własne

Bonitacja i zagospodarowanie gleb

W glebach na terenie powiatu dzierzoniowskiego przeważają gleby brunatne i płowe (70%). Znacznie mniejszy jest udział charakteryzujących się najwyższą żyznością czarnych ziem (19,5%) oraz powstałych w wyniku akumulacji wód rzecznych i stokowych mad (10,5%). Najbardziej żyzne gleby występują w gminie Łagiewniki (35,3% czarnych ziem). Najgorsze ziemie występują natomiast w gminie Bielawa (93% gleb brunatnych i płowych). Na gruntach ornych powiatu dzierzoniowskiego występują przede wszystkim gleby klasy IIIa i III b (tj. dobrej i średnio-dobrej jakości) (tab. 2). Najlepszymi glebami odznaczają się gminy Łagiewniki i Niemcza, gdzie znaczny jest udział gleb II klasy bonitacyjnej (25,7% i 30,9%) oraz występują gleby I klasy. W Pieszycach przeważają gleby klasy IIIb i IVa, zaś w Bielawie, Dzierżoniowie i Piławie Górnej – gleby klasy IIIa i IIIb.

Tab. 2. Klasy bonitacyjne gleb w powiecie dzierzoniowskim

Klasa bonitacyjna	Udział gruntów ornych wg klas bonitacyjnych
Klasa I	2,8%
Klasa II	14,3%
Klasa IIIa	28,1%
Klasa IIIb	26,1%
Klasa IVa	18,7%
Klasa IVb	6,8%

Klasa V	2,8%
Klasa VI	0,4%

Źródło: Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Dzierżoniowskiego (2012)

Lasy

Grunty leśne w powiecie dzierżoniowskim zajmowały w 2013 powierzchnię 10 077,93 ha. Większość z nich to grunty leśne publiczne (9 887,01 ha), stanowiące własność Skarbu Państwa (9 819,21 ha), w zarządzie Lasów Państwowych (9 722,21 ha). Największe obszary gruntów leśnych występują w gminie Pieszycy, gdzie zajmowały powierzchnię 2 677,79 ha, mniej gruntów leśnych znajduje się w gminach Łagiewniki (2 410,75 ha) czy Dzierżoniów (2 104,85 ha). Natomiast najmniejszymi obszarami leśnymi w powiecie dzierżoniowskim dysponują miasta Dzierżoniów (16,24 ha) oraz Piława Górna (61,72 ha). Lesistość powiatu dzierżoniowskiego w 2013 roku wynosiła 20,7% i była znacznie zróżnicowana w gminach. Najmniejszą lesistością odznaczało się miasto Dzierżoniów – jedynie 0,8%. Niska wartość lesistości występuje także w Piławie Górnej (2,9%). Z kolei najbardziej lesistymi gminami powiatu dzierżoniowskiego są Pieszycy (41,4%) i Bielawa (34,2%). Poziom lesistości powiatu jest niższy niż średnia wojewódzka (wynosząca 29,7%).

1.1.3 Obszary prawnie chronione i atrakcje przyrodniczo-krajobrazowe

Obszary prawnie chronione zajmowały w 2013 roku w powiecie dzierżoniowskim obszar 8 556,1 ha, co stanowi 17,9% jego powierzchni. Jest to wartość zbliżona do średniej wojewódzkiej, wynoszącej 18,6%. Wśród nich znajdowało się 71,1 ha rezerwatów przyrody, 6 731,9 ha parków krajobrazowych, 1 823,4 ha obszarów chronionego krajobrazu oraz 1,3 ha użytków ekologicznych. Najwięcej obszarów chronionych należy administracyjnie do Pieszyc (2 916,3 ha; 34,1%) oraz Łagiewnik (2 580 ha; 30,2%). Znacznie mniejszą powierzchnię mają obszary chronione w Bielawie (1 386,3 ha; 16,2%), Niemczy (1 011,4 ha; 11,8%) oraz gminie wiejskiej Dzierżoniów (662,1 ha; 7,7%). Na terenie miast Dzierżoniów oraz Piława Górna nie występują obszary prawnie chronione. Ponadto w powiecie występuje 6 obszarów Natura 2000 oraz 107 pomników przyrody. Najwięcej pomników przyrody zlokalizowanych jest w Niemczy (25 pomników przyrody), po kilkanaście w gminie wiejskiej Dzierżoniów (18), Pieszycach (16), Łagiewnikach (15), Dzierżoniowie (14) oraz Bielawie (13), a kilka – w Piławie Górnej (6). Większość pomników przyrody w powiecie dzierżoniowskim stanowią pojedyncze drzewa, głównie dęby szypułkowe, sporadycznie są to grupy drzew czy aleje. Jedyne nieroślinny pomnik przyrody na terenie powiatu dzierżoniowskiego to gnejsy i skały wapienno-krzemianowe usytuowane w gminie wiejskiej Dzierżoniów.

Do najcenniejszych atrakcji przyrodniczo-krajobrazowych powiatu dzierżoniowskiego objętych ochroną zaliczyć należy: Góry Sowie, Arboretum w Wojsławicach, Masy Ślęży oraz Wzgórza Niemczyckie.

Góry Sowie stanowią łatwo dostępne pasmo Sudetów Środkowych, dzięki widokowym szosom wiodącym na przełęcze. Ich najwyższy szczyt to Wielka Sowa (1015 m n.p.m.), którego charakterystycznym elementem jest 100-letnia wieża widokowa. Z liczącej 25 m wieży można oglądać panoramę Sudetów – od Śnieżki w Sudetach Zachodnich, po Śnieżnik w Sudetach Wschodnich. Równie atrakcyjnym miejscem widokowym jest nieco niższa Kalenica (964 m n.p.m.) z wieżą metalową. Na tym terenie utworzono Park Krajobrazowy Gór Sowich oraz rezerwat Bukowa Kalenica. W lasach licznie występuje zwierzyna – obok typowych dla obszarów Sudetów jeleni, saren, dzików, w Górach Sowich żyje największa w Polsce populacja muflonów.

Zlokalizowane w pobliżu Niemczy **Arboretum w Wojsławicach** znane jest z najstarszej i największej w Polsce kolekcji różaneczników i azalii – składa się z 500 gatunków, niektóre okazy mają po sto lat i sięgają 5 metrów wysokości. Ponadto rosną tu inne

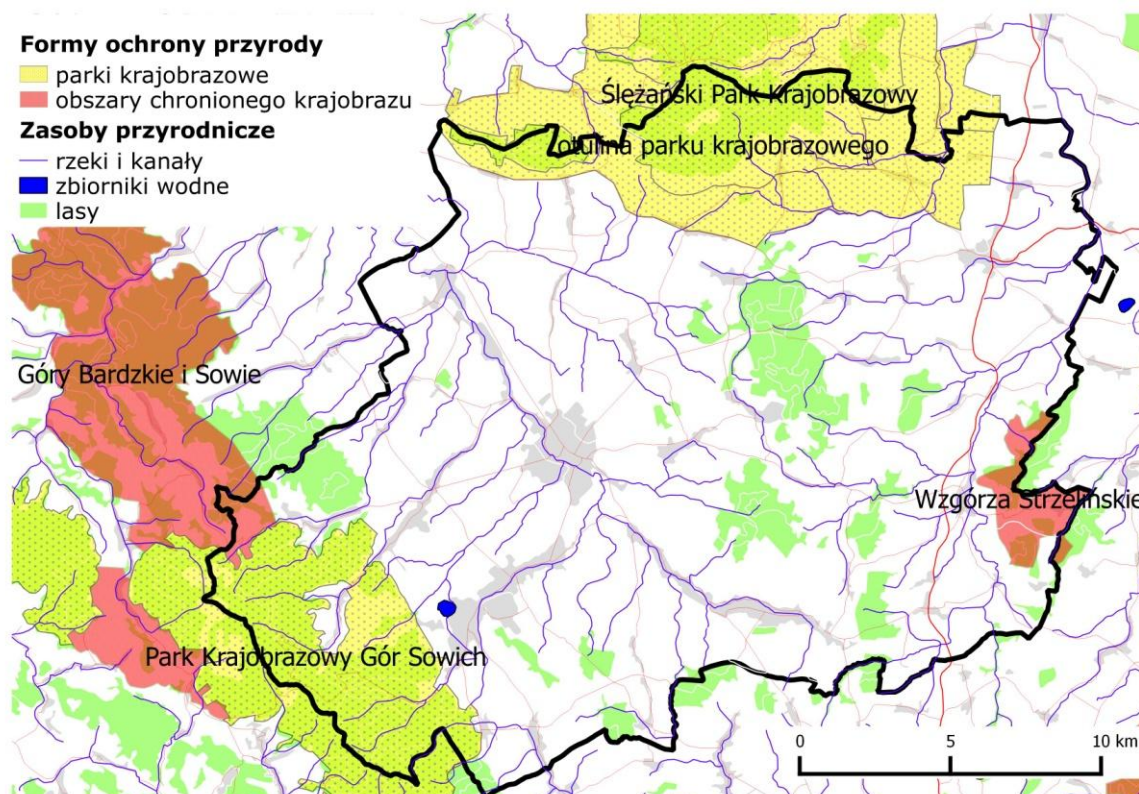

rzadkie krzewy i drzewa (jak np. cedr libański, cedrzyniec kalifornijski, mamutowiec olbrzymi, metasekwoja chińska, sośnica japońska). Ogrodem botanicznym w Wojśławicach opiekuje się obecnie Uniwersytet Wrocławski, który znacznie poszerzył jego teren, stworzył kaskadę nowych stawów, a dla turystów przygotował specjalne miejsca na pikniki. Najlepiej ogród zwiedzać w maju, gdy kwitną różaneczniki.

Masy Ślęży stanowi osobliwość przyrodniczą i kulturową. Na terenie powiatu dzierzoniowskiego znajduje się jego południowa część z Górą Radunią (573 m n.p.m.). Drugą częścią jest Ślęza (718 m n.p.m.), miejsce kultów pogańskich, nazywana Śląskim Olimpem. Na obszarze Masywu utworzono Ślęzański Park Krajobrazowy oraz trzy rezerваты: Góra Ślęza (krajobrazowy) oraz Góra Radunia (archeologiczno-florystyczny) i Łąka Sulistrowicka (florystyczny-z rzadkimi roślinami i owadami).

Wzgórza Niemczańskie obejmują kilka pasm wzniesień (W. Dębowe, Gumińskie, Krzyżowe, Gilowskie) o złożonej budowie geologicznej, przeciętych malowniczymi wąwozami. Mimo że są niewysokie (300-400 m n.p.m.), mają swój niepowtarzalny urok i dodają atrakcyjności tej części powiatu. Objęte są one ochroną w ramach Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Rys. 3 Najważniejsze obszary chronione w powiecie dzierzoniowskim

Źródło: opracowanie własne

1.1.4 Obiekty zabytkowe i atrakcji turystyczne

Ziemia Dzierżoniowska posiada bogate zasoby dziedzictwa kulturowego. Według stanu na dzień 31 grudnia 2014 roku w rejestrze zabytków Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zapisano **237 obiektów zabytkowych**. Największa ich liczba zlokalizowana jest w gminie Niemcza – 53, a także w mieście Dzierżoniowie (48) oraz w mieście i gminie Bielawa (44). Ponadto wśród obszarów zabytkowych zapisane są

układu urbanistyczne Dzierżoniowa, Bielawy, Niemczy i Piławy Górnej oraz historyczne układy ruralistyczne kilkudziesięciu wsi. Do najciekawszych atrakcji turystycznych powiatu należy zaliczyć uzdrowisko Przerzeczyn-Zdrój, Zamek Pieszycki, Zamek w Goli Dzierżoniowskiej, punkt widokowy wieży kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Bielawie oraz dzierżoniowski ratusz i wieżę z tarasem widokowym, zabytkowym mechanizmem zegarowym oraz rekonstrukcją warsztatu menniczego.

Uzdrowisko Przerzeczyn Zdrój to istniejące od 1802 roku sanatorium wykorzystujące do zabiegów unikalne źródła wód: radoczynnej siarczkowo-wapiennej i magnezowej. W uzdrowisku można również skorzystać z zabiegów borowinowych, fizykoterapeutycznych i gimnastyki leczniczej. Wskazania lecznicze: choroba zwyrodnieniowa stawów, podstawowe choroby reumatyczne, nerwobóle, zespół rwy kulszowej i ramiennej, osteoporoza, rehabilitacja pourazowa

Zamek Pieszycki to największy zamek barokowy w tej części Polski. Ma ponad 60 pokoi, wieżę z tarasem widokowym i ogromne, nie do końca jeszcze zbadane piwnice. Pochodzi z początku XVII wieku, przebudowany pomiędzy 1705 i 1710 rokiem. W październiku 2000 roku pieczę nad nim przejęli nowi właściciele, dzięki czemu ta znajdująca się na terenie powiatu dzierżoniowskiego perła architektury renesansowo-barokowej odzyskuje swój dawny blask. Jego odbudowa jest najpoważniejszą tego typu prywatną inwestycją w Europie, zarówno pod względem rozmachu, jak i staranności oraz jakości wykończenia fasad i wnętrza.

Zamek w Goli Dzierżoniowskiej to renesansowy zamek zbudowany w 1580 roku w formie czworoboku z wewnętrznym dziedzińcem. Na początku XVII wieku dodano charakterystyczną wieżę we wschodnim narożniku. Wokół zamku na powierzchni 13 ha rozciąga się park, w którym rośnie ponad 1600 drzew wielu gatunków. Od 2000 roku w Zamku prowadzone są intensywne prace mające na celu przywrócić zaniedbany wcześniej obiekt do jego dawnej świetności. W 2013 roku w Zamku otwarto hotel, spa i restaurację.

Punkt widokowy trzeciej co do wysokości w Polsce (101m) wieży kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Bielawie, stanowi po remoncie jedną z głównych atrakcji miasta. Obiekt posiada cztery tarasy widokowe, z czego dwa z urządzeniami teleoptycznymi. Zwiedzający mogą obserwować panoramę Bielawy, Gór Sowich i okolic. Dzięki iluminacji wieża wygląda bardzo atrakcyjnie również o zmierzchu.

Dzierżoniowski ratusz i wieża z tarasem widokowym, zabytkowym mechanizmem zegarowym oraz rekonstrukcją warsztatu menniczego. Ratusz wybudowano w XIII wieku jako dom handlowy i centrum kupieckie. Od 1337 r. był siedzibą władz miejskich. W latach 1972-1975 gruntownie przebudowany. 47-metrowa wieża dawniej poza funkcjami reprezentacyjnymi pełniła także rolę strażnicy oraz ostatniego punktu obrony mieszkańców. Górną krawędź wieży zamyka taras widokowy z ozdobną ażurową galerią, późnorenesansowym chełmem z iglicą zakończoną połączoną kulą. Od południowej strony znajduje się postać legendarnego dobosza z bębenkiem, który uratował miasto w czasie potopu szwedzkiego. Do wieży prowadzi gotycki portal z XIV-XV w. W dolnej części wieży dzierżoniowskiego Ratusza znajduje się warsztat menniczy, który jest rekonstrukcją XIV-wiecznej Mennicy Miejskiej.

1.1.5 Struktura przestrzenno-funkcjonalna

Sieć osadnicza powiatu dzierżoniowskiego wykazuje cechy sieci policentrycznej, z wyraźnie dominującą rolą ośrodków miejskich. Osadnictwo koncentruje się w miastach powiatu, tj. Dzierżoniowie, Bielawie, Pieszycach, Niemczy i Piławie Górnej. Na obszarze powiatu dzierżoniowskiego znajduje się 5 miast, 36 miejscowości wiejskich oraz 40 sołectw (rys. 4).

Miasto **Dzierżoniów** stanowi centrum administracyjne i usługowe mieszkańców powiatu dzierżoniowskiego. Jest ośrodkiem miejskim o skoncentrowanym osadnictwie i rozbudowanych tradycjach przemysłu bawełnianego, pełni również funkcje przemysłowe

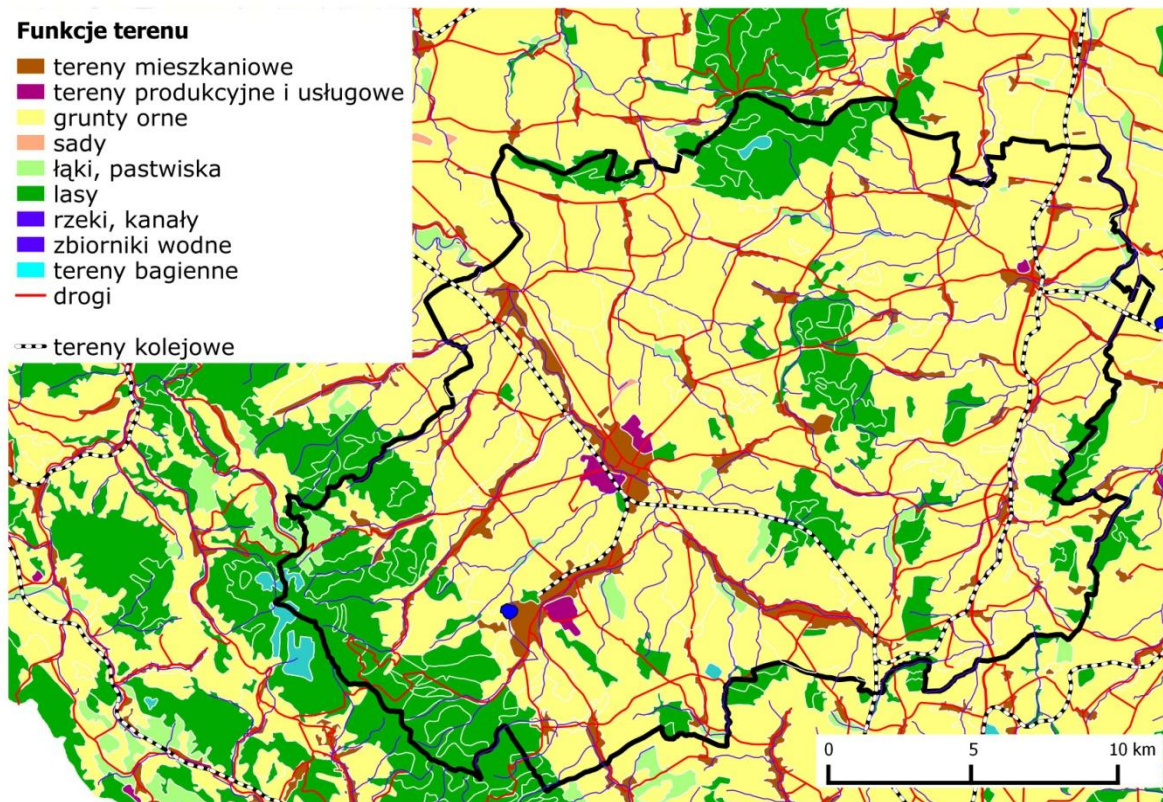

(przemysł elektromechaniczny, chemiczny, przetwórstwo przemysłowe). Obszary szczególnego rozwoju gospodarczego to tereny Podstrefy Dzierżoniów WSSE „Invest Park”, zaś dominujące gałęzie przemysłu to elektrotechniczna i chemiczna.

Bielawa jest miastem przemysłowym o wysokim stopniu specjalizacji branżowej. Na terenie Bielawy wskazano 3 miejsca, w których dopuszcza się lokalizację elektrowni wiatrowych. Gmina dysponuje również terenem inwestycyjnym w północnej części miasta, przy DW 384 (teren podstrefy ekonomicznej), który jest przeznaczony pod lokalizację przemysłu. Położenie Bielawy u stóp Gór Sowich oraz baza turystyczno-wypoczynkowa (OWW „Sudety”, Góra Parkowa) stwarzają również doskonałe warunki do rozwoju turystyki.

Gmina **Piława Górna** charakteryzuje się słabym zalesieniem, a w jej strukturze dominują użytki rolne, głównie pola uprawne. Wynika to z występowania na terenie gminy gleb bardzo dobrej jakości. W strukturze rolnictwa na terenie gminy dominują małe gospodarstwa rolne (do 5 ha), zajmujące się głównie uprawą roli (słabo rozwinięta jest produkcja zwierzęca). Wśród podmiotów gospodarczych na terenie gminy przeważają jednostki o małym zatrudnieniu. Z uwagi na występowanie złóż kamienia naturalnego gmina jest również zagłębiem przemysłu kamieniarskiego i wydobywczego (jeden z największych ośrodków kamieniarskich w Polsce).

Rys. 4. Struktura przestrzenno-funkcjonalna powiatu dzierżoniowskiego

Źródło: opracowanie własne

Niemal połowę powierzchni gminy **Pieszycy** zajmują użytki rolne (48,54%; 3 088,37 ha). Znaczny jest również udział gruntów leśnych i zadrzewionych (42,98%; 2 734,48 ha). 3,96% powierzchni Pieszycy zajmują grunty zabudowane i zurbanizowane, w tym 0,37% (23,55 ha) stanowią tereny przemysłowe. Grunty orne (35,73% powierzchni

gminy) występują niemal wyłącznie w części przedgórskiej, zaś gospodarstwa rolne na terenie gminy nastawione są w większości na produkcję roślinną (pojedynczo występują gospodarstwa rolne specjalizujące się w produkcji zwierzęcej).

Większość powierzchni **gminy wiejskiej Dzierżoniów** zajmują tereny rolne (11 188 ha, 79,4%), które przesądzają o jej rolniczym charakterze. Tereny zainwestowane na obszarze gminy to zaledwie ok. 569 ha (ok. 4% powierzchni), Znaczna pozycja rolnictwa w gminie wynika z posiadania gleb o dobrej i średniej jakości – grunty orne klas bonitacyjnych IIIa, IIIb oraz IVa stanowią większość gruntów ornych na terenie gminy. Sprzyjają mu również dobre warunki klimatyczne oraz korzystna struktura obszarowa. Gmina dysponuje również niewykorzystanym dotychczas potencjałem turystycznym, wynikającym z dostępnych zasobów naturalnych (funkcja turystyczna i agroturystyczna). Gmina **Łagiewniki** jest gminą o dominującej funkcji rolniczej. Predyspozycje gminy do prowadzenia intensywnej produkcji rolnej określają bardzo dobre warunki klimatyczne i glebowe (82% gruntów rolnych stanowią gleby I klasy bonitacyjnej). Na terenie gminy zlokalizowane są drobne zakłady produkcyjne, rozwijana jest również funkcja turystyczna gminy. W środkowej części gminy przewidywana jest budowa zbiorników wodnych o charakterze retencyjno-turystycznym. Tereny te, uzupełniające dotychczasową ofertę zbiorników wodnych w łagiewnikach i Sieniawce, mają stać się motorem rozwoju turystycznego gminy.

W krajobrazie gminy **Niemcza** dominują obszary rolne. Użytki rolne stanowią 70,5% powierzchni gminy. Gmina charakteryzuje się glebami żyznymi – gleby w klasach bonitacyjnych I-IV zajmują 96% powierzchni użytków rolnych. Obszar gminy Niemcza jest atrakcyjny również ze względu na walory przyrodnicze i kulturowe (ośrodek turystyki, funkcja uzdrowiskowa). Główne kierunki kształtowania obszarów aktywności gospodarczej i infrastruktury technicznej w gminie obejmują zabudowę w północnej części miasta Niemcza, wzdłuż drogi krajowej nr 8.

1.1.6 Układ komunikacyjny

Komunikacja na terenie powiatu dzierżoniowskiego odbywa się przede wszystkim z wykorzystaniem infrastruktury drogowej, w mniejszym stopniu infrastruktury kolejowej. Najbliższe lotnisko znajduje się we Wrocławiu, ok. 60 km od Dzierżoniowa. Głównym węzłem komunikacyjnym powiatu jest miasto Dzierżoniów, przez które przebiega większość głównych dróg oraz linia kolejowa nr 137 Katowice – Nysa – Kamieniec Żąbkowicki – Świdnica – Legnica, nazywana też Podsudecką Magistralą Kolejową (PMK).

Infrastrukturę drogową na terenie powiatu dzierżoniowskiego tworzy 496 km dróg różnych kategorii. Znajdują się wśród nich:

- Drogi krajowe (23 km):
  - DK 8 Wrocław-Kudowa Zdrój stanowiąca element korytarza europejskiego E67 (Finlandia – Estonia – Łotwa – Litwa – Polska – Czechy), na terenie powiatu dzierżoniowskiego przebiegająca przez gminy Łagiewniki i Niemcza,
  - DK 39 Łagiewniki – Strzelin – Wiązów – Brzeg – Namysłów – Kamienna – Baranów – Kępno.
- Drogi wojewódzkie (63 km):
  - DW 382 granica państwa PL/ČR Paczków/Bílý Potok – Paczków – Chałupki – Żąbkowice Śląskie – Piława Górna – Dzierżoniów – Świdnica – Stanowice,
  - DW 383 Jedlina-Zdrój – Olszyniec – Jugowice – Walim – Rościszów – Pieszycy – Dzierżoniów,
  - DW 384 Strzelin – Łagiewniki – Dzierżoniów – Bielawa – Wolibórz.
- Drogi powiatowe (200 km), których zarządcą jest Zarząd Dróg Powiatowych w Dzierżoniowie.

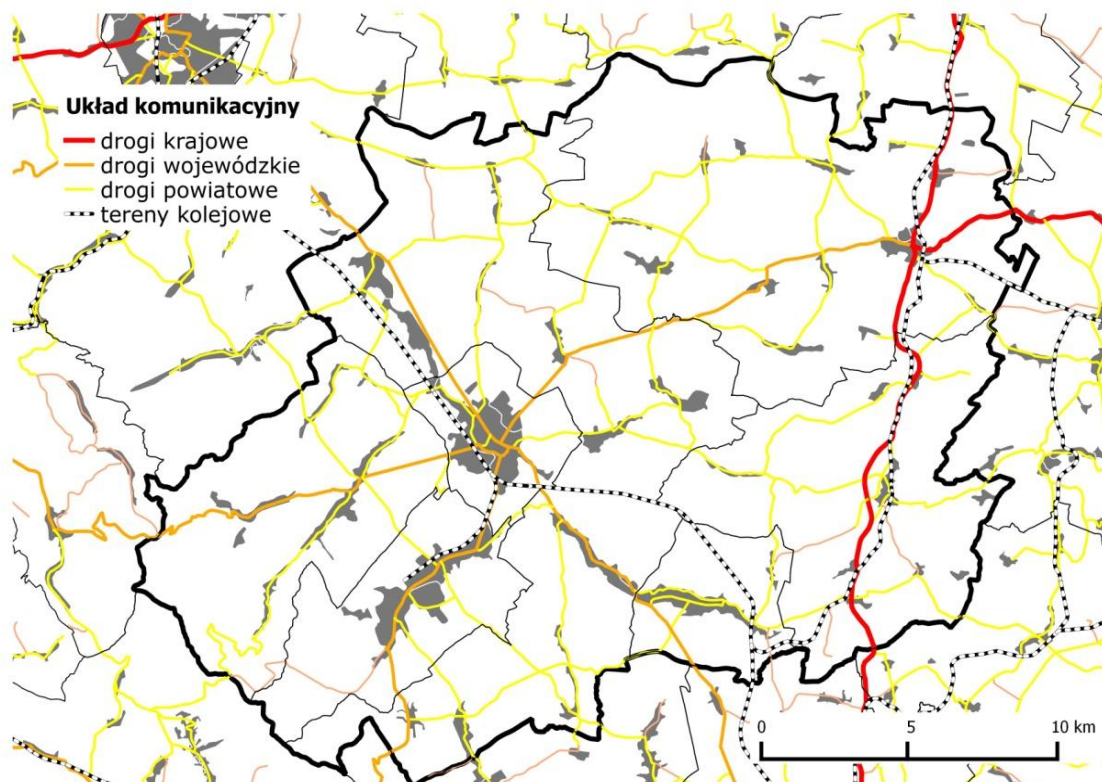

- Drogi gminne (210 km) zarządzane przez poszczególne gminy powiatu dzierzoniowskiego.

Rys. 5. Układ komunikacyjny powiatu dzierzoniowskiego

Źródło: opracowanie własne

1.1.7 Infrastruktura techniczna

Ziemia Dzierżoniowska na tle województwa dolnośląskiego charakteryzuje się dobrym stanem infrastruktury technicznej.

Liczba odbiorców energii elektrycznej na niskim napięciu w powiecie dzierzoniowskim wynosiła w 2012 roku 41 120. Mieszkańcy powiatu dzierzoniowskiego zużyli w 2012 roku 71 951 MWh energii elektrycznej, w tym 13 931 MWh na obszarach wiejskich. Zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu na 1 mieszkańca powiatu dzierzoniowskiego w 2012 roku wynosiło 681,9 kWh.

Infrastrukturę gazową na terenie powiatu dzierzoniowskiego w 2012 roku tworzyło 304,531 km czynnej sieci gazowej. Gaz był dostarczany do 29 812 gospodarstw domowych, a z sieci gazowej korzystało łącznie 83 261 osób. Łączne zużycie gazu w gospodarstwach domowych powiatu dzierzoniowskiego w 2012 roku wynosiło 12 414,9 tys. m³. W przeliczeniu na 100 km² powiat dysponował 52,8 km gazowej sieci rozdzielczej, tj. kilkukrotnie więcej niż średnio w województwie dolnośląskim (32,4 km). Powiat dzierzoniowski na tle pozostałych samorządów w województwie dolnośląskim odznaczał się lepszą dostępnością instalacji gazowej. Podczas gdy w powiecie korzystało z niej niemal 80% mieszkańców, na całym Dolnym Śląsku odsetek korzystających wynosił 61,8%.

Infrastruktura wodociągowa na terenie powiatu dzierzoniowskiego w 2013 roku obejmowała 330 km czynnej sieci rozdzielczej. Ogółem w 2013 roku do gospodarstw domowych na terenie powiatu dzierzoniowskiego dostarczono 2 702,3 dam³ wody. Powiat dzierzoniowski wyróżnia się na tle innych samorządów województwa dolnośląskiego umiarkowanie dobrze rozwiniętą siecią wodociągową. Na 100 km² powierzchni przypada

68,4 km rozdzielczej sieci wodociągowej, najwięcej w miastach: Dzierżoniowie (316,4 km) oraz Bielawie (169,8 km). Średnia długość rozdzielczej sieci wodociągowej na 100 km² w województwie dolnośląskim wynosi jednak 73,6 km. Przeciętny mieszkaniec powiatu dzierżoniowskiego zużył w 2013 roku 25,8 m³ wody z wodociągów. Korzystający z instalacji wodociągowej stanowili w 2012 roku 87% ludności powiatu dzierżoniowskiego, nieco mniej niż w skali całego Dolnego Śląska (91,9%). Najwyższy odsetek korzystających z wodociągów występował w Bielawie (96,8%), ale także w Piławie Górnej (91,1%) i Dzierżoniowie – mieście (87,5%) oraz gminie wiejskiej (84,5%). W Łagiewnikach z wodociągów korzystało 79,5% ludności, w Niemczy – 74,5%, zaś w Pieszycach – 86% mieszkańców.

Infrastruktura kanalizacyjna powiatu dzierżoniowskiego tworzona była w 2013 roku przez 258,2 km czynnej sieci kanalizacyjnej. W 2013 roku w powiecie odprowadzono 2 871 dam³ ścieków. Długość rozdzielczej sieci kanalizacyjnej na 100 km² w powiecie dzierżoniowskim wynosiła w 2012 roku 53,8 km. Najdłuższą sieć kanalizacyjną posiadały miasto Bielawa (77,3 km) oraz Dzierżoniów (71,0 km), najkrótszą zaś – Pieszycy (15,1 km) oraz Łagiewniki (15 km). Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w powiecie dzierżoniowskim wynosił w 2012 roku 67,9%. Na tej podstawie można stwierdzić, iż sytuacja w powiecie dzierżoniowskim była nieznacznie gorsza niż na Dolnym Śląsku - 70,1% ludności. Różny poziom rozwoju infrastruktury kanalizacyjnej w gminach powiatu dzierżoniowskiego warunkował również zróżnicowanie odsetka ludności korzystającej z kanalizacji: najwięcej osób korzystało z niej na terenach miejskich, tj. w Gminie Bielawa i Gminie Dzierżoniów, gdzie odsetek sięga nawet 99%. Na obszarach wiejskich powiatu dzierżoniowskiego kanalizacja była dostępna dla 39% mieszkańców.

W powiecie dzierżoniowskim w 2013 roku funkcjonowało 11 oczyszczalni ścieków, w tym 4 z podwyższonym usuwaniem biogenów. Po jednej oczyszczalni ścieków znajdowało się w głównych miastach powiatu: Dzierżoniowie, Bielawie, Pieszycach (wyłączona z eksploatacji w 2014r.) i Piławie Górnej, dwie placówki funkcjonowały w gminie Łagiewniki, zaś po 3 obiekty znajdowały się w gminie wiejskiej Dzierżoniów i w gminie Niemcza. Łączna przepustowość oczyszczalni ścieków w powiecie dzierżoniowskim w 2013 roku wynosiła 23 571 m³/dobę. Z oczyszczalni ścieków w powiecie dzierżoniowskim korzystało w 2013 roku 82,8% mieszkańców. Powiat wyróżniał się w tym zakresie na tle województwa (77,7% korzystających). W obrębie powiatu dzierżoniowskiego istniały jednak znaczne różnice w stopniu korzystania z oczyszczalni ścieków. Były one dostępne praktycznie dla wszystkich mieszkańców Dzierżoniowa (99,7%) oraz Bielawy (99,5%), podczas gdy w gminie wiejskiej Dzierżoniów odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków wynosił jedynie 32,8%.

Na terenie powiatu dzierżoniowskiego znajdowało się w 2014 roku 1 czynne składowisko odpadów, na których unieszkodliwiane są odpady komunalne. W ciągu 2012 roku na terenie powiatu zebrano 28 885,41 ton zmieszanych odpadów komunalnych (o 7% mniej niż w 2009 roku). Na przestrzeni lat 2009-2012 zwiększyła się ilość zebranych zmieszanych odpadów komunalnych w gminie wiejskiej Dzierżoniów (wzrost o 20,5%) oraz w Łagiewnikach (16,8%). W pozostałych gminach powiatu w 2012 roku zebrano ogółem mniej odpadów komunalnych niż w 2009 roku. Sytuacja taka dotyczyła Niemczy (spadek o 26,5%), Pieszyc (o 12,8%), Bielawy (o 9,9%), Dzierżoniowa (o 6,5%) oraz Piławy Górnej (o 6,2%). Jednocześnie na przestrzeni lat 2009-2012 wielkość odpadów z gospodarstw domowych przypadająca na 1 mieszkańca uległa znacznemu zmniejszeniu, średnio o kilkadziesiąt kilogramów. Największe spadki dotyczyły Niemczy (o 74,9 kg), Pieszyc (o 67,9 kg), Bielawy (o 65,9 kg) oraz Piławy Górnej (o 65,5 kg). Jediną gminą powiatu dzierżoniowskiego, w której odnotowano wzrost wielkości odpadów z gospodarstw domowych przypadających na 1 mieszkańca były Łagiewniki (o 6,2 kg).

Na przeciętnego mieszkańca powiatu dzierzoniowskiego przypadało nieznacznie więcej odpadów niż wynosiła średnia wojewódzka (213,6 kg).

1.1.8 Zagospodarowanie przestrzenne

Podstawowymi aktami regulującymi kwestie gospodarowania przestrzenią w jednostkach samorządowych są studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Sporządzanie ww. dokumentów należy do obowiązków samorządów.

Tab. 5. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w gminach powiatu dzierzoniowskiego w 2013 roku

gmina	Liczba miejscowych plany zagospodarowania przestrzennego ogółem	powierzchnia gminy objęta obowiązującymi mpzp ogółem (w ha)	Udział powierzchni objętej obowiązującymi mpzp w powierzchni ogółem (w %)
Powiat dzierzoniowski	155	19933	41,7
Dzierżonów miasto	49	575	28,6
Bielawa	47	545	15,1
Pieszycy	12	3309	52,0
Piława Górna	11	2053	98,1
Dzierżonów gmina	19	11020	78,1
Łagiewniki	10	1545	12,4
Niemcza	7	886	12,3

Źródło: BDL/GUS

W 2013 roku na terenie powiatu dzierzoniowskiego obowiązywało 155 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, obejmujących obszar 19 933 ha. Znajdowało się wśród nich 1 121 ha gruntów rolnych, dla których w planach zmieniono przeznaczenie na cele nierolnicze i 44 ha gruntów leśnych, dla których zmieniono przeznaczenie na cele nieleśne. Najwięcej planów zagospodarowania przestrzennego obowiązywało w Dzierżonowie (49) i Bielawie (47), zaś największą powierzchnię obejmowały w gminie wiejskiej Dzierżonów (11020 ha).

W 2013 roku udział powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni powiatu dzierzoniowskiego kształtował się na poziomie 41,7%. Pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w poszczególnych gminach powiatu było bardzo zróżnicowane i wahało się od 12,3% (Niemcza) i 12,4% (Łagiewniki) do 98,1% (Piława Górna). Powiat odbiega znacznie od średniej wojewódzkiej jeśli chodzi o udział powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem (58,8%).

1.2 UWARUNKOWANIA GOSPODARCZE

1.2.1 Aktywność gospodarcza mieszkańców

W 2013 roku na terenie powiatu dzierzoniowskiego działalność gospodarczą prowadziło 10516 podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON. Najwięcej podmiotów gospodarczych zarejestrowanych było w dwóch głównych miastach powiatu: Dzierżoniowie (4 210 podmiotów) oraz Bielawie (2 909 podmiotów). Najmniejsza liczba podmiotów gospodarczych funkcjonowała w gminie Niemcza (493 jednostki), gdzie jednocześnie jednak na przestrzeni lat 2009-2013 odnotowano wzrost liczby przedsiębiorstw na poziomie 18,8%. Większy przyrost liczby podmiotów gospodarki narodowej nastąpił jedynie w Bielawie (20,7%), zaś w skali powiatu przybyło 10% podmiotów gospodarczych. Porównywalny był przyrost liczby podmiotów gospodarczych w województwie (9,7%).

Tab. 7. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w powiecie dzierzoniowskim w latach 2009-2013 na tle województwa.

jednostka	ogółem					Zmiana
	2009	2010	2011	2012	2013	
Dolnośląskie	316811	331247	327625	336928	347561	9,7%
Powiat dzierzoniowski	9558	10423	10395	10426	10516	10,0%
Dzierżoniów miasto	4149	4315	4208	4234	4210	1,5%
Bielawa	2411	2898	2968	2922	2909	20,7%
Pieszycy	906	957	958	973	995	9,8%
Piława Górna	563	603	600	599	627	11,4%
Dzierżoniów obszar wiejski	655	711	712	738	760	16,0%
Łagiewniki	459	477	494	505	522	13,7%
Niemcza	415	462	455	455	493	18,8%

Źródło: BDL/GUS

W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wartość tego wskaźnika dla powiatu dzierzoniowskiego w 2013 roku wynosiła 1 005 co było wartością znacznie niższą od średniej dla całego województwa dolnośląskiego (1194 podmioty na 10 tys. ludności). Najwyższymi wartościami wskaźnika w powiecie dzierzoniowskim charakteryzowały się miasta: Dzierżoniów (1 223 podmioty na 10 tys. ludności) oraz Pieszycy (1 034 podmioty na 10 tys. ludności), z kolei najniższa występowała w gminie Łagiewniki (692 podmioty na 10 tys. ludności).

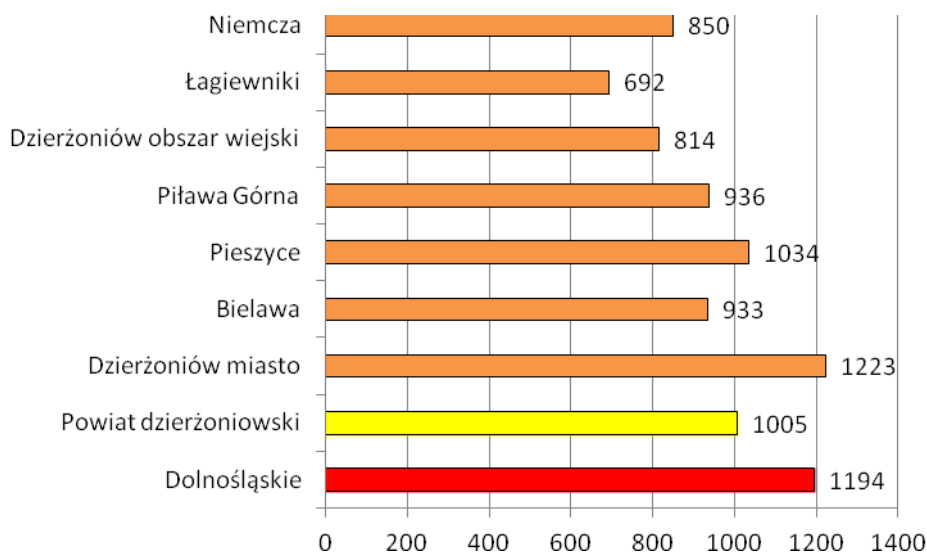
Większość podmiotów gospodarczych we wszystkich jednostkach samorządowych należy do sektora prywatnego. Odsetek podmiotów sektora publicznego w powiecie dzierzoniowskim wynosił w 2013 roku 6,8%. Wśród wszystkich podmiotów gospodarki narodowej większość stanowiły spółki cywilne (866). Ponadto istniało 559 spółek handlowych (w tym 166 z udziałem kapitału zagranicznego), 459 spółek handlowych z ograniczoną odpowiedzialnością (w tym 112 z udziałem kapitału zagranicznego) oraz 10 spółek handlowych akcyjnych (w tym 2 z udziałem kapitału zagranicznego). Działalność prowadziło 35 spółdzielni oraz 1 przedsiębiorstwo państwowe. Większość podmiotów gospodarczych skupiona była w głównych miastach powiatu: Dzierżoniowie oraz Bielawie. Zdecydowaną większość podmiotów gospodarki narodowej stanowiły jednostki zatrudniające maksymalnie 9 osób. Na terenie powiatu dzierzoniowskiego w 2013 roku funkcjonowało 10 061 tego typu podmiotów (95,7%). Większe jednostki, w których pracowało od 10 do 49 osób, stanowiły 3,7% ogółu podmiotów gospodarczych w powiecie i znajdowały się głównie w Dzierżoniowie (170 podmiotów; 44,3% ogółu podmiotów o zatrudnieniu 10-49 pracowników) oraz Bielawie (108 podmiotów; 28,1%). Na terenie

powiatu dzierzoniowskiego znajdowało się również 68 firm, w których zatrudnienie miało od 50 do 249 osób. Większość z nich zlokalizowana była w Dzierżoniowie (60,3%), znacznie mniej w Bielawie (19,1%) czy pozostałych gminach powiatu. W 2013 roku w powiecie zarejestrowane były również 3 przedsiębiorstwa o zatrudnieniu 250 i więcej pracowników. Dwa takie zakłady znajdowały się w Dzierżoniowie, a jeden w Bielawie.

Rys. 6. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w powiecie dzierzoniowskim w 2013 roku na tle województwa

Źródło: BDL/GUS

W 2013 roku w powiecie dzierzoniowskim działalność gospodarczą prowadziło 6 846 osób fizycznych. W porównaniu do 2009 roku w skali całego powiatu nastąpił wzrost o 4%. W przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym swoje firmy prowadził co dziesiąty mieszkaniec powiatu dzierzoniowskiego (10,3), co jest wskaźnikiem niższym od średniej województwa (12,6). Najwięcej osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tys. ludności znajdowało się w Dzierżoniowie (12,3), zaś w pozostałych gminach powiatu dzierzoniowskiego wskaźnik ten wahał się od 8,3 (gmina Niemcza) do 9,9 (miasto Pieszyce).

Tab. 8. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w powiecie dzierzoniowskim w latach 2009-2013 na tle województwa

jednostka	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym					
	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana
Dolnośląskie	11,9	12,3	12,0	12,3	12,6	0,7
Powiat dzierzoniowski	9,8	10,2	10,1	10,1	10,3	0,5
Dzierżoniów miasto	12,3	12,6	12,2	12,4	12,3	0,0
Bielawa	9,0	9,5	9,7	9,5	9,5	0,5
Pieszyce	9,1	9,5	9,5	9,7	9,9	0,8
Piława Górna	8,0	8,8	8,5	8,4	9,2	1,2
Dzierżoniów obszar wiejski	7,9	8,6	8,5	9,0	9,3	1,4
Łagiewniki	7,8	7,8	7,8	8,1	8,4	0,6
Niemcza	7,7	8,1	7,8	7,7	8,3	0,6

Źródło: BDL/GUS

1.2.2 Struktura gospodarki

Kolejna część analizy sytuacji gospodarczej powiatu dzierzoniowskiego dotyczy struktury branżowej przedsiębiorstw. Wśród pomiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie powiatu dzierzoniowskiego znajdowało się 177 przedsiębiorstw prowadzących działalność w obszarze rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa, 2 453 jednostki zajmujące się przemysłem i budownictwem oraz 7 866 firm prowadzących pozostałą działalność. Na przestrzeni lat 2009-2013 o 11% wzrosła liczba podmiotów prowadzących pozostałą działalność (wartość ta wahała się od 2,3% w Dzierżoniowie do 24,4% w Bielawie), o 7,4% wzrosła liczba przedsiębiorstw budowlanych i przemysłowych (w mieście Dzierżoniów nastąpił spadek o 1%, zaś w gminie wiejskiej Dzierżoniów wzrost o 23,8%), natomiast o 3,4% zwiększyła się liczba podmiotów gospodarczych działających w obszarze rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa).

W poszczególnych gminach powiatu dzierzoniowskiego udział przedsiębiorstw przemysłowych i budowlanych wahał się w 2013 roku od 20,5% (Dzierżoniów) do 37,8% (Piława Górna). W przypadku firm prowadzących pozostałą działalność, ich udział w ogólnej liczbie przedsiębiorstw kształtował się na poziomie od 61,4% (Piława Górna) do 79% (Dzierżoniów).

Tab. 9. Podmioty gospodarki narodowej według rodzajów działalności w powiecie dzierzoniowskim w latach 2009-2013 na tle województwa

jednostka	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo		przemysł i budownictwo		pozostała działalność	
	2009	2013	2009	2013	2009	2013
Dolnośląskie	1,9%	1,8%	20,0%	19,7%	78,1%	78,5%
Powiat dzierzoniowski	1,8%	1,7%	23,9%	23,3%	74,3%	75,0%
Dzierżoniów miasto	0,6%	0,5%	21,1%	20,5%	78,3%	79,0%
Bielawa	0,4%	0,5%	24,6%	22,1%	75,0%	77,3%
Pieszycy	3,2%	2,6%	20,4%	21,2%	76,4%	76,2%
Piława Górna	1,8%	0,8%	38,4%	37,8%	59,9%	61,4%
Dzierżoniów obszar wiejski	6,6%	6,2%	27,6%	29,5%	65,8%	64,3%
Łagiewniki	7,6%	8,4%	24,6%	25,9%	67,8%	65,7%
Niemcza	4,6%	3,9%	29,2%	27,8%	66,3%	68,4%

Źródło: BDL/GUS

Na tle innych samorządów województwa dolnośląskiego powiat dzierzoniowski wyróżnia się ilością firm z branż przemysłowych i budowlanych. Ich udział w ogóle przedsiębiorstw na terenie powiatu wynosił w 2013 roku 23,3%, przewyższając średnią wojewódzką wynoszącą 19,7%. Najbardziej uprzemysłowioną gminą powiatu jest Piława Górna, w której aż 37,8% firm stanowią przedsiębiorstwa przemysłowe i budowlane. Znaczny udział przedsiębiorstw prowadzących działalność przemysłową i budowlaną występował również w gminie wiejskiej Dzierżoniów (29,5%), Niemczy (27,8%) i Łagiewnikach (25,9%). Z kolei główne miasta powiatu: Dzierżoniów i Bielawa charakteryzowały się wyższym niż w pozostałych gminach odsetkiem firm prowadzących pozostałą działalność: 79% i 77,3%. Natomiast działalność w obszarze rolnictwa najpopularniejsza była w gminie Łagiewniki (8,4%), a także gminie wiejskiej Dzierżoniów (6,2%) oraz Niemczy (3,9%).

1.2.3 Główni pracodawcy

Powiat dzierzoniowski charakteryzuje się bogatą tradycją związaną z przemysłem włókienniczym („Bielbaw” i „Bieltex” w Bielawie, „Silesiana” w Dzierżoniowie), elektronicznym („Diora” w Dzierżoniowie) i kamieniarskim. W wyniku przemian ustrojowych, które objęły również sferę gospodarczą, struktura przemysłu na terenie powiatu znacznie się zmieniła. Powstające firmy specjalizują się głównie w przemyśle chemicznym i elektromechanicznym, a produkcja obejmuje m.in. spawarki i prostowniki elektryczne, materiały budowlane, części metalowe, armaturę sanitarną, wodociągową i gazową, ale także meble, odzież czy oprawki okularowe oraz inne towary i produkty.

Zakłady produkcyjne w powiecie koncentrują się w strefach aktywności gospodarczej, głównie podstrefie Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Invest – Park” w Dzierżoniowie (zatrudnienie na poziomie 2106 osób w 2013 roku). Przedsiębiorcy prowadzą swoje działalności również w podstrefach WSSE w Bielawie i Piławie Górnej, a także Bielawskim i Dzierżoniowskim Parku Przemysłowym. Cechą charakterystyczną powiatu dzierzoniowskim jest niewielka liczba firm dużych (zatrudniających 250 i więcej pracowników) oraz koncentracja większych podmiotów gospodarczych w Dzierżoniowie. Natomiast większość mieszkańców powiatu znajduje zatrudnienie w małych firmach handlowych i usługowych, a także produkcyjnych i rzemieślniczych. Powiat dzierzoniowski jest również ważnym, drugim co do wielkości w kraju, ośrodkiem kamieniarstwa z licznymi zakładami kamieniarskimi, a znaczenie gospodarcze ma również rolnictwo z dominującą produkcją roślinną.

Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna „INVEST PARK” jest największą i najdynamiczniej się rozwijającą strefą ekonomiczną w Polsce. Obejmuje 44 podstrefy zlokalizowane w województwie dolnośląskim (26 podstref), opolskim (9 podstref), wielkopolskim (8 podstref) i lubuskim (1 podstrefa). Głównym atutem prowadzenia działalności w specjalnych strefach ekonomicznych jest możliwość skorzystania z wysokich ulg podatkowych – na poziomie do 55% kosztów inwestycji lub zatrudnienia. Do atutów WSSE „Invest Park” należy również lokalizacja w obszarze transgranicznym, dobra komunikacja (drogi lokalne, autostrady), duży rynek pracy, sąsiedztwo lotnisk i ośrodków naukowych, konkurencyjne koszty pracy, szybkie procedury przy uzyskaniu zezwolenia na działalność w strefie, wsparcie procesu inwestycyjnego, pomoc przy tworzeniu gron przemysłowych oraz grup zakupowych, a także pozytywne nastawienie władz lokalnych.

W obrębie powiatu dzierzoniowskiego znajdują się 3 podstrefy WSSE „INVEST PARK”:

- 1) Podstrefa Bielawa – zajmująca powierzchnię 12,21 ha (w tym 11,09 ha terenów inwestycyjnych), położona w północnej części miasta. W Podstrefie Bielawa ulokowany jest jeden inwestor – TECHSPRING Sp. z o.o. prowadzący produkcję cewek powietrznych oraz sprężyn ściskanych, skrętnych, rozciąganych i kształtowanych na potrzeby przemysłu elektrotechnicznego i motoryzacyjnego
- 2) Podstrefa Piława Górna – zajmująca powierzchnię 17,30 ha (w pełni zagospodarowana), położona na terenie miasta.
- 3) Podstrefa Dzierżonów- zajmująca powierzchnię 113,25 ha (w tym 46,19 ha terenów inwestycyjnych), położona w zachodniej części miasta. W Podstrefie Dzierżonów ulokowanych jest obecnie 17 inwestorów.

W Bielawie prowadzone są inicjatywy związane z utworzeniem **Bielawskiego Parku Przemysłowego**. Oferta BPP obejmuje tereny inwestycyjne od 0,5 ha, łącznie zajmuje obszar 15 ha. Utworzenie Bielawskiego Parku Przemysłowego ma być alternatywą WSSE „INVEST PARK” dla małych i średnich przedsiębiorstw z regionu.

Dzierżoniowski Park Przemysłowy zlokalizowany jest w pobliżu podstrefy WSSE „INVEST PARK” na obszarze 7,5 ha. Zarządem DPP zajmuje się spółka INVEST-PARK DEVELOPMENT, której udziałowcami są: Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna „INVEST-PARK” sp. z o. o., Gmina Wałbrzych, Gmina Miasto Świdnica oraz Gmina Miejska

Dzierżoniów. Celem powołanej spółki jest działanie na rzecz rozwoju regionalnego między innymi poprzez stwarzanie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości. Na terenie Dzierżoniowskiego Parku Przemysłowego powstały dwie nowoczesne hale produkcyjno-magazynowe z zapleczem biurowym. Dostępny jest również uzbrojony teren typu green-field o powierzchni 4,6722 ha.

Do ważnych pracodawców na terenie powiatu należy zaliczyć również administrację publiczną: jednostki samorządu terytorialnego (starostwo powiatowe i urzędy miast/gmin) oraz ich jednostki organizacyjne: placówki edukacyjne, ośrodki pomocy społecznej, ośrodki kultury czy spółki z udziałem gminy/miasta.

1.2.4 Gospodarka finansowa samorządów

Podejmowanie działań związanych z rozwojem społeczno-gospodarczym powiatu i gmin tworzących powiat jest uwarunkowane ich sytuacją finansową. Najwyższe dochody w powiecie dzierżoniowskim osiągają główne miasta powiatu: Bielawa oraz Dzierżoniów. W 2013 roku dochody osiągane przez te gminy kształtowały się na poziomie 98,7 mln zł i 93,5 mln zł. Znacznie niższe dochody osiągnięto w Łagiewnikach (26,3 mln zł), gminie wiejskiej Dzierżoniów (24,9 mln zł) oraz Pieszycach (22,1 mln zł). Natomiast najniższe dochody ogółem są udziałem Piławy Górnej (15,8 mln zł) oraz Niemczy (15 mln zł).

Około połowę dochodów gmin powiatu dzierżoniowskiego stanowią dochody własne. Najwyższe dochody własne wypracowywane są w Dzierżoniowie (ponad 60 mln zł), najniższe zaś w Niemczy (ponad 7 mln zł). O ile w przypadku Dzierżoniowa udział dochodów własnych w ogóle dochodów jest najwyższy spośród gmin powiatu dzierżoniowskiego (64,2%), to najmniejszy udział dochodów własnych wystąpił nie w Niemczy, ale w Łagiewnikach (35,3%). Ponad 50% udział dochodów własnych w ogóle dochodów wystąpił jeszcze w Piławie Górnej (52,9%), zaś na poziomie nieznacznie poniżej 50% ukształtowały się dochody własne w Bielawie (49%), Niemczy (47,1%), gminie wiejskiej Dzierżoniów (46,3%) oraz Pieszycach (45,8%).

Tab. 10. Dochody miast i gmin powiatu dzierżoniowskiego ogółem w latach 2009-2013 (w zł)

jednostki	dochody				
	2009	2010	2011	2012	2013
Dzierżoniów miasto	82976215,09	90016407,99	87495884,45	101473950,20	93496710,14
Bielawa	66069322,12	82448583,10	89908415,77	90126511,17	98721539,54
Pieszycy	18885707,08	20527167,89	19421783,65	19087492,43	22107573,59
Piława Górna	15424754,28	17359641,31	16841571,92	14312440,19	15819370,09
Dzierżoniów obszar wiejski	20303477,46	24094845,90	23616847,97	25026391,37	24954764,19
Łagiewniki	16305245,14	16362366,13	18620277,60	19606793,45	26302506,81
Niemcza	18340223,58	15217998,72	14874381,12	14369518,52	15087973,00

Źródło: BDL/GUS

Wydatki poszczególnych gmin powiatu dzierżoniowskiego na przestrzeni lat 2009-2013 kształtowały się na zróżnicowanym poziomie. Najwyższe wydatki w Niemczy poniesiono w 2009 roku (ponad 19,3 mln zł), w Bielawie, Pieszycach i Piławie Górnej w 2010 roku

(odpowiednio ponad 97,9 mln zł, ponad 24 mln zł i ponad 18,8 mln zł), w Dzierżoniowie w 2012 roku (ponad 105,6 mln zł), zaś w gminie wiejskiej Dzierżoniów oraz Łagiewnikach – w 2013 roku (odpowiednio 29,5 mln zł oraz 24,7 mln zł). Zdecydowaną większość wydatków gmin stanowią wydatki bieżące. Ich udział w ogóle wydatków kształtował się w 2013 roku na poziomie od 75% (gmina wiejska Dzierżoniów) do 92,9% (Niemcza), zaś w poszczególnych latach przyjmował bardzo różne wartości. Formalnie najwyższe wydatki bieżące ponosiły Bielawa (82,2 mln zł) oraz Dzierżoniów (75,4 mln zł), zaś najniższe Piława Górna (13,5 mln zł) i Niemcza (14,4 mln zł).

Tab. 11. Wydatki miast i gmin powiatu dzierżoniowskiego ogółem w latach 2009-2013 (w zł)

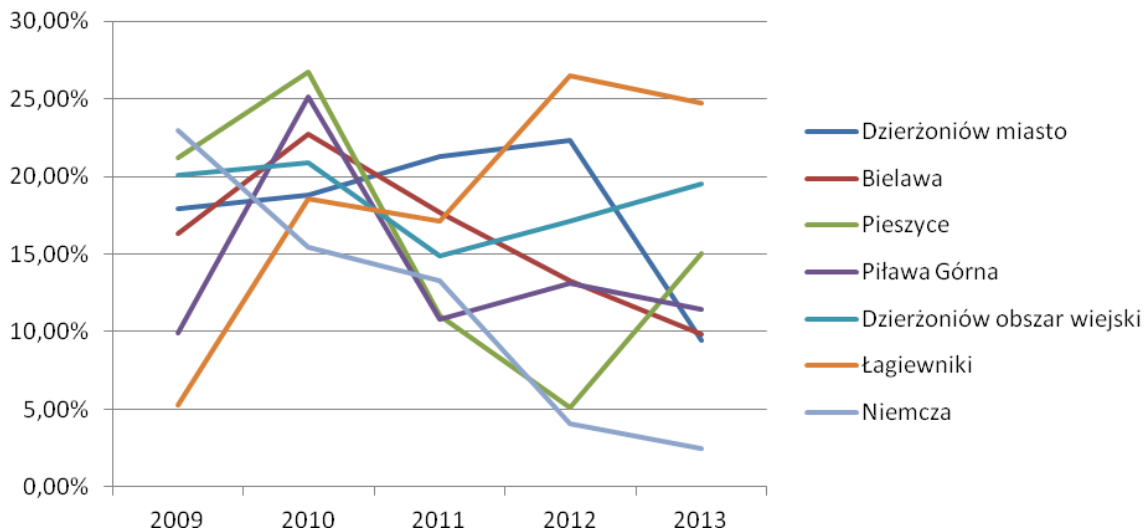
jednostki	wydatki				
	2009	2010	2011	2012	2013
Dzierżoniów miasto	82887394,24	93955579,70	97595707,18	105685234,76	86204631,58
Bielawa	69758102,85	97920334,87	97518021,06	92529162,87	95134962,50
Pieszycy	19808336,42	24054051,10	20058753,20	19734364,16	22778166,50
Piława Górna	14784948,64	18855749,57	16493846,33	15697866,55	15312067,19
Dzierżoniów obszar wiejski	22298818,77	25173980,51	24050584,81	24508111,31	25912447,66
Łagiewniki	15417375,59	18629864,79	19543814,01	23718425,50	24739787,34
Niemcza	19351022,10	18022227,41	16669992,24	14367949,19	15525315,78

Źródło: BDL/GUS

Wydatki inwestycyjne gmin powiatu dzierżoniowskiego kształtowały się na bardzo zróżnicowanym poziomie i odznaczały się znacznymi fluktuacjami na przestrzeni lat 2009-2013. W 2013 roku stosunkowo najwięcej wydatków inwestycyjnych poniosła gmina Łagiewniki, gdzie ich udział w ogóle wydatków gminy wynosił 24,7%. W gminie wiejskiej Dzierżoniów wydatki inwestycyjne stanowiły 19,5% wydatków, zaś niższe odsetki uzyskano w Pieszycach (15%), Piławie Górnej (11,4%), Bielawie (9,8%) czy Dzierżoniowie (9,4%). Jediną gminą, w której w latach 2009-2013 wystąpiła stała tendencja w zakresie udziału wydatków inwestycyjnych w ogóle wydatków, była Niemcza. Odsetek wydatków stanowiących te inwestycyjne zmalał w tym przypadku z 23% (2009 rok) do 2,5% (2013 rok). Pod względem wyłącznie wysokości, najwyższe wydatki inwestycyjne są udziałem Bielawy (9,3 mln zł) i Dzierżoniowa (8 mln zł), w mniejszym stopniu Łagiewnik (6,1 mln zł) oraz gminy wiejskiej Dzierżoniów (5 mln zł).

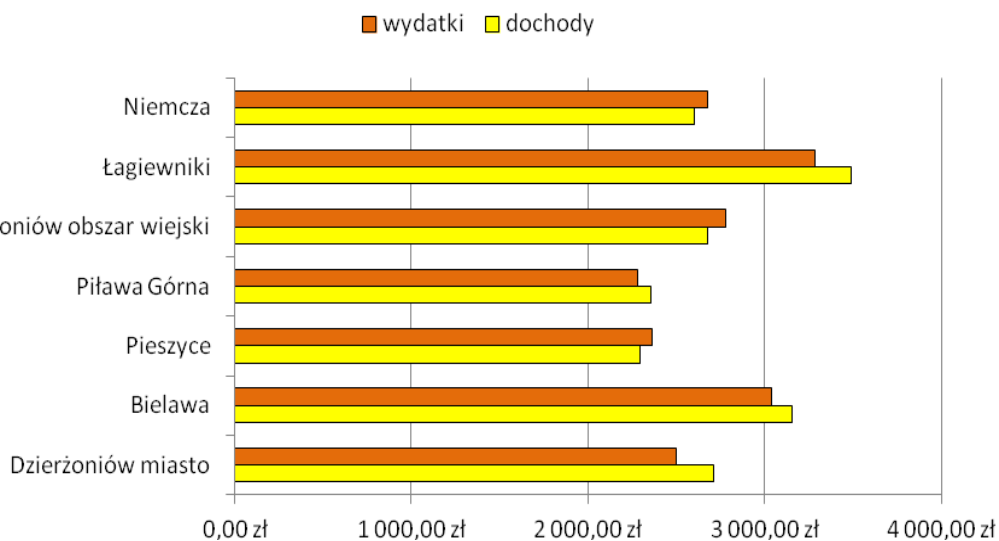
Rys. 7. Udział wydatków majątkowych inwestycyjnych miast i gmin powiatu dzierzoniowskiego w ogóle wydatków w latach 2009-2013

Źródło: BDL/GUS

Najwyższe dochody, w przeliczeniu na 1 mieszkańca, w powiecie dzierzoniowskim w 2013 roku osiągnięto w gminie Łagiewniki (3 490,25 zł) oraz mieście Bielawa (3 151,43 zł). Natomiast najniższe dochody na 1 mieszkańca były udziałem Pieszyc (2 292,13 zł). Gminy osiągające w powiecie dzierzoniowskim najwyższe dochody na 1 mieszkańca są jednocześnie tymi, w których występują najwyższe wydatki na 1 mieszkańca. W 2013 roku wydatki gminy Łagiewniki w przeliczeniu na przeciętnego mieszkańca wynosiły 3 282,88 zł, zaś wydatki Bielawy – 3 036,93 zł. Natomiast gminą, w której ponoszono najniższe wydatki na 1 mieszkańca, była Piława Górna (2 277,90 zł). W pozostałych gminach powiatu dzierzoniowskiego wydatki gmin na 1 mieszkańca kształtowały się na poziomie ok. 2,5 tys. zł.

Rys. 8 Dochody i wydatki budżetów gmin na 1 mieszkańca w 2013 roku w powiecie dzierzoniowskim

Źródło: BDL/GUS

1.3 UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE

1.3.1 Struktura demograficzna

W 2013 roku powiat dzierzoniowski był zamieszkiwany przez 104 613 osób. Największymi ośrodkami powiatu są miasta Dzierżoniów (34 428 mieszkańców) oraz Bielawa (31 186 mieszkańców). Niemal dziesięć tysięcy osób zamieszkiwało miasto Pieszycy (9 626 osób), a także gminę wiejską Dzierżoniów (9 339 osób). Najmniejszą ze względu na liczbę mieszkańców jednostką administracyjną jest gmina miejsko-wiejska Niemcza, licząca 5 800 mieszkańców. W powiecie dzierzoniowskim i jego jednostkach liczba ludności od 2009 roku podlega niewielkim zmianom. Na obszarze całego powiatu w latach 2009-2013 nastąpił przyrost liczby ludności na poziomie 0,9%. Stosunkowo największe przyrosty odnotowano w gminie wiejskiej Łagiewniki (2,8%) oraz mieście Pieszycy (2,7%). Z kolei ubytek ludności w latach 2009-2013 nastąpił w gminie Niemcza (-1,5%) oraz mieście Piława Górna (-1,4%). W przypadku sąsiednich samorządów liczba mieszkańców nie podlegała znacznym zmianom: w powiecie ząbkowickim liczba ludności zmniejszyła się o 1%, zaś w powiecie kłodzkim przybyło 0,6% mieszkańców. W całym województwie dolnośląskim w latach 2009-2013 nastąpił przyrost liczby ludności o 1,2%.

Tab. 13. Liczba ludności w powiecie dzierzoniowskim w latach 2009-2013 na tle województwa

jednostki	liczba ludności					
	2009	2010	2011	2012	2013	Przyrost
Dolnośląskie	2876627	2917242	2916577	2914362	2909997	1,2%
Powiat dzierzoniowski	103636	106174	105762	105284	104613	0,9%
Dzierżoniów miasto	34168	35017	34838	34679	34428	0,8%
Bielawa	30871	31778	31583	31480	31186	1,0%
Pieszycy	9370	9693	9688	9678	9626	2,7%
Piława Górna	6790	6805	6776	6749	6696	-1,4%
Dzierżoniów obszar wiejski	9214	9395	9413	9353	9339	1,4%
Łagiewniki	7332	7576	7596	7540	7538	2,8%
Niemcza	5891	5910	5868	5805	5800	-1,5%

Zródło: BDL/GUS

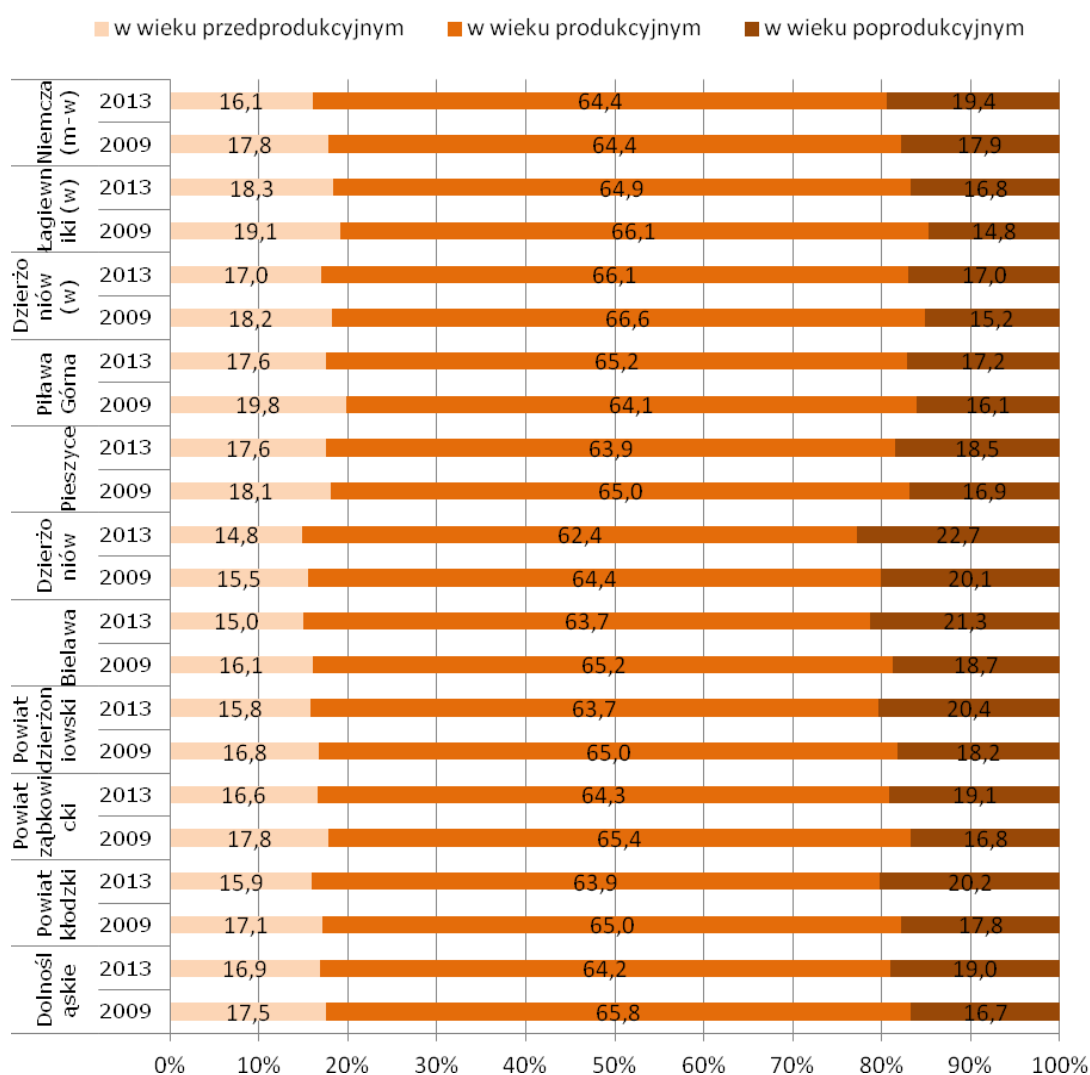
We wszystkich jednostkach administracyjnych obserwowana jest przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn – wyraża ją współczynnik feminizacji kształtujący się powyżej 100. Najbardziej zaburzoną równowagą płciową cechują się największe ośrodki miejskie powiatu dzierzoniowskiego: Dzierżoniów i Bielawa, gdzie na 100 mężczyzn przypada odpowiednio 113 i 114 kobiet. W samym powiecie dzierzoniowskim współczynnik feminizacji wynosi 110 i tym samym jest wyższy niż w województwie dolnośląskim (108). Stosunkowo najlepszą sytuacją w zakresie równowagi płciowej mieszkańców cechują się obszary wiejskie i miejsko-wiejskie. W gminie Łagiewniki na 100 mężczyzn przypada 105 kobiet, zaś w gminie wiejskiej Dzierżoniów oraz miejsko-wiejskiej Niemcza grupy kobiet i mężczyzn są niemal równoliczne (współczynnik feminizacji 101). Na uwagę zwraca

również fakt, iż niemal we wszystkich jednostkach administracyjnych w latach 2009-2013 odnotowano spadek wartości współczynnika feminizacji. Choć wartości tego spadku nie są znaczne, wyraźnie wskazują, iż z powiatów i gmin ubywa więcej kobiet niż mężczyzn. Szczególnie widoczne jest to w przypadku gminy Niemcza, gdzie w latach 2009-2013 współczynnik feminizacji zmniejszył się aż o 6 punktów. W połączeniu ze wskazanym powyżej spadkiem liczby ludności oznacza to, iż z gminy ubywają przede wszystkim kobiety, co może wiązać się z większym poziomem migracji mieszkanek Niemczy. Powiat dzierżoniowski na tle pozostałych jednostek wyróżnia się najwyższym stopniem urbanizacji. W 2013 roku ludność miejska stanowiła aż 81,3% ogółu mieszkańców tego regionu, podczas gdy miasta w powiecie ząbkowickim zamieszkiwało jedynie 44,9% ludności, a w powiecie kłodzkim – 64,4% osób. Odsetek ludności miejskiej w województwie dolnośląskim wynosił 69,4%.

Rys. 9. Ludność powiatu dzierżoniowskiego wg ekonomicznych grup wieku w latach 2009-2013 na tle województwa i sąsiadujących powiatów

Źródło: BDL/GUS

Analiza ludności ze względu na ekonomiczne grupy wieku wskazuje na pogłębiający się problem starzenia się społeczeństwa – we wszystkich jednostkach administracyjnych

zwiększa się udział osób starszych, a maleje udział dzieci i młodzieży. Powiat dzierzoniowski charakteryzuje się niskim odsetkiem ludności w wieku przedprodukcyjnym (tj. do 17 lat), przy towarzyszącym mu wysokim odsetkiem ludności w wieku poprodukcyjnym (tj. 65 i więcej lat). W 2013 roku wynosiły one odpowiednio 15,8% i 20,4%. Odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym w powiecie kłodzkim kształtował się na poziomie 15,9%, w powiecie ząbkowickim – 16,6%, zaś w województwie dolnośląskim – 16,9%. Dla ludności w wieku poprodukcyjnym odnotowano odsetki na poziomie 20,2%, 19,1% oraz 19%.

Zjawisko starzenia się społeczeństwa najmocniej obserwowane jest w największych miastach powiatu dzierzoniowskiego: w Dzierżonowie osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowią jedynie 14,8% mieszkańców, zaś w Bielawie – 15%. Natomiast aż 22,7% ludności Dzierżonowa i 21,3% ludności Bielawy to osoby w wieku poprodukcyjnym. W 2013 roku jedynie w Piławie Górnej oraz Łagiewnikach odsetek dzieci i młodzieży (do lat 17 włącznie) pozostawał wyższy niż odsetek osób starszych, choć i w tych przypadkach różnica ta nie była znaczna.

Tab. 14. Współczynnik obciążenia demograficznego w powiecie dzierzoniowskim w latach 2009-2013 na tle województwa

jednostki	ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym					
	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana
Dolnośląskie	51,9	52,2	53,2	54,4	55,8	3,9
Powiat dzierzoniowski	53,9	53,7	54,6	55,7	56,9	3,0
Dzierżoniów miasto	55,3	55,3	57,0	58,7	60,2	4,9
Bielawa	53,3	53,0	54,1	55,8	57,1	3,8
Pieszycy	53,9	54,7	55,4	56,2	56,4	2,5
Piława Górna	55,9	54,3	53,8	53,0	53,3	-2,6
Dzierżoniów obszar wiejski	50,1	49,7	49,9	50,2	51,4	1,3
Łagiewniki	51,2	51,9	52,3	52,8	54,0	2,8
Niemcza	55,4	54,8	54,1	53,8	55,2	-0,2

Źródło: BDL/GUS

O problemie starzejącego się społeczeństwa świadczą również rosnące wartości współczynnika obciążenia demograficznego. W 2013 roku w powiecie dzierzoniowskim na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 56,9 osób w wieku nieprodukcyjnym, co jest wskaźnikiem wyższym niż średnia dla województwa (55,8). Najwyższe współczynniki obciążenia demograficznego występują w Dzierżonowie (60,2) oraz Bielawie (57,1) – związane jest to z przedstawioną powyżej strukturą ludności wg ekonomicznych grup wieku, tj. wysokim odsetkiem ludności w wieku poprodukcyjnym oraz niskim udziałem mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym.

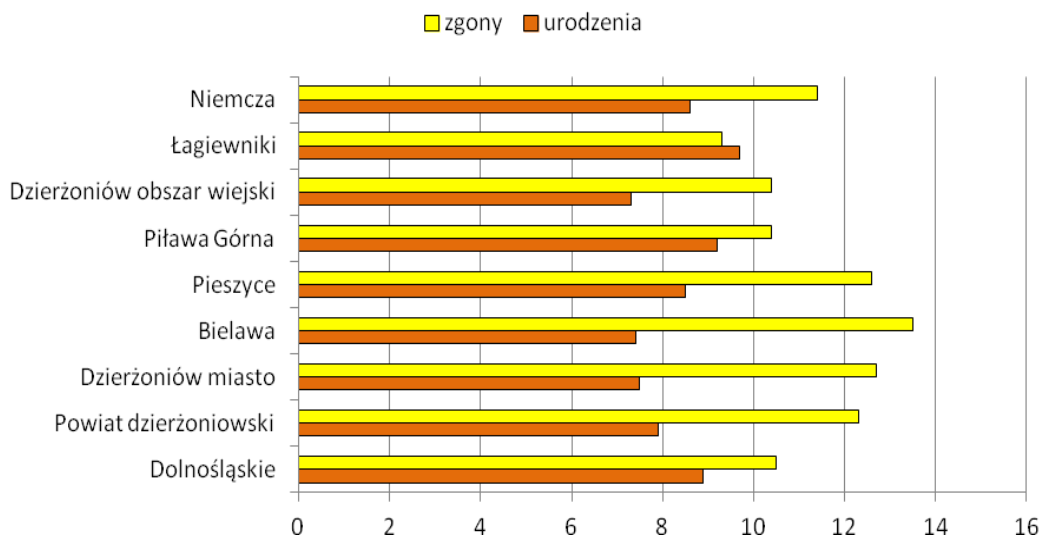
Niemal we wszystkich jednostkach administracyjnych zmniejsza się liczba urodzeń. W 2013 roku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców powiatu dzierzoniowskiego urodziło się 7,9 dzieci, co jest wskaźnikiem znacznie niższym niż średnia dla województwa dolnośląskiego (8,9). Spośród gmin powiatu dzierzoniowskiego najwięcej urodzeń żywych

na 1000 ludności odnotowuje się w Łagiewnikach (9,7) oraz Piławie Górnej (9,2), najmniej z kolei w gminie wiejskiej Dzierżoniów (7,3), Bielawie (7,4) oraz Dzierżoniowie (7,5). Ogółem współczynnik urodzeń żywych na 1000 ludności w powiecie dzierżoniowskim w latach 2009-2013 zmniejszył się o 1,3, zaś zjawisko to najbardziej dotknęło gminę Niemcza (spadek o 4,2 urodzenia żywe na 1000 mieszkańców). Jedynie w Piławie Górnej w 2013 roku współczynnik urodzeń żywych był wyższy niż w 2009 roku. W 2013 roku w powiecie dzierżoniowskim w przeliczeniu na 1000 ludności odnotowano 12,3 zgony. Była to wartość wyższa niż w całym województwie dolnośląskim (10,5). Najwięcej zgonów następowało w Bielawie (13,5 na 1000 ludności), wysokie były również współczynniki w Dzierżoniowie (12,7) i Pieszycach (12,6). Najmniej zgonów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców odnotowano w gminie Łagiewniki (9,3).

Rys. 10. Urodzenia żywe i zgony w powiecie dzierżoniowskim w 2013 roku na tle województwa

Źródło: BDL/GUS

Z przedstawionych powyżej współczynników urodzeń żywych i zgonów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyraźnie wynika przewaga zgonów nad urodzeniami. Znajduje ona swoje potwierdzenie w ujemnym przyroście naturalnym, który dotyka niemal wszystkie jednostki administracyjne.

W powiecie dzierżoniowskim przyrost naturalny wynosił w 2013 roku -4,4, co oznacza, że liczba zgonów przewyższa liczbę urodzeń. Najniższe przyrosty naturalne dotyczą w powiecie dzierżoniowskim ośrodków miejskich: Bielawy (-6,1), Dzierżoniowa (-5,2) oraz Pieszyc (-4,0). Jedynie w Łagiewnikach w 2013 roku wystąpił dodatni przyrost naturalny wynoszący 0,4 w przeliczeniu na 1000 ludności.

Tab. 15. Przyrost naturalny na 1000 ludności w latach 2009-2013

jednostki	przyrost naturalny na 1000 ludności					
	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana
Dolnośląskie	-0,4	-0,1	-0,6	-1,1	-1,6	-1,2
Powiat dzierżoniowski	-3,6	-2,6	-2,8	-3,2	-4,4	-0,8
Dzierżoniów miasto	-3,1	-2,8	-3,0	-2,6	-5,2	-2,1

Bielawa	-4,4	-3,6	-4,2	-4,4	-6,1	-1,7
Pieszycy	-6,1	-3,0	-2,1	-2,7	-4,0	2,1
Piława Górna	-2,2	0,4	0,9	-3,8	-1,2	1,0
Dzierżoniów obszar wiejski	-3,8	-1,0	-1,3	-1,0	-3,1	0,7
Łagiewniki	0,3	0,0	-0,7	-1,2	0,4	0,1
Niemcza	-4,4	-4,4	-4,6	-7,3	-2,8	1,6

Źródło: BDL/GUS

Powiat dzierżoniowski cechuje się ujemnym saldem migracji – w 2013 roku wynosiło ono -2,8 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Największy odpływ ludności w ruchu migracyjnym dotyczył Piławy Górnej (-9,4), znaczne ubytki następowały także w gminie Łagiewniki (-4,0), Bielawie (-3,4) oraz Dzierżoniowie (-2,9). Dodatnie saldo migracji w przeliczeniu na 1000 ludności w 2013 roku wystąpiło jedynie w gminie wiejskiej Dzierżoniów (1,3) oraz w gminie miejsko-wiejskiej Niemcza (0,9).

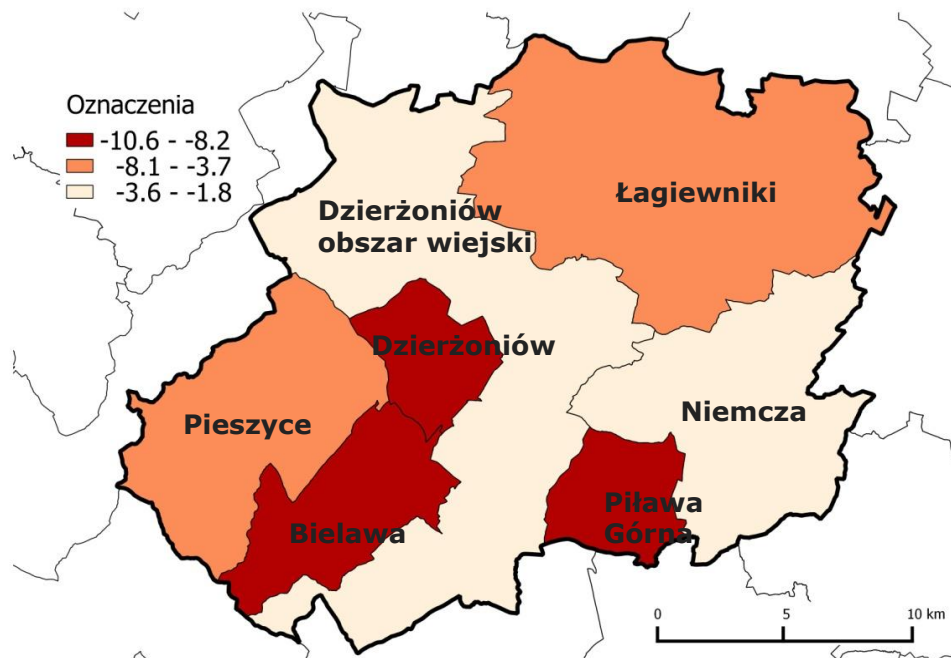
Tab. 16. Saldo migracji na 1000 osób w latach 2009-2013

jednostki	saldo migracji na 1000 osób					
	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana
Dolnośląskie	0,3	0,5	0,4	0,3	0,0	-0,3
Powiat dzierżoniowski	-0,6	-1,4	-1,1	-1,0	-2,8	-2,2
Dzierżoniów miasto	-1,4	-3,6	-2,2	-1,6	-2,9	-1,5
Bielawa	-0,1	0,5	-2,0	-0,9	-3,4	-3,3
Pieszycy	0,6	0,1	1,5	4,3	-1,1	-1,7
Piława Górna	-0,3	-5,1	-5,1	-1,3	-9,4	-9,1
Dzierżoniów obszar wiejski	-1,6	1,1	3,2	-3,2	1,3	2,9
Łagiewniki	2,9	-1,1	3,3	-4,2	-4,0	-6,9
Niemcza	-2,7	-1,5	-2,5	1,4	0,9	3,6

Źródło: BDL/GUS

Rys. 11 Przyrost rzeczywisty na 1000 ludności w powiecie dzierzoniowskim w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL/GUS

1.3.2 Poziom wykształcenia

W powiecie dzierzoniowskim w 2011 roku 10 208 mieszkańców legitymowało się wykształceniem wyższym, tzn. o 75,7% więcej niż w 2002 roku. Niewielkie zmiany dotyczyły liczby ludności z wykształceniem średnim i policealnym – choć trzeba zauważyć, iż odnotowano spadek liczby osób legitymujących się wykształceniem średnim zawodowym (o 16%), przy jednoczesnym znacznym wzroście liczby osób posiadających wykształcenie średnie ogólnokształcące (o 27,9%). Wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało w 2011 roku 20 680 mieszkańców powiatu dzierzoniowskiego, tj. o 1,1% mniej niż w 2002 roku. W całym województwie spadek był jeszcze wyższy i wyniósł -5,9%.

Udział ludności legitymującej się wykształceniem wyższym w ogóle ludności w wieku 13 i więcej lat wynosił w powiecie dzierzoniowskim w 2011 roku 12,2%. Lepiej sytuacja przedstawiała się w skali województwa – na Dolnym Śląsku 17,9% ludności posiadało wykształcenie wyższe. Na przestrzeni lat 2002-2011 udział ludności legitymującej się wykształceniem wyższym w województwie dolnośląskim wzrósł o 7,9%, natomiast w powiecie dzierzoniowskim o 5,8%. W 2011 roku wykształcenie średnie i policealne posiadało 33,5% mieszkańców powiatu dzierzoniowskiego (o 1,4% więcej niż w 2002 roku), wykształcenie zasadnicze zawodowe – 24,6% ludności (o 1,7% więcej niż 2002 roku), zaś gimnazjalne i poniżej – 29,8%. Choć na przestrzeni lat 2002-2011 zdecydowanie spadł udział ludności z najniższymi poziomami wykształcenia, to na tle całego Dolnego Śląska powiaty dzierzoniowski wyróżniał się wyższymi odsetkami ludności legitymującej się ukończonym wykształceniem podstawowym – w skali województwa było to 18,1% w stosunku do 23% w powiecie dzierzoniowskim.

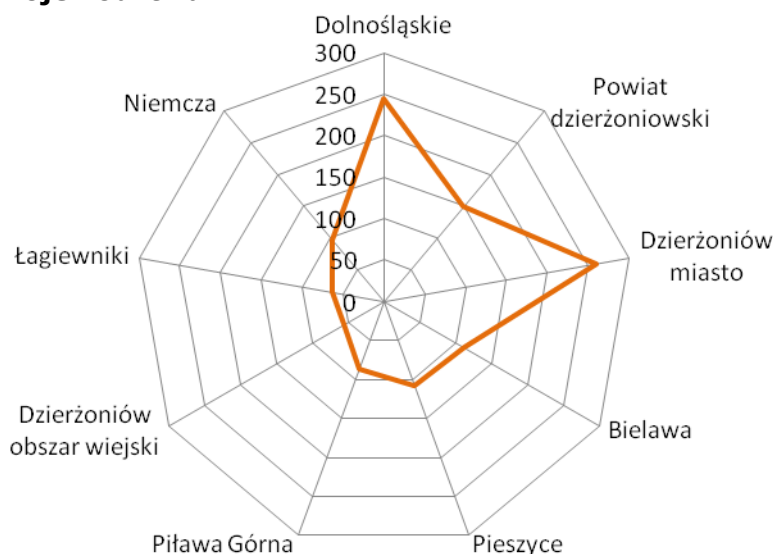
1.3.3 Rynek pracy

W ramach analizy rynku pracy w powiecie dzierzoniowskim wzięto pod uwagę liczbę pracujących oraz bezrobocie. Liczba osób pracujących w 2013 roku wynosiła 15 600 osób i była jedynie o 0,7% wyższa niż w 2009 roku. Wzrost liczby pracujących na przestrzeni lat 2009-2013 dotyczył Bielawy (o 7,2%), miasta Dzierżoniowa (o 1,6%) oraz Pieszyc

(o 0,8%). W tym samym okresie odnotowano spadek liczby pracujących w Piławie Górnej (o 21,3%), gminie wiejskiej Dzierżoniów (o 11,4%), gminie miejsko-wiejskiej Niemczy (o 5,8%) oraz Łagiewnikach (o 4%). W tym samym czasie w skali całego Dolnego Śląska odnotowano wzrost liczby pracujących na poziomie 2,9%. Liczba pracujących na 1000 ludności w powiecie dzierżoniowskim w 2013 roku wynosiła 149 i była znacznie niższa niż średnia dla Dolnego Śląska wynosząca w 2013 roku 244 pracujących na 1000 ludności. Znaczne różnice występowały również w obrębie samego powiatu dzierżoniowskiego. Liczba pracujących na 1000 mieszkańców wahała się od 56 (gmina wiejska Dzierżoniów) do 260 (miasto Dzierżoniów).

Rys. 12 Pracujący na 1000 ludności w powiecie dzierżoniowskim w 2013 roku na tle województwa

Źródło: BDL/GUS

Odsetek kobiet w ogóle pracujących w powiecie dzierżoniowskim wynosił w 2013 roku 51%. Przewaga kobiet występowała w Bielawie (55,3%), Pieszycach (54%), Piławie Górnej (52,5%), Łagiewnikach (50,6%) oraz Dzierżoniowie (50,4%). W pozostałych gminach powiatu dzierżoniowskiego kobiety stanowiły mniej niż połowę wszystkich pracujących: 47% w Niemczy oraz jedynie 30,8% w gminie wiejskiej Dzierżoniów. W przypadku obu gmin na przestrzeni lat 2009-2013 odsetek kobiet wśród pracujących zmalał: w Niemczy o 3,7%, zaś w Dzierżoniowie o 3,5%. W skali województwa wśród pracujących obserwowana była niemal równowaga płciowa – udział kobiet w ogóle pracujących na Dolnym Śląsku wynosił w 2013 roku 49,4% i był o 0,7% wyższy niż w 2009 roku.

Przeciętne wynagrodzenie w powiecie dzierżoniowskim wynosiło w 2013 roku 3 156,11 zł brutto i było o 510,98 zł wyższe niż w 2009 roku. Mimo tego wzrostu powiat dzierżoniowski nadal cechował się wynagrodzeniami niższymi niż w sąsiednich samorządach: i w znaczący sposób odbiegał od średniej dla województwa: przeciętne wynagrodzenie na terenie Dolnego Śląska kształtowało się na poziomie 3 868,86 zł brutto. Przeciętny pracownik w powiecie dzierżoniowskim zarabiał w 2013 roku 81,4%.

Tab. 17. Przeciętne wynagrodzenie brutto w powiecie dzierżoniowski i województwie dolnośląskim w latach 2009-2013

jednostki	ogółem (zł)					
	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana

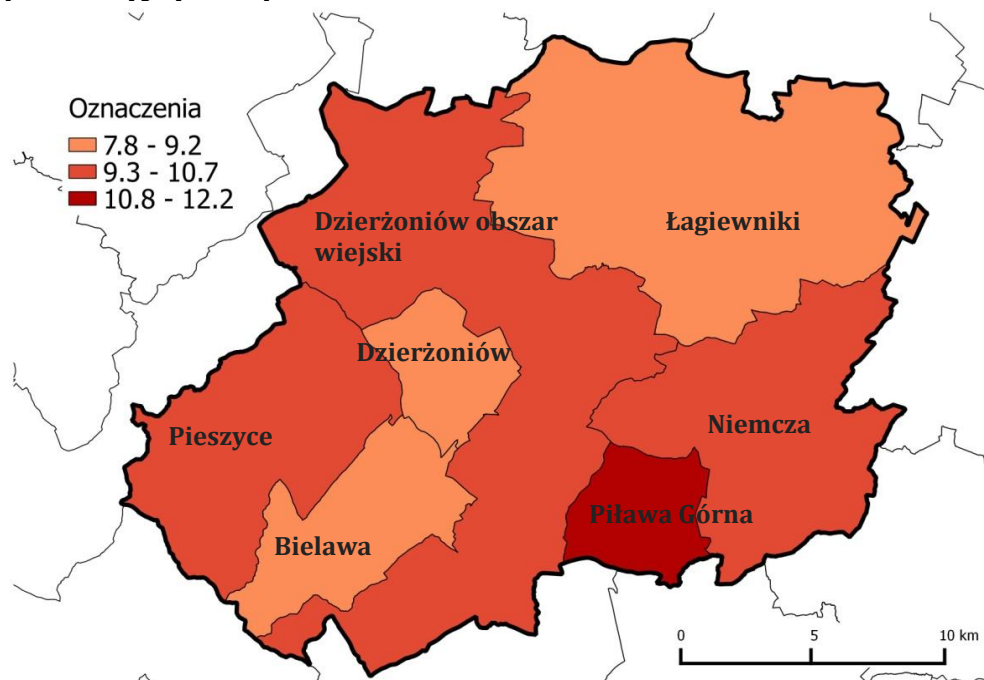
Dolnośląskie	3295,44	3412,37	3587,25	3709,32	3868,86	573,42
Powiat dzierżoniowski	2645,13	2832,05	3024,11	3113,13	3156,11	510,98
przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (Polska=100)						
Dolnośląskie	99,4	99,3	99,0	99,1	99,8	0,4
Powiat dzierżoniowski	79,8	82,4	83,4	83,1	81,4	1,6

Źródło: BDL/GUS

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na terenie powiatu dzierżoniowskiego w 2013 roku wynosiła 6 280 osób i była o 22,4% niższa niż w 2009 roku. Spadek liczby bezrobotnych dotyczył wszystkich gmin powiatu dzierżoniowskiego – w Dzierżonowie w 2013 roku zarejestrowanych było 1 986 bezrobotnych (spadek o 24,2%), w Bielawie – 1 724 bezrobotnych (spadek o 31,2%), w Pieszycach – 612 bezrobotnych (o 20,7% mniej), w Łagiewnikach – 382 bezrobotnych (o 16,6% mniej), w Piławie Górnej – 534 bezrobotnych (spadek o 10,3%), w Niemczy – 382 bezrobotnych (o 9,3% mniej), zaś w gminie wiejskiej Dzierżonów – 660 bezrobotnych (spadek o 8,3%). Powiat dzierżoniowski wyróżniał się w tym aspekcie na tle pozostałych samorządów, gdzie obserwowany był wzrost liczby bezrobotnych. W latach 2009-2013 w całym województwie dolnośląskim odnotowano przyrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych o 5%. Bezrobotne kobiety stanowiły w 2013 roku 48,8% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych w powiecie dzierżoniowskim. W sąsiednich powiatach występowało podobne zjawisko jednak w całym województwie: udział kobiet wśród bezrobotnych wynosił aż 50,7%.

Rys. 13. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w powiecie dzierzoniowskim w latach 2009-2013

Źródło: BDL/GUS

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2013 roku w powiecie dzierzoniowskim wynosił 9,4%. Była to wartość niższa niż w sąsiednich powiatach, a jednocześnie wyższa niż średnia dolnośląska (8,2%). W gminach powiatu dzierzoniowskiego najwyższy udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2013 roku występował w Piławie Górnej (12,2%), gminie wiejskiej Dzierżoniów (10,7%) oraz Niemczy (10,2%). Z kolei najniższe odsetki odnotowano w Łagiewnikach (7,8%), Bielawie (8,7%) oraz Dzierżoniowie (9,2%). Stopa bezrobocia w powiecie dzierzoniowskim w 2013 roku wynosiła 19,9%, co stanowiło 148,5% średniej krajowej. W sąsiednich powiatach stopa bezrobocia kształtowała się na wyższym poziomie, wynosząc 22,3% w powiecie ząbkowickim (166,4% średniej krajowej) oraz 27,2% w powiecie kłodzkim (203% średniej krajowej). Lepiej przedstawiała się sytuacja w województwie, gdzie stopa bezrobocia w 2013 roku wynosiła 13,2% i była niższa niż stopa bezrobocia dla całego kraju (98,5%).

Tab. 18. Stopa bezrobocia w latach 2009-2013

jednostki	ogółem				
	2009	2010	2011	2012	2013
Dolnośląskie	12,8	13,1	12,4	13,5	13,2
Powiat dzierzoniowski	24,5	22,3	19,3	20,5	19,9
	ogółem (Polska = 100)				
	2009	2010	2011	2012	2013
Dolnośląskie	105,8	105,6	99,2	100,7	98,5
Powiat dzierzoniowski	202,5	179,8	154,4	153,0	148,5

Źródło: BDL/GUS

Wśród bezrobotnych w powiecie dzierzoniowskim w 2013 roku 25,6% stanowiły osoby w wieku 25-34 lata, 22,3% osoby w wieku 45-54 lata, 19,4% osoby w wieku 35-44 lata, 19,1% osoby w wieku 55 i więcej lat, a 13,6% osoby w wieku 24 i mniej lat. Podobna struktura bezrobotnych według grup wieku występowała w pozostałych samorządach. Analizując strukturę bezrobotnych wg wieku w latach 2009-2013 szczególną uwagę zwraca wzrost udziału najstarszej kategorii wiekowej w ogóle bezrobotnych. W powiecie dzierzoniowskim udział bezrobotnych w wieku 55 i więcej lat w ogóle zarejestrowanych wzrósł o 6,8% zaś w województwie – 6,3%.

Bezrobotni zarejestrowani w powiecie dzierzoniowskim legitymowali się najczęściej wykształceniem gimnazjalnym i niższym (32,4%). Znaczny był również udział bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym (27,7%) czy policealnym i średnim zawodowym (22,8%). Mniejszy był udział bezrobotnych posiadających wykształcenie średnie ogólnokształcące (9,6%) oraz wyższe (7,5%). Struktura bezrobotnych według wykształcenia podlega niewielkim zmianom, najwyraźniej rysującymi się trendami są: rosnąca liczba bezrobotnych z wykształceniem wyższym (w powiecie dzierzoniowskim wzrost o 1,6%, w skali województwa o 2,6%) oraz malejąca liczba bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (w powiecie dzierzoniowskim spadek o 2,2%, w województwie o 2,3%).

Wśród bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie dzierzoniowskim największą grupę stanowiły osoby pozostające bez pracy 3 miesiące i mniej (32%). Udział bezrobotnych przez okres 3-6 miesięcy wynosił 17,9%, 6-12 miesięcy 22,2%, 12-24 miesięcy – 17%, a powyżej 24 miesięcy – 10,9%. Struktura bezrobotnych ze względu na czas pozostawania bez pracy w powiecie dzierzoniowskim pozostaje podobna. Na przestrzeni lat 2009-2013 największa zmiana dotyczyła spadku odsetka bezrobotnych długotrwale – udział osób pozostających bez zatrudnienia powyżej 24 miesięcy w powiecie dzierzoniowskim w/w okresie spadł o 4%. W pozostałych jednostkach samorządowych w latach 2009-2013 obserwowany był wzrost liczby bezrobotnych długotrwale – w powiecie kłodzkim odsetek bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż 24 miesięcy wynosił 20,5%, w powiecie ząbkowickim – 15,6%, zaś w skali województwa – 17,4%.

Wśród bezrobotnych z powiatu dzierzoniowskiego w 2013 roku 60,1% osób nie posiadało wykształcenia średniego, 46% stanowiły osoby długotrwale bezrobotne, 31,8% bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych, a 31,4% osoby powyżej 50 roku życia. Porównując odsetki osób bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy w latach 2009-2013 można zauważyć wzrost udziału bezrobotnych bez prawa do zasiłku (o 6,1%), osób samotnie wychowujących co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia (o 4,1%), osób powyżej 50 roku życia (o 3,5%), niepełnosprawnych (o 2,8%), zamieszkałych na wsi (o 2,3%) oraz kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka (o 1,2%). W okresie 2009-2013 nastąpił z kolei spadek udziału osób bez wykształcenia średniego (o 2,8%), bezrobotnych do 25 roku życia (o 2,5%) oraz osób bez kwalifikacji zawodowych (o 1,1%).

1.3.4 Infrastruktura społeczna

Infrastruktura edukacyjna

Na terenie powiatu dzierzoniowskiego infrastrukturę żłobkową tworzy 6 podmiotów, w tym 2 żłobki publiczne. Opieką żłobkową w 2013 roku objętych było 7,3% dzieci w wieku do lat 3. Był to odsetek wyższy niż w sąsiednich powiatach, jednocześnie jednak pozostawał niższy niż średnia wojewódzka wynosząca 8,1%. Z uwagi na rozmieszczenie terytorialne placówek żłobkowych w powiecie dzierzoniowskim do żłobków uczęszczały głównie dzieci z Bielawy (13,5%) oraz Dierzoniowa (8,5%).

Infrastrukturę przedszkolną powiatu dzierzoniowskiego tworzy 27 placówek, w tym 11 przedszkoli publicznych i 2 punkty przedszkolne. Większość placówek przedszkolnych zlokalizowana jest w największych miastach powiatu: Dzierżoniowie i Bielawie (po 9 podmiotów). Pozostałe przedszkola znajdują się w gminie wiejskiej Dzierżoniów (3 podmioty), Łagiewnikach i Pieszycach (po 2 placówki) oraz Piławie Górnej i Niemczy (po 1 placówce). Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w 2013 roku w powiecie dzierzoniowskim wynosił 72,1% i tylko nieznacznie odbiegał od średniej wojewódzkiej (75%). Najlepszą dostępnością opieki przedszkolnej w powiecie dzierzoniowskim charakteryzują się główne ośrodki miejskie: Dzierżoniów i Bielawa, gdzie do przedszkoli uczęszczało odpowiednio 80,3% i 75,8% dzieci w wieku 3-5 lat. Jednocześnie na przestrzeni lat 2009-2013 odnotowano zróżnicowane przyrosty odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym – najwyższe były w gminie miejsko-wiejskiej w Niemczy (o 20,5%) oraz Łagiewnikach i Bielawie (o 15%).

Tab. 19. Liczba uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) w latach 2009-2013

jednostki	uczniowie – szkoły podstawowe					
	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana
Dolnośląskie	149454	145696	146094	144837	145423	-2,7%
Powiat dzierzoniowski	5179	5105	5030	4957	4882	-5,7%
Dzierżoniów miasto	1639	1681	1671	1642	1634	-0,3%
Bielawa	1436	1393	1377	1387	1388	-3,3%
Pieszycy	535	531	528	505	469	-12,3%
Piława Górna	394	381	349	329	302	-23,4%
Dzierżoniów obszar wiejski	449	419	404	409	410	-8,7%
Łagiewniki	431	421	415	425	435	0,9%
Niemcza	295	279	286	260	244	-17,3%

Zródło: BDL/GUS

Na terenie powiatu dzierzoniowskiego znajdują się 23 szkoły podstawowe. Zlokalizowane są w Dzierżoniowie, Bielawie, Piławie Górnej, Pieszycach, Niemczy, Łagiewnikach, Jażwinie, Olesznej, Tuszynie, Piławie Dolnej, Ostroszowicach, Gilowie oraz Przerzeczynie-Zdroju. Większość szkół podstawowych na terenie powiatu dzierzoniowskiego to placówki publiczne. Do dzierzoniowskich szkół podstawowych w 2013 roku uczęszczało 4 882 uczniów. Najliczniejsze były placówki edukacyjne w Dzierżoniowie (1 634 uczniów) oraz Bielawie (1 388 uczniów), mniej podopiecznych pobierało naukę w szkołach podstawowych w Pieszycach (469 osób), Łagiewnikach (435 osób), gminie wiejskiej Dzierżoniów (410 osób), Piławie Górnej (302 osoby) oraz Niemczy (244 osoby). W latach 2009-2012 liczba uczniów szkół podstawowych we wszystkich jednostkach terytorialnych spadała, co związane jest z niżem demograficznym, który dotyka placówki edukacyjne w całym kraju. W powiecie dzierzoniowskim największe spadki uczniów dotyczyły jednostek edukacyjnych w Piławie Górnej (-23,4%), Niemczy (-17,3%) oraz Pieszycach (-12,3%).

Dla dzieci w wieku gimnazjalnym dostępnych jest 16 placówek edukacyjnych. Gimnazja funkcjonują w Bielawie (7 placówek), Dzierżoniowie (4 placówki), Pieszycach (2 placówki), Piławie Górnej, Łagiewnikach oraz Niemczy (po 1 placówce). Do dzierżoniowskich gimnazjów w 2013 roku uczęszczało 2 673 dzieci. Ich liczba w porównaniu z 2009 rokiem spadła o 16,3%. Większe spadki odnotowano w całym województwie dolnośląskim (o 17,8%). Najwięcej uczniów uczęszczało do szkół gimnazjalnych w Dzierżoniowie (1 090 osób) oraz Bielawie (865 osób), zaś największe spadki liczby uczniów w powiecie dzierżoniowskim odnotowano w gimnazjach prowadzonych w Niemczy (o 28,4%) oraz Łagiewnikach (o 26,6%).

Tab. 20. Liczba uczniów gimnazjów dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych) w latach 2009-2013

jednostki	uczniowie					
	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana
Dolnośląskie	89786	84721	80698	76785	73772	-17,8%
Powiat dzierżoniowski	3194	3002	2944	2709	2673	-16,3%
Dzierżoniów miasto	1319	1249	1216	1115	1090	-17,4%
Bielawa	962	915	923	861	865	-10,1%
Pieszycy	278	253	233	222	233	-16,2%
Piława Górna	231	204	186	175	191	-17,3%
Łagiewniki	256	244	252	209	188	-26,6%
Niemcza	148	137	134	127	106	-28,4%

Źródło: BDL/GUS

Oferta edukacji ponadgimnazjalnej dla młodzieży na terenie powiatu dzierżoniowskiego obejmuje szkoły ogólnokształcące oraz szkoły zawodowe. Uczniowie mają do wyboru 7 liceów ogólnokształcących, funkcjonujących w Bielawie oraz Dzierżoniowie. Liczba uczniów liceów ogólnokształcących dla młodzieży w 2012 roku wynosiła 1 114 osób, z których większość (957 osób) uczęszczała do placówek w Dzierżoniowie. Pozostałe 157 uczniów znajdowało się w szkołach ogólnokształcących w Bielawie. Na przestrzeni lat 2009-2013 liczba uczniów liceów zmniejszyła się o 24,6%. W skali województwa w 2013 roku do liceów ogólnokształcących uczęszczało natomiast o 19% uczniów mniej niż miało to miejsce w 2009 roku.

Tab. 21. Liczba uczniów liceów ogólnokształcących dla młodzieży (bez specjalnych) w latach 2009-2013

jednostka	licea ogólnokształcące dla młodzieży bez specjalnych					
	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana
Dolnośląskie	43204	41088	39052	37128	34979	-19,0%
Powiat dzierżoniowski	1477	1418	1335	1198	1114	-24,6%
Bielawa	215	196	199	171	157	-27,0%
Dzierżoniów miasto	1262	1222	1136	1027	957	-24,2%

Źródło: BDL/GUS

Edukację na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej dla młodzieży na terenie powiatu dzierzoniowskiego prowadzi 5 placówek w Bielawie, Dzierżonowie oraz Pieszycach. W 2013 roku w zasadniczych szkołach zawodowych na terenie powiatu dzierzoniowskiego naukę pobierało 350 uczniów. Zainteresowanie edukacją zawodową w formie zsz stale maleje. W latach 2009-2013 liczba uczniów tego typu placówek w powiecie dzierzoniowskim zmniejszyła się o 40,7%. Nieznacznie wyższy spadek odnotowano w skali województwa (o 26,3%).

Tab. 22. Liczba uczniów zasadniczych szkół zawodowych dla młodzieży (bez specjalnych) w latach 2009-2013

jednostki	zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży bez specjalnych					
	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana
Dolnośląskie	15738	14943	13805	12593	11606	-26,3%
Powiat dzierzoniowski	590	543	475	413	350	-40,7%
Bielawa	218	199	192	160	118	-45,9%
Dzierżonów miasto	372	344	283	253	232	-37,6%

Źródło: BDL/GUS

Edukacja średnia zawodowa w powiecie dzierzoniowskim prowadzona jest w 5 technikach. Technika znajdują się w Dzierżonowie, Pieszycach i Bielawie. W dzierzoniowskich technikach w 2013 roku uczyły się 1 322 osoby, a ich liczba w latach 2009-2013 pozostawała na podobnym poziomie. Większość uczniów techników uczęszczała do placówek w Dzierżonowie (894 osoby), zdecydowanie mniej pobierało naukę w technikach bielawskich (313 osób) czy pieszyckich (115 osób). W placówkach w poszczególnych miastach na przestrzeni lat 2009-2013 liczba uczniów techników ulegała albo zmniejszeniu (w Pieszycach aż o 27,7%, w Dzierżonowie o 7,8%) albo zwiększeniu (w Bielawie aż o 72%). Również w innych jednostkach administracyjnych obserwowane były odmienne tendencje: w skali Dolnego Śląska liczba uczniów techników zwiększyła się (o 4,4%).

Tab. 23. Liczba uczniów techników dla młodzieży (bez specjalnych) w latach 2009-2013

jednostki	technika dla młodzieży bez specjalnych					
	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana
Dolnośląskie	34379	35808	36128	36365	35896	4,4%
Powiat dzierzoniowski	1311	1276	1318	1320	1322	0,8%
Bielawa	182	207	242	274	313	72,0%
Dzierżonów miasto	970	926	939	930	894	-7,8%
Pieszycy	159	143	137	116	115	-27,7%

Źródło: BDL/GUS

Dla uczniów niepełnosprawnych oraz ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na terenie powiatu dzierzoniowskiego dostępne są placówki edukacyjne skupione w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych w Dzierżoniowie i Piławie Górnej. Oferują one naukę w szkołach podstawowych, gimnazjach, szkołach przysposabiających do pracy oraz zasadniczej szkole zawodowej. Oferta edukacyjna dla dorosłych chcących uzupełnić lub podnieść poziom wykształcenia obejmuje na terenie powiatu dzierzoniowskiego gimnazja oraz licea ogólnokształcące. Na terenie powiatu dzierzoniowskiego funkcjonują również szkoły policealne. Ich liczba wynosi 10 i znajdują się głównie w Dzierżoniowie i Bielawie, jedna szkoła policealna mieści się w Pieszycach:

Od 2011 roku w strukturze Zespołu Gimnazjów Nr 3 w Dzierżoniowie funkcjonuje Szkoła Mistrzostwa Sportowego. Prowadzone są w niej klasy o profilu piłkarskim, a uczniowie oprócz normalnej ścieżki edukacyjnej realizują cykl treningowy opracowany przez PZPN. Edukacja artystyczna prowadzona jest w Dzierżoniowie i Bielawie. W Dzierżoniowie funkcjonuje Państwowa Szkoła Muzyczna I Stopnia im. Wojciecha Kilara natomiast w Bielawie w Zespole Szkół Społecznych w Bielawie prowadzona jest Społeczna Szkoła Muzyczna I Stopnia. Ponadto w Bielawie, w strukturach Zespołu Szkół i Placówek Kształcenia Zawodowego, funkcjonuje Powiatowe Centrum Kształcenia Praktycznego.

Na terenie powiatu dzierzoniowskiego nie funkcjonują szkoły wyższe. W Powiatowym Centrum Kształcenia Praktycznego przy Zespole Szkół i Placówek Kształcenia Zawodowego w Bielawie odbywa się część zajęć laboratoryjnych studiów podyplomowych „Energetyka odnawialna” organizowanych przez Politechnikę Wrocławską (Wydział Mechaniczno-Energetyczny) oraz Centrum Kształcenia Ustawicznego. Ofertę edukacji nieformalnej na powiatu dzierzoniowskiego wzbogacają uniwersytety trzeciego wieku w Dzierżoniowie i Bielawie oraz funkcjonujący od 2012 roku uniwersytet dziecięcy Unikds w Dzierżoniowie, przeznaczony dla dzieci w wieku 6-13 lat.

Instytucje kultury

Na obszarze powiatu dzierzoniowskiego funkcjonuje osiem ośrodków kultury (dwa w Bielawie i Dzierżoniowie oraz po jednym w Piławie Górnej, Łagiewnikach, Niemczy oraz Pieszycach), dwa kina (w Bielawie oraz Dzierżoniowie), 22 biblioteki wraz z filiami oraz jedno muzeum w Dzierżoniowie i jedna placówka muzealna w Bielawie.

Dzierżoniowski Ośrodek Kultury wyróżniony Medalem za zasługi dla Dzierżoniowa, prowadzi wielokierunkową działalność w dziedzinie rozwoju i upowszechniania regionalnej, narodowej i światowej kultury wśród mieszkańców miasta oraz osób przebywających na jego terenie. DOK w Dzierżoniowie oferuje mieszkańcom miasta możliwość uczestniczenia w licznych zajęciach artystycznych, kulturalnych i rekreacyjnych. W DOK w Dzierżoniowie funkcjonuje również galeria „Na Piętrze” oraz kino „Zbyszek”.

Od ponad 40 lat (od prawie 10 lat pod obecną nazwą) w Dzierżoniowie funkcjonuje także, Spółdzielczy Dom Kultury. Prowadzi on zajęcia w 17 kołach i sekcjach, roztacza bezpośrednią opiekę nad 9 stowarzyszeniami (TKKF Ognisko Dzierżoniów, Stowarzyszenie Dzieci Wojny, Światowy Związek Żołnierzy AK, Związek Żołnierzy Górników, Polski Związek Wędkarski Koło Dióra, GRH 58 Pułku Piechoty, Towarzystwo Szachowe Ziemi Dzierżoniowskiej "Dwie Wieże", Spółdzielcze Towarzystwo Kulturalno-Sportowe, Związek Strzelecki Rzeczypospolitej - podobowodu Dzierżoniów). Prowadzi też filię w Piławie Górnej.

Zadania w dziedzinie tworzenia, upowszechniania i ochrony dóbr kultury w Bielawie prowadzi Miejski Ośrodek Kultury i Sztuki. MOKiS jest organizatorem różnorodnych imprez artystycznych o zasięgu miejskim, wojewódzkim, regionalnym, krajowym i międzynarodowym, a w swoich działaniach współpracuje z innymi podmiotami: urzędami, szkołami czy osobami prywatnymi. MOKiS w Bielawie czuwa nad prowadzonymi zajęciami muzycznymi (zespoły „Klaster” i „Erato”, soliści, Chór Miejski),

filmowymi (sekcja filmowa MOKiSFilm, Klub Dobrego Filmu) oraz teatralnymi (Teatr Od Dzisiaj, dziecięce studio teatralne). Przy MOKiS w Bielawie funkcjonuje również galeria KORYTARZ oraz kino MOKiS. Natomiast ofertę teatralną na terenie miasta uzupełnia grupa teatralna prowadzona przez fundację Biel'arte.

Pracę animacyjno-kulturalną w Bielawie prowadzi również Spółdzielcze Centrum Kultury. SCK w Bielawie umożliwia dzieciom i dorosłym rozwijanie talentów i pasji w 15 kołach zainteresowań, w następujących dziedzinach: taniec ludowy, taniec dyskotekowy, taniec nowoczesny, sztuki plastyczne (rysunek, malarstwo, rzeźba), wokół indywidualny, wokół zespołowy, modelarstwo lotniczo-szkutnicze, sport i rekreacja czy nauka gry na gitarze. Przy SCK w Bielawie działa także Zespół Pieśni i Tańca „Poloneziaki”.

Upowszechnianiu kultury na obszarze Piławy Górnej służy Miejski Ośrodek Kultury. W sezonie artystycznym 2014/2015 dzieci, młodzież i dorośli mają możliwość skorzystania z oferty MOK w Piławie Górnej obejmującej: rytmikę z elementami tańca dla dzieci, taniec dla dzieci i młodzieży, sekcję plastyczną, teatr dla dzieci i młodzieży (Słoneczny Teatr Zabawy), naukę gry na gitarze, sekcję recytatorską, break dance czy zajęcia fitness (w tym dla osób 50+). Przy MOK działają również zespoły: Siwy Włos (zespół kabaretowo-estradowy), Górzanie (zespół ludowy) oraz Kapela Miejska.

Na terenie gminy Niemcza działalność związaną z tworzeniem, upowszechnianiem oraz ochroną dóbr kultury prowadzi Niemczański Ośrodek Kultury, obejmujący zasięgiem działalności obszar miejski i wiejski. W NOK prowadzone są sekcje i koła zainteresowań w obszarze: filmu i fotografii, plastyki, muzyki, teatru, tańca, modelarstwa oraz turystyki. Działa także zespół śpiewaczy Grodzianie. Ponadto w strukturze NOK znajdują się także świetlice środowiskowe zlokalizowane w Niemczycy oraz Przerzeczynie-Zdroju.

W gminie wiejskiej Dzierżoniów działalność prowadzą następujące zespoły muzyczne: Zespół Pieśni i Tańca Górali Czadeckich „POJANA” z Piławy Dolnej, Męski Zespół Śpiewaczy „CORD”, Chór Kameralny „CON MOTO”, Chór Ludowy „MACIEJE” z Ostroszowic, Zespół śpiewaczy „Katarzynki” oraz Zespół śpiewaczy „Uciecho-Wianki”. W gminnej bibliotece w Mościsku mieszkańcy mają do dyspozycji galerię sztuki i studio nagrań.

Na terenie gminy Łagiewniki funkcjonuje Gminny Ośrodek Kultury, Bibliotek i Sportu, prowadzący działalność w zakresie upowszechniania kultury, czytelnictwa i sportu. Sprawuje on nadzór nad: bibliotekami (w Łagiewnikach, Olesznej, Jaźwinie, Sieniawce), salami wiejskimi (w Ligocie Wielkiej, Młynicy, Olesznej, Przystroniu, Radzikowie, Ratajnie, Sieniawce, Sienicach, Słupicach, Sokolnikach, Trzebniku i Stoszowie), świetlicami wiejskimi (w Jaźwinie, Olesznej, Przystroniu, Sieniawce, Sienicach, Słupicach, Sokolnikach i Łagiewnikach), orlikiem (przy ul. Sportowej 34 w Łagiewnikach) oraz chórem CANZONA z Olesznej.

W ramach działalności Miejskiej Biblioteki Publicznej – Centrum Kultury w Pieszycach dla dzieci i młodzieży prowadzone są zajęcia plastyczne, muzyczne, taneczne oraz nauki gry na gitarze, zaś oferta dla dorosłych obejmuje aerobik, taniec towarzyski oraz zajęcia plastyczne.

Na terenie powiatu dzierżoniowskiego działalność prowadzi jedno muzeum – Muzeum Miejskie Dzierżoniowa. Powstało w 2011 roku w wyniku przekształcenia Izby Regionalnej działającej przy Dzierżoniowskim Ośrodku Kultury. Muzeum mieści się w willi Cohnów, pałacyku należącym pierwotnie do współzałożyciela jednej z pierwszych tkalni mechanicznych w Dzierżoniowie. W Muzeum znajduje się 7 stałych ekspozycji:

- DIORA – legenda polskiej elektroniki – ekspozycja poświęcona Zakładom Radiowym DIORA, obejmująca kolekcję ok. 100 modeli radiodbiorników
- Salonik mieszczański – zaaranżowany w pełni wyposażony salon mieszczański z przykładowym umeblowaniem z okresu schyłku XIX wieku,
- Ekspozycja kartograficzna – zbiory kartograficzne obejmujące XVII i XVIII-wieczne mapy Księstwa Świdnickiego oraz ikonografia miasta w grafikach pochodzących w XVIII i XIX wieku,

- Ekspozycja etnograficzna – ukazuje elementy tradycyjnego wyposażenia ludowej izby z XIX wieku,
- Historia miasta – ekspozycja obejmująca pamiątki związane z Dzierżoniowem i najbliższą okolicą,
- Historia współczesna po 1945 roku – ekspozycja obejmująca pamiątki związane z najnowszą historią miasta: przesiedlenia ludności z Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej, lata PRL-u, działalność NSZZ „Solidarność” oraz okres współczesny. Wystawa prezentuje także postać księdza Jana Dzierżonia,
- Archeologia – ekspozycja obejmująca zabytki pozyskane podczas prac wykopaliskowych prowadzonych w rejonie Dzierżoniowa. Najstarsze pochodzą z okresu schyłkowego paleolitu (ok. 10 000 lat p.n.e.), najmłodsze – z czasów nowożytnych (XVI-XVII w.).

Oprócz wystaw stałych Muzeum Miejskie Dzierżoniowa gości również wystawy czasowe. Od 2009 roku w strukturach Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bielawie funkcjonuje Bielawska Placówka Muzealna. Działalność Placówki jest prowadzona w sali dawnego biurowca „Bielbawu”, a jej głównym celem jest pozyskiwanie eksponatów dokumentujących życie codzienne w dawnej Bielawie. W Bielawskiej Placówce Muzealnej powstało 11 działów:

- turystyka (odznaki towarzystw turystycznych, mapy, proporce),
- przemysł – dział poświęcony bielawskiemu przemysłowi włókienniczemu (ręczne krosna tkackie, kołowrotki poziome i pionowe, czółenka tkackie ręczne i mechaniczne, klocki do farbowania tkanin, wzorniki tkanin, dwa zestawy pościeli z adamaszku),
- apteka (naczynia apteczne, grawerowane butelki ze znakiem bielawskich aptek)
- wydawnictwa (m.in. bielawskie gazety; dział połączony z działami biuro i szkoła, gdzie stworzono w pełni wyposażoną salę szkolną z ławkami i sprzętem z XIX/XX wieku, a także zgromadzono kolekcje kałamarzy, stalówek i obsadek),
- sztuka – dział poświęcony bielawskim malarzom, rzeźbiarzom i muzykom (obrazy, rzeźby, mundury bielawskiej orkiestry dętej),
- sport (odznaki towarzystw sportowych, gimnastycznych, kolekcje medali i dyplomów za osiągnięcia sportowe),
- wyznania (eksponaty poświęcone wyznaniom dawnych i współczesnych mieszkańców Bielawy),
- atelier (eksponaty poświęcone bielawskim fotografom i portrecistom),
- handel i rzemiosło (eksponaty bielawskich winiarni, gorzelni, gospód, zakładów szewskich, piekarni czy masarni),
- dom i człowiek – dział ukazujący życie codzienne bielawian (eksponaty obejmujące przedmioty codziennego użytku),
- wojskowość – dział poświęcony bielawskim kombatantom (mundury, księgi pamiątkowe, książeczki wojskowe).

Ochrona zdrowia

Usługi medyczne dla mieszkańców Ziemi Dzierżoniowskiej świadczone są głównie w miastach regionu. W obrębie Dzierżoniowa i Bielawy zlokalizowana jest większość podmiotów prowadzących działalność leczniczą, szczególnie dotyczy to ambulatoryjnych usług specjalistycznych. W ośrodkach leczniczych poza obszarami miejskimi dla mieszkańców dostępne są przede wszystkim usługi podstawowej opieki zdrowotnej. Opiekę szpitalną mieszkańcy powiatu dzierżoniowskiego mogą uzyskać w następujących placówkach:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital Powiatowy w Dzierżoniowie Sp. z o.o. (oddziały w Dzierżoniowie oraz Bielawie)
- Specjalistyczne Centrum Medyczne „DIAGNOSIS” w Dzierżoniowie (chirurgia jednego dnia)

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Dzierżoniowskie Centrum Specjalistyczne dr Marioli Zawadzkiej” w Dzierżoniowie (chirurgia jednego dnia)
- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Przychodnia Miejska w Pieszycach (oddział leczenia jednego dnia)
- „Sanatoria Dolnośląskie” Sp. z o.o.: Specjalistyczny Szpital Chorób Płuc w Rościszowie

Świadczenia z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej dla mieszkańców powiatu dzierżoniowskiego realizowane są w kilkudziesięciu placówkach przede wszystkim w Bielawie, Dzierżoniowie, Pieszycach, Piławie Górnej, Ostroszowice, Tuszynie, Niemczy i Łagiewnikach. W powiecie realizowane są także świadczenia z zakresu ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, opieki psychiatrycznej oraz w zakresie leczenia uzależnień oraz rehabilitacji.

Na terenie powiatu dzierżoniowskiego prowadzone jest również lecznictwo uzdrowiskowe, realizowane przez PCZ Polskie Uzdrawisko Ciepłowodów Przerzeczyn-Zdrój Sp. z o.o. Podstawowymi walorami uzdrowiska są głównie klimat oraz naturalne wody radoczynno-siarczkowe. Naturalna woda pozyskiwana na terenie Uzdrawiska Przerzeczyn zawiera dwa składniki o działaniu leczniczym: siarczki wapniowe i magnezowe oraz radon, których właściwości umożliwiają prowadzenie balneoterapii wskazanej przy leczeniu schorzeń narządu ruchu, schorzeń reumatycznych, leczeniu pourazowym, leczeniu schorzeń neurologicznych, dermatologicznych oraz leczeniu osteoporozy. W strukturze uzdrowiska znajdują się cztery sanatoria oraz Przychodnia Uzdrawiskowa z Zakładem Przyrodolecznictwem. W Zakładzie Przyrodolecznictwem wykonywanych jest ponad 30 rodzajów zabiegów, głównie opierających się na peloidoterapii (zawijanie borowinowe) oraz balneoterapii (zabiegi z wykorzystaniem wody radoczynno-siarczkowej: kąpiele lecznicze), ale dla kuracjuszy dostępne są także m.in. fizykoterapia, kinezyterapia, hydroterapia, krioterapia, inhalacja, masaż klasyczny i wibracyjny, basen, basen rehabilitacyjny, sauna czy gimnastyka lecznicza.

Uzupełnieniem usług zdrowotnych świadczonych w placówkach medycznych jest sieć aptek. W 2013 roku na terenie powiatu dzierżoniowskiego funkcjonowało 36 aptek ogólnodostępnych. Większość z nich zlokalizowana była w Dzierżoniowie (16 placówek), znacznie mniej w Bielawie (9 aptek), Pieszycach (4 apteki), Piławie Górnej (2 apteki), a także gminach Łagiewniki (2 apteki), Niemcza (2 apteki) oraz Dzierżoniów (1 apteka). W powiecie funkcjonował również jeden punkt apteczny (gmina Łagiewniki). Na 1 aptekę ogólnodostępną w powiecie dzierżoniowskim przypadało średnio 2 906 mieszkańców – najwięcej w gminie wiejskiej Dzierżoniów (9 339 osób), najmniej – w mieście Dzierżoniów (2 152 osoby). Powiat dzierżoniowski osiągał wartość najbardziej zbliżoną do średniej wojewódzkiej wynoszącej 2 931 osób. Niemal we wszystkich jednostkach administracyjnych w latach 2009-2013 obserwowany był spadek liczby ludności przypadającej na 1 aptekę ogólnodostępną, co związane jest z rozwojem sieci aptek – w powiecie dzierżoniowskim ww. okresie przybyło siedem placówek, z czego cztery to apteki zlokalizowane w Dzierżoniowie, dwie w Pieszycach i jedna w Bielawie. Spadek ludności przypadającej na 1 aptekę ogólnodostępną w powiecie dzierżoniowskim w latach 2009-2013 wyniósł 18,7%, przy czym największe zmiany dokonały się w Pieszycach, gdzie odnotowano spadek na poziomie 48,6%.

Rys. 14 Liczba osób przypadają na jedną aptekę w powiecie dzierzoniowskim w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pomoc społeczna

Strukturę podmiotów świadczących instytucjonalną pomoc społeczną na terenie powiatu dzierzoniowskiego tworzy 6 gminnych ośrodków pomocy społecznej i 1 powiatowe centrum pomocy rodzinie. Zadania z zakresu opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi realizowane są za pośrednictwem Domu Pomocy Społecznej w Bielawie oraz filii w Niemczy. Osoby dorosłe z przewlekłymi zaburzeniami psychicznymi mające poważne trudności w życiu codziennym mogą skorzystać ze wsparcia w ramach placówek dziennego pobytu – środowiskowych domów samopomocy. Na terenie powiatu dzierzoniowskiego prowadzone są dwie tego typu placówki: w Bielawie oraz Dzierżoniowie.

W Bielawie funkcjonuje Zespół Ośrodków Wsparcia, w skład którego wchodzi Środowiskowy Dom Samopomocy oraz Dzienny Dom Pomocy Społecznej „NESTOR”. Środowiskowy Dom Samopomocy w Bielawie to placówka wsparcia dziennego przeznaczona dla osób dorosłych z problemami zdrowia psychicznego lub niepełnosprawnością umysłową. W strukturze ZOW w Bielawie znajduje się również Dzienny Dom Pomocy Społecznej „NESTOR”. Środowiskowy Dom Samopomocy w Dzierżoniowie, to ośrodek wsparcia dziennego przeznaczony dla osób przewlekle chorych psychicznie i upośledzonych umysłowo. W strukturze organizacyjnej jednostek pomocy społecznej miasta Dzierżoniowa pozostaje również Dzienny Dom Pomocy Społecznej w Dzierżoniowie. Oferta DDPS w Dzierżoniowie skierowana jest do osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, której nie są w stanie pokonać wykorzystując własne środki i możliwości, w szczególności zapewnia opiekę i stwarza warunki do przebywania dla osób w wieku emerytalnym. Dla wszystkich osób i rodzin w trudnej sytuacji dostępna jest oferta ośrodka i punktu interwencji kryzysowej.

W celu zapewnienia opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo jej pozbawionych ze strony rodziców na terenie powiatu dzierzoniowskiego funkcjonuje placówka opiekuńczo-wychowawcza Powiatowe Centrum Opieki i Wychowania w Pieszycach. W jej ramach działają: placówka socjalizacyjna oraz placówka

interwencyjna, które łączą w sobie zapewnienie ciągłej opieki i wychowania, działania terapeutyczne, socjalizacyjne i interwencyjne, a także pracę z rodzinami podopiecznych w celu podniesienia ich umiejętności opiekuńczo-wychowawczych.

Usługi z zakresu integracji, reintegracji społecznej, aktywizacji społecznej i zawodowej, pomocy społecznej i animacji społecznej na terenie powiatu dzierzoniowskiego świadczy również Centrum Aktywizacji Społecznej w Dzierżoniowie. Jego działalność jest współfinansowana przez Gminę Miejską Dzierżoniów, a operatorem CAS jest Manufaktura Inicjatyw Obywatelskich.

Ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie powiatu dzierzoniowskiego w 2012 roku korzystało 2 821 gospodarstw domowych, w których znajdowały się łącznie 6 372 osoby. W latach 2009-2012 liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej zmniejszyła się w powiecie aż o 41,2%. Takie samo zjawisko (tzn. spadek liczby korzystających), jednak o znacznie mniejszej intensywności obserwowane było w sąsiednich samorządach, a także w całym województwie dolnośląskim. (spadek o 10,3% w stosunku do 2009 roku).

Tab. 24. Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2009-2012

jednostki	gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej				
	2009	2010	2011	2012	Zmianat
Dolnośląskie	89580	86666	81296	80348	-10,3%
Powiat dzierzoniowski	4798	3249	3124	2821	-41,2%
Dzierżoniów miasto	2372	1211	1215	953	-59,8%
Bielawa	1096	754	727	733	-33,1%
Pieszycy	426	406	366	333	-21,8%
Piława Górna	178	194	172	171	-3,9%
Dzierżoniów obszar wiejski	250	242	231	235	-6,0%
Łagiewniki	274	255	239	228	-16,8%
Niemcza	202	187	174	168	-16,8%

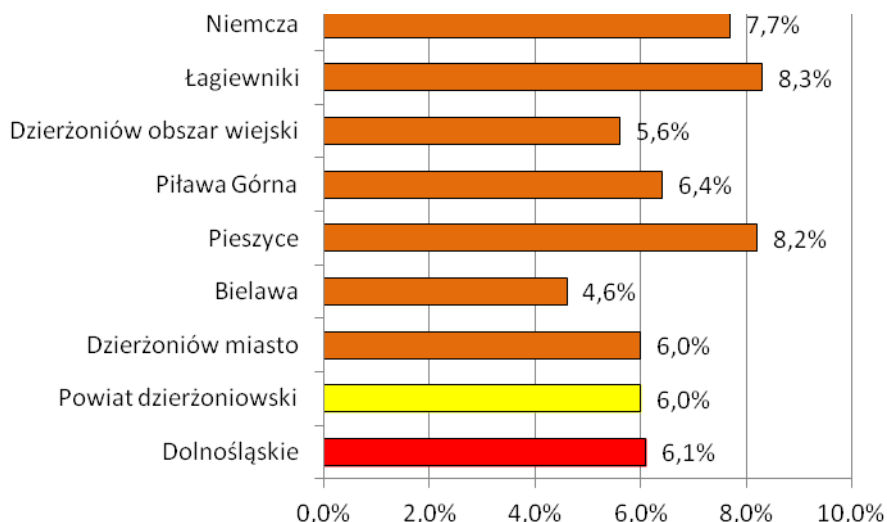
Źródło: BDL/GUS

Największy spadek korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w powiecie dzierzoniowskim dotyczył gospodarstw domowych z Dzierżoniowa – w latach 2009-2012 ich liczba zmniejszyła się niemal o 60%, z 2 372 do 953. W pozostałych jednostkach administracyjnych powiatu również obserwowano spadek liczby gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, jednak spadki te były tak drastyczne jak w mieście Dzierżoniów.

Rys. 15 Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem w -2012

Źródło: BDL/GUS

Sytuację w obszarze korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych samorządach w lepszym stopniu obrazuje udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem. W przypadku powiatu dzierżoniowskiego odsetek ten wynosił w 2012 roku 6% i kształtował się na podobnym poziomie, jak w całym województwie. W obrębie Ziemi Dzierżoniowskiej najwięcej ludności korzystającej ze środowiskowej pomocy społecznej znajdowało się w gminie Łagiewniki (8,3%) oraz mieście Pieszycy (8,2%). Z kolei najniższy udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem występował w Bielawie (4,6%) oraz gminie wiejskiej Dzierżoniów (5,6%). W związku z przedstawionym powyżej spadkiem bezwzględnej liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, zmniejszeniu w latach 2009-2012 ulegał również udział tych osób w ludności ogółem. W powiecie dzierżoniowskim nastąpił spadek o 5,7% (największy spadek, na poziomie -12,5%, dotyczył Dzierżoniowa), zaś w skali całego Dolnego Śląska -1,3%.

Tab. 25. Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w latach 2009-2012

jednostki	rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci				
	2009	2010	2011	2012	Zmiana
Dolnośląskie	103353	92246	82016	72350	-30,0%
Powiat dzierżoniowski	4779	4127	3653	3207	-32,9%
Dzierżoniów miasto	1230	1053	904	803	-34,7%
Bielawa	1270	1086	961	817	-35,7%
Pieszycy	553	491	447	408	-26,2%
Piława Górna	414	359	327	292	-29,5%
Dzierżoniów obszar wiejski	537	456	412	354	-34,1%

Łagiewniki	393	349	316	275	-30,0%
Niemcza	382	333	286	258	-32,5%

Źródło: BDL/GUS

Świadczenia rodzinne w postaci zasiłków rodzinnych na dzieci udzielone zostały w 2012 roku 3 207 dzierżoniowskim rodzinom, w których znajdowało 6 081 dzieci, w tym 5 512 dzieci w wieku do lat 17. Na przestrzeni lat 2009-2012 liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci spadła o około jedną trzecią. W powiecie dzierżoniowskim był to spadek na poziomie -32,9%. Spadek liczby rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne skutkowało zmniejszeniem się udziału dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice pobierali ten zasiłek o 12,1%. Wartości spadku kształtowały się na poziomie wyższym niż na całym Dolnym Śląsku, gdzie zanotowano spadek o 9,4%, przy czym ww. powiaty nadal wyższy niż w województwie pozostawał odsetek dzieci, na które pobierany był zasiłek. W województwie dolnośląskim udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymywali w 2012 roku zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku wynosił 25,2%. Odsetek dzieci, na które pobierane były zasiłki rodzinne, w poszczególnych gminach powiatu dzierżoniowskiego kształtował się na zróżnicowanym poziomie. Minimalna wartość wynosiła 26,4% (miasto Dzierżoniów), zaś maksymalna - 43,2% (gmina Niemcza).

1.3.5 Zasoby mieszkaniowe

Zasoby mieszkaniowe powiatu dzierżoniowskiego w 2013 roku tworzyło 11 585 budynków mieszkalnych, w których znajdowały się łącznie 39 373 mieszkania. Na przestrzeni lat 2009-2013 liczba budynków mieszkalnych w powiecie wzrosła o 6,4% (najwięcej w gminie wiejskiej Dzierżoniów – o 8,8%), zaś mieszkań – o 2,3% (najwięcej w Piławie Górnej – o 4,8%). Na terenie powiatu dzierżoniowskiego w 2012 roku znajdowało się 308 mieszkań socjalnych, tj. o 155 więcej niż w 2009 roku. Większość mieszkań socjalnych znajdowała się w Dzierżoniowie (187 mieszkań; 60,7%), znacznie mniej w Bielawie (99 mieszkań; 32,1%), a także w innych gminach: Piławie Górnej (10 mieszkań; 3,2%), Pieszycach (6 mieszkań; 1,9%), gminie wiejskiej Dzierżoniów (5 mieszkań; 1,6%) oraz Łagiewnikach (1 mieszkanie). Mieszkań socjalnych pozbawiona była gmina miejsko-wiejska Niemcza.

Tab. 26. Mieszkania na 1000 mieszkańców w latach 2009-2012

jednostki	2009	2010	2011	2012	Zmiana
Dolnośląskie	366,2	367,7	371,0	375,9	9,7
Powiat dzierżoniowski	370,8	366,8	368,8	372,6	1,8
Dzierżoniów miasto	398,4	394,8	397,8	402,7	4,3
Bielawa	390,0	383,3	385,9	388,9	-1,1
Pieszycy	359,3	353,5	354,1	356,0	-3,3
Piława Górna	339,0	348,1	349,9	357,5	18,5
Dzierżoniów obszar wiejski	314,3	318,6	318,2	320,8	6,5

Łagiewniki	299,5	283,3	283,0	285,8	-13,7
Niemcza	342,0	339,6	342,4	346,8	4,8

Źródło: BDL/GUS

Na 1000 mieszkańców powiatu dzierzoniowskiego w 2012 roku przypadało 372,6 mieszkania, przy czym sytuacja w gminach była bardzo zróżnicowana. Najwięcej mieszkań dostępnych było w Dzierżoniowie (402,7 mieszkania na 1000 osób), zaś najmniej w gminie wiejskiej Łagiewniki (285,8 mieszkania na 1000 ludności). Na przestrzeni lat 2009-2012 zwiększyła się liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców szczególnie wyraźnie w Piławie Górnej (o 18,5), a także w gminie wiejskiej Dzierżoniów (o 6,5), Niemczy (o 4,8) oraz mieście Dzierżoniowie. Natomiast spadek liczby mieszkań na 1000 mieszkańców obserwowany był w gminie Łagiewniki (o 13,7), Pieszycach (o 3,3) oraz Bielawie (o 1,1).

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w powiecie dzierzoniowskim wynosiła w 2013 roku 63,1 m², czyli mniej średnio na Dolnym Śląsku (72 m²). Gminy powiatu dzierzoniowskiego są bardzo zróżnicowane w zakresie średniej powierzchni użytkowej 1 mieszkania – największymi mieszkaniami dysponują mieszkańcy gminy wiejskiej Dzierżoniów (89,5 m²) oraz Łagiewniki (88,5 m²), zaś najmniejszymi – mieszkańcy Bielawy (56,1 m²) oraz Dzierżoniowa (57,8 m²).

Tab. 27. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w latach 2009-2013

jednostki	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana
Dolnośląskie	24,6	26,3	26,6	27,0	27,5	2,9
Powiat dzierzoniowski	23,0	23,1	23,2	23,5	23,8	0,8
Dzierżoniów miasto	22,8	22,7	23,0	23,3	23,6	0,8
Bielawa	21,7	21,4	21,6	21,8	22,0	0,3
Pieszycy	23,3	23,3	23,4	23,7	24,0	0,7
Piława Górna	21,1	21,9	22,0	22,4	22,6	1,5
Dzierżoniów obszar wiejski	27,1	28,4	28,3	28,6	28,9	1,8
Łagiewniki	25,8	24,9	24,9	25,2	25,4	-0,4
Niemcza	23,7	23,9	24,2	24,5	24,6	0,9

Źródło: BDL/GUS

Na 1 osobę w powiecie dzierzoniowskim przypadało w 2013 roku 23,8 m² powierzchni użytkowej mieszkania, tj. mniej niż w całym województwie (27,5 m²). W samym powiecie dzierzoniowskim przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę wahała się od 22 m² (w Bielawie) do 28,9 m² (w gminie wiejskiej Dzierżoniów).

1.4 PODSUMOWANIE UWARUNKOWAŃ ROZWOJU W KONTEKŚCIE DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH

Przeprowadzona w niniejszym rozdziale analiza uwarunkowań przestrzennych, gospodarczych i społecznych rozwoju pozwoliła na sformułowanie głównych problemów występujących na Ziemi Dzierżoniowskiej w trzech sferach, których przezwyciężenie będzie jednym z głównych zadań działań rewitalizacyjnych.

Tab. 28 Uwarunkowania rozwoju w kontekście działań rewitalizacyjnych

Sfera przestrzenna
<p>Zły stan ładu przestrzennego, wyrażający się niekontrolowaną suburbanizacją i pogarszającą się jakością przestrzeni publicznych.</p> <p>Ziemia Dzierżoniowska ulega degradacji przestrzennej nie wykorzystując odpowiednio swojego potencjału w zakresie turystyki i lokalizacji działalności przemysłowej. Jest to efekt braku spójnej polityki w zakresie zagospodarowania przestrzennego całego regionu, a także poszczególnych gmin, na co wpływ mają w dużej mierze niedoskonałości w zakresie istniejących opracowań planistycznych tj. braku aktualności studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz niewielkiego pokrycia terenu miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Lukę w tym względzie wypełnia się decyzjami administracyjnymi, które pogłębiają problem chaosu architektonicznego i urbanistycznego.</p> <p>Ziemia Dzierżoniowska jest tymczasem obszarem mocno zurbanizowanym, ze znacznym kapitałem ludzkim i gospodarczym, którego biegunem wzrostu są Dzierżonów – Bielawa – Pieszyce – jedna z większych aglomeracji dolnośląskich. Zwraca uwagę korzystne położenie regionu w dynamicznie rozwijającym się obszarze Dolnego Śląska, w pasie drogi krajowej nr 8 na odcinku Wrocław – Kudowa Zdrój, w obrębie obszaru objętego silnymi powiązaniem funkcjonalnymi z Wrocławiem oraz w pasie koncentracji działalności przemysłowej – których przejawem jest wysoka atrakcyjność inwestycyjna Ziemi Dzierżoniowskiej. Jednocześnie obszar charakteryzuje się wysokimi walorami środowiska przyrodniczego, wynikającymi z korzystnego położenia w obszarze przedgórskim, a także istotnych z punktu widzenia rozwoju turystyki uwarunkowaniami historycznymi i kulturowymi. Umożliwia to wielokierunkowy rozwój turystyki pieszej, rowerowej oraz tematycznej. Z tych względów sfera przestrzenna jest jednym z trzech kluczowych pól rozwoju regionu.</p>
Sfera społeczna
<p>Koncentracja negatywnych zjawisk demograficznych i wysokie bezrobocie.</p> <p>Ziemia Dzierżoniowska ulega degradacji społecznej wyrażającej się silnym odpływem młodych i często dobrze wykształconych ludzi do dynamiczniej rozwijających się aglomeracji, przede wszystkim do Wrocławia. W rezultacie występuje bardzo niski wskaźnik urodzeń prowadzący do starzenia się społeczeństwa i wzrostu wskaźnika obciążenia demograficznego. Jest to związane z wysokim bezrobociem wśród osób młodych, szczególnie kobiet, a jednocześnie z niskimi kwalifikacjami zawodowymi osób bezrobotnych.</p> <p>Ziemia Dzierżoniowska jest jednocześnie obszarem o wysokim poziomie jakości usług publicznych w szczególności kształcenia i edukacji, a także usług komunalnych, takich jak: dostarczanie wody, odbiór odpadów, a także względnie dobrym poziomem rozwoju infrastruktury technicznej, w tym dróg, chodników. Połączenie tych aspektów z aktywnością samorządów lokalnych na polu współpracy różnych instytucji kształcenia i pomocy społecznej daje nadzieję na odwrócenie negatywnych tendencji w zakresie rozwoju społecznego w przyszłości. Sprzyjać temu powinien także obserwowany w całej Polsce rozwój społeczeństwa obywatelskiego, połączony ze wzrostem poziomu</p>

wykształcenia, kwalifikacji zawodowych mieszkańców kraju oraz obserwowaną od pewnego czasu polityki prospołeczną kraju, która oddziałuje także na mieszkańców Ziemi Dzierżoniowskiej.

Sfera gospodarcza

Niska konkurencyjność i innowacyjność gospodarki.

Ziemia Dzierżoniowska ulega degradacji gospodarczej której przejawem są: niska indywidualna przedsiębiorczość mieszkańców, niskie nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw, brak wzrostu zatrudnienia oraz niskie wynagrodzenia¹. Dodatkowo pojawiają się bariery dla rozwoju gospodarki na poziomie całego kraju zwłaszcza dla sektora MŚP, które silnie oddziałują także na Ziemię Dzierżoniowską. Wynikają one z problemów gospodarki światowej i europejskiej (spadek tempa wzrostu gospodarczego), niskich nakładów na badania i rozwój (niska konkurencyjność), braku kadr, niskiego potencjału finansowania działań rozwojowych i nadmiernych obciążeń fiskalnych.

Dzieje się tak pomimo niezwykle korzystnego położenia gospodarczego Ziemi Dzierżoniowskiej, związanego z dogodnym położeniem komunikacyjnym, koncentracją działalności przemysłowej, licznymi organizacjami i instytucjami otoczenia biznesu, wysokiego poziomu kształcenia lokalnych kadr, dostępnością atrakcyjnych terenów inwestycyjnych oraz dobrze rozwiniętą infrastrukturą techniczną i społeczną (jako zaplecze dla kadr). Połączenie tych aspektów z obserwowanym w całej Polsce wzrostem konkurencyjności polskiej gospodarki wskutek poprawy infrastruktury komunikacyjnej, inwestycji w kapitał ludzki i innowacyjną gospodarkę, powinno w przyszłości przejawiać się wzrostem dochodów polskich firm i przyciąganiem nowych inwestycji do Polski, w tym również na obszar Ziemi Dzierżoniowskiej.

Wszystkie sfery

Nierównomierność rozwoju Ziemi Dzierżoniowskiej, rozpatrywana w wymiarze miastowieś oraz centra miast-obszary podmiejskie jest problemem, który spina wszystkie opisane powyżej zjawiska w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Dotyczy to m.in. bezrobocia, problemów społecznych, dostępu do usług publicznych, nierównomiernego rozwoju infrastruktury technicznej, w tym wodno-kanalizacyjnej, zróżnicowanej dostępności komunikacyjnej (w tym niedostatecznie rozwiniętego systemu komunikacyjnego) oraz koncentracji działalności gospodarczej. Z tych względów działania rewitalizacyjne nabierają szczególnego znaczenia, będąc interwencją skierowaną właśnie na obszary problemowe. Rewitalizacja będzie w tej sytuacji metodą „leczenia” tych terenów i ich użytkowników z przedstawionych powyżej barier rozwojowych.

Źródło: opracowanie własne

¹ Informacje zaczerpnięte ze Strategii Rozwoju Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020

2 NAWIĄZANIE DO STRATEGICZNYCH DOKUMENTÓW NA POZIOMIE KRAJOWYM, REGIONALNYM I LOKALNYM

Gwarantem zintegrowanej polityki rewitalizacyjnej jest jej powiązanie z planami i strategiami dotyczącymi rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego obowiązującymi na wszystkich szczeblach administracyjnych. Z tego względu w niniejszym rozdziale analizie poddano obowiązujące opracowania na poziomie krajowym, wojewódzkim i lokalnym. Ze szczególną uwagą prześledzono zapisy tych opracowań odnoszące się do odnowy obszarów zdegradowanych. W ten sposób wyłonił się obraz rewitalizacji jako jednego z najważniejszych kierunków rozwoju polskich miast i regionów w perspektywie kilkunastu najbliższych lat. Dotyczy to również województwa dolnośląskiego, w tym także Ziemi Dzierżoniowskiej.

2.1 DOKUMENTY NA POZIOMIE KRAJOWYM

2.1.1 Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 jest podstawowym dokumentem wyznaczającym ramy polityki regionalnej Polski do roku 2020. Zgodnie z wizją zapisaną w strategii w 2020 roku polskie regiony stanowiąc będą lepsze miejsce do życia dzięki podniesieniu poziomu i jakości życia oraz przez stworzenie takich ram gospodarczo-społecznych i instytucjonalnych, które zwiększają szanse realizacji aspiracji i możliwości jednostek i wspólnot lokalnych. Polskie regiony będą silniejsze gospodarczo, lepiej zintegrowane gospodarczo, społecznie i przestrzennie oraz bardziej samorządne w wyniku procesu decentralizacji i szerszego urzeczywistniania zasady partnerstwa i subsydiarności. Realizacja tak nakreślonej wizji będzie możliwa poprzez osiągnięcie głównego celu strategii, którym jest efektywne wykorzystanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym. Realizacji celu strategicznego służyć będą trzy cele:

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów,
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych,
3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie.

W ramach celu 2. ujęto cel operacyjny 2.3. Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze. W Polsce znajduje się wiele obszarów które, pomimo znacznej na tle innych jednostek terytorialnych zamożności, utraciły w ostatnich latach, na skutek zmian społeczno-gospodarczych, możliwości wzrostu i kreowania zatrudnienia z powodu upadku tradycyjnego przemysłu, gwałtownej zmiany koniunktury na wytwarzane produkty i usługi, degradacji środowiska przyrodniczego czy też powiązanej z tymi procesami degradacji infrastruktury, w tym mieszkaniowej, a także dużego odpływu ludności.

Do najważniejszych zagadnień, które powinny być brane pod uwagę przy projektowaniu i realizacji działań restrukturyzacyjnych i rewitalizacyjnych będą należały działania:

- wsparcie jakości kapitału ludzkiego,
- modernizacja struktury gospodarczej
- wspierające nadrabianie zaległości w zakresie infrastruktury technicznej,
- wspierające modernizację i rozwój obiektów użyteczności publicznej o znaczeniu subregionalnym
- wsparcie kompleksowych programów rewitalizacyjnych obejmujących zagadnienia infrastrukturalne, gospodarcze i społeczne.

Działania w ramach tego obszaru problemowego polityki regionalnej będą prowadzone na podstawie lokalnych programów rewitalizacji.

2.1.2   Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 jest najważniejszym dokumentem dotyczącym ładu przestrzennego w Polsce. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. W dokumencie wskazano, na nadrzędną ustrojową zasadę zrównoważonego rozwoju, z której wyprowadzono wprost zasady planowania publicznego. Wśród nich należy wymienić:

- zasadę racjonalności ekonomicznej,
- zasadę preferencji regeneracji (odnowy) nad zajmowaniem nowych obszarów podzabudowę,
- zasadę przezroczności ekologicznej i zasadę kompensacji ekologicznej.

Funkcjonowanie zintegrowanego systemu rozwoju zapewnią natomiast :

- zasada hierarchiczności celów zapewniająca koordynację działalności wszystkich podmiotów podejmujących decyzje z poszanowaniem subsydiarności organizacji władz samorządowych,
- zasada dynamicznego strefowania i wyznaczania obszarów planistycznych i
- zasada partycypacji społecznej (szerokiej i aktywnej).

Zasada preferencji regeneracji (odnowy) nad zajmowaniem nowych obszarów pod zabudowę oznacza w szczególności intensyfikację procesów urbanizacyjnych na obszarach już zagospodarowanych, tak aby minimalizować ekspansję zabudowy na nowe tereny. W praktyce zasada ta przeciwdziała rozpraszaniu zadań inwestycyjnych, przyczynia się do efektywnego wykorzystania przestrzeni zurbanizowanej, chronić jednocześnie przestrzeń wewnątrz miast przed dewastowaniem (zasada odnosi się do recyklingu przestrzeni, użytkowania zasobu);

W ramach Celu 2 Koncepcji pn. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów zaplanowano działanie 2.3.2. Restrukturyzacja i rewitalizacja obszarów zdegradowanych i miast. W punkcie tym ustalono, że działania polityki przestrzennej w odniesieniu do zdegradowanych obszarów zurbanizowanych mają na celu przywrócenie ich funkcji administracyjnych, społecznych i gospodarczych oraz stworzenie warunków sprzyjających ich powtórnemu zagospodarowaniu dzięki skorelowanym interwencjom w sferze planowania przestrzennego, inwestycjom infrastrukturalnym oraz wsparciu zasobów ludzkich i przedsiębiorczości. Działania restrukturyzacyjne i rewitalizacyjne doprowadzą do odzyskania atrakcyjności danego obszaru lub miasta, do przywrócenia korzystnych warunków życia i podejmowania działalności gospodarczej oraz inwestycyjnej z wykorzystaniem istniejącego potencjału kulturowego i zachowaniem funkcji symbolicznych oraz przyrodniczych obszaru w procesie jego adaptacji do nowych funkcji.

2.1.3   Założenia Krajowej Polityki Miejskiej

Projekt Założeń Krajowej Polityki Miejskiej określa podstawowe definicje, zasady i cele polityki rozwoju regionalnego w Polsce na lata 2014-2020. Strategicznym celem Krajowej Polityki Miejskiej jest wzmocnienie zdolności miast i obszarów zurbanizowanych do

kreowania wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy oraz poprawa jakości życia mieszkańców. Jego realizacji posłuży 6 celów krajowych:

1. Poprawa konkurencyjności i zdolności głównych ośrodków miejskich do kreowania rozwoju, wzrostu i zatrudnienia,
2. Wspomaganie rozwoju subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich, przede wszystkim na obszarach problemowych polityki regionalnej (w tym na niektórych obszarach wiejskich) poprzez wzmacnianie ich funkcji oraz przeciwdziałanie ich upadkowi ekonomicznemu,
3. Odbudowa zdolności do rozwoju poprzez rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich,
4. Wspieranie zrównoważonego rozwoju ośrodków miejskich, w tym przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom niekontrolowanej suburbanizacji,
5. Stworzenie warunków dla skutecznego, efektywnego i partnerskiego zarządzania rozwojem na obszarach miejskich, w tym w szczególności na obszarach metropolitalnych.

Wskazano, że cel polityki miejskiej dotyczący rewitalizacji obszarów zdegradowanych wynika z pilnej potrzeby skoordynowanej odpowiedzi na wyzwanie, którym jest degradacja fizyczna, społeczna i gospodarcza wielu fragmentów polskich miast, zarówno małych, jak i największych. Celem działań w zakresie rewitalizacji jest zmiana strukturalna danego obszaru – nie tylko poprawa jakości życia i walorów estetycznych, ale przede wszystkim przywrócenie na nim aktywności gospodarczej i społecznej.

2.1.4 Założenia Narodowego Planu Rewitalizacji

Narodowy Plan Rewitalizacji (NPR) ma być dokumentem rządowym, który stworzy przyjazne warunki dla prowadzenia rewitalizacji w Polsce, np. poprzez:

- projekty zmian w prawie,
- stworzenie spójnego systemu i określenie źródeł finansowania rewitalizacji,
- promowanie dobrych praktyk,
- dzielenie się wiedzą czy wypracowanie wzorcowych dokumentów.

Skierowany on będzie przede wszystkim do samorządów, ale też do społeczności lokalnych, osób prywatnych, przedsiębiorców, organizacji samorządowych. NPR ma promować ideę „powrotu do miast” – zwartych w zabudowie, ograniczających emisyjność, charakteryzujących się dbałością o zieloną infrastrukturę i jednocześnie przyjaznych mieszkańcom. Horyzont czasowy dokumentu to 2022 rok. Wyznaczenie go związane jest z jednej strony z dużymi środkami dostępnymi dla Polski z budżetu UE na lata 2014-2020 (przewiduje się, że na szeroko rozumianą rewitalizację będzie to nie mniej niż 25 mld zł), a z drugiej umożliwi zbudowanie mocnych podstaw dla krajowych instrumentów, po jego zakończeniu.

Zgodnie z NPR dobrze prowadzona rewitalizacja powinna być:

- kompleksowa poprzez zmiany w różnych sferach życia mieszkańców miasta – społecznej (np. edukacja, aktywizacja społeczna), kulturowej, gospodarczej (np. promowanie samozatrudnienia, ułatwienia w zakładaniu działalności gospodarczej), przestrzennej (np. remonty, działania infrastrukturalne dla tworzenia przyjaznego, bezpiecznego otoczenia) czy środowiskowej,
- zintegrowana poprzez współpracę i uporządkowanie działań różnych podmiotów (aby np. techniczna poprawa warunków zamieszkania na obszarach kryzysowych zawsze szła w parze z działaniami społecznymi adresowanymi do mieszkańców),
- prowadzona w ścisłej współpracy ze społecznością lokalną (a także przez nią samą),
- skoncentrowana terytorialnie, co oznacza, że powinna odnosić się do konkretnego zdegradowanego obszaru, a nie punktowych działań.

2.2 DOKUMENTY NA POZIOMIE REGIONALNYM

2.2.1 Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 jest narzędziem stymulowania i projektowania rozwoju, które kierunkuje działania władz oraz wskazuje obszary wymagające regulacji i finansowania. Nadrzędnym celem rozwoju województwa jest nowoczesna gospodarka i wysoka jakość życia w atrakcyjnym środowisku. Dolny Śląsk powinien być regionem koncentracji innowacyjnych podmiotów produkcyjnych i usługowych współpracujących z rozwiniętym sektorem badawczym oraz intensywnego rozwoju nowoczesnej turystyki opartej o współpracę międzyregionalną i transgraniczną, tworzących razem atrakcyjne miejsca do życia dla mieszkańców o coraz wyższych kwalifikacjach i rozwiniętej kulturze obywatelskiej. Z głównego celu wynika 8 celów szczegółowych, wśród których najważniejsze dla Ziemi Dzierżoniowskiej są (cele uszeregowane od najważniejszego do najmniej ważnego, zgodnie z sugestiami zwartymi w strategii):

Cel 2 Zrównoważony transport i poprawa dostępności transportowej

Cel 3 Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, zwłaszcza MŚP

Cel 6. Wzrost zatrudnienia i mobilności pracowników

Cel 8. Podniesienie poziomu edukacji, kształcenie ustawiczne

Cel 4 Ochrona środowiska naturalnego, efektywne wykorzystanie zasobów oraz dostosowanie do zmian klimatu i poprawa poziomu bezpieczeństwa

Cel 7. Włączenie społeczne, podnoszenie poziomu i jakości życia

Cel 1 Rozwój gospodarki opartej na wiedzy

Cel 5 Zwiększenie dostępności technologii komunikacyjno-informacyjnych

Osiągnięcie założonych w Strategii celów, będzie możliwe dzięki skupieniu prowadzonych działań w ośmiu kluczowych grupach, nazwanych Makrosferami, skierowanych na wzmocnienie rozwoju gospodarczego Dolnego Śląska i kierunkujących racjonalny dobór przedsięwzięć.

W odniesieniu do rewitalizacji szczególnie istotne są następujące mikrosfery i powiązane z nimi przedsięwzięcia:

Mikrosfera: ROZWÓJ OBSZARÓW MIEJSKICH I WIEJSKICH – grupa działań zakładająca wzmocnienie węzłowych funkcji i rewitalizację ośrodków miejskich oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich przy ochronie najcenniejszych zasobów rolnych.

Przedsięwzięcia:

2.4.2. Przeciwdziałanie degradacji urbanistycznej miast i ograniczanie rozlewania się zabudowy.

2.4.3. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich, zwłaszcza zwartych powierzchni o charakterze parkowym.

2.4.7. Realizacja programu Odnowa Wsi Dolnośląskiej.

2.4.8. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów wiejskich

Mikrosfera: ZASOBY – grupa działań zakładających podniesienie efektywności wykorzystania zasobów środowiska naturalnego i kulturowego regionu (w tym potencjału rozwiniętej, policentrycznej sieci osadniczej).

Przedsięwzięcie:

3.4.11. Wspieranie działań na rzecz rewitalizacji zabytkowych zespołów urbanistycznych i najcenniejszych obiektów architektury.

Mikrosfera: TURYSTYKA – grupa działań zakładających wykorzystanie walorów krajobrazowych, kulturowych i środowiskowych Dolnego Śląska dla zapewnienia rozwoju społecznego i gospodarczego regionu poprzez wzmocnienie przemysłu turystycznego, w szczególności w oparciu o dolnośląskie uzdrowiska.

Przedsięwzięcie:

4.4.4. Odbudowa i renowacja architektury zdrojowej, w tym m.in. pijalni wód oraz rewitalizacji parków i adaptacja na cele uzdrowiskowe obiektów o wysokim potencjale rozwojowym.

2.2.2 Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego

Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2020 stanowi dokument planistyczny określający działania, jakie władze województwa mają zamiar podjąć na rzecz wspierania rozwoju regionu. Stanowi on element systemu wdrażania polityki spójności Unii Europejskiej. Program składa się z 11 osi priorytetowych, w tym 7 współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (1 mld 618,9 mln euro) i 4 z Europejskiego Funduszu Społecznego (554,4 mln euro).

OŚ PRIORYTETOWA 1 - PRZEDSIĘBIORSTWA I INNOWACJE

OŚ PRIORYTETOWA 2 - TECHNOLOGIE INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNE

OŚ PRIORYTETOWA 3 - GOSPODARKA NISKOEMISYJNA

OŚ PRIORYTETOWA 4 - ŚRODOWISKO I ZASOBY

OŚ PRIORYTETOWA 5 - TRANSPORT

OŚ PRIORYTETOWA 6 - INFRASTRUKTURA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ

OŚ PRIORYTETOWA 7 - INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA

OŚ PRIORYTETOWA 8 - RYNEK PRACY

OŚ PRIORYTETOWA 9 - WŁĄCZENIE SPOŁECZNE

OŚ PRIORYTETOWA 10 - EDUKACJA

OŚ PRIORYTETOWA 11 - POMOC TECHNICZNA

W odniesieniu do rewitalizacji szczególnie istotne są następujące osie i wynikające z nich priorytety inwestycyjne:

- OŚ PRIORYTETOWA 6 - INFRASTRUKTURA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ

Priorytet inwestycyjny: 6.3 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów .

Cel szczegółowy: Wzmocnienie zdolności do rozwoju zdegradowanych społecznie, gospodarczo i fizycznie obszarów miejskich i wiejskich.

- OŚ PRIORYTETOWA 9 - WŁĄCZENIE SPOŁECZNE

Projekt inwestycyjny 9.1 Aktywna integracja

Cel szczegółowy: Aktywizacja społeczna i zawodowa osób i grup wykluczonych oraz narażonych na wykluczenie społeczne, która może być prowadzona na obszarach zdegradowanych i tym samym być komplementarne do działań realizowanych w ramach rewitalizacji.

2.2.3 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego (projekt z 2010 roku) stanowi podstawowe narzędzie kształtowania regionalnej polityki przestrzennej. Jej prowadzenie, zgodnie z planem służy realizacji celu publicznego, jakim jest ochrona i kształtowanie ładu przestrzennego uwzględniające zasady zrównoważonego rozwoju. Celami strategicznymi rozwoju przestrzennego województwa określone zostały:

- 1) umocnienie jego wewnętrznej i zewnętrznej integracji przestrzennej, społeczno-gospodarczej oraz infrastrukturalnej w powiązaniu z sąsiednimi regionami Polski, Czech i Niemiec oraz ukształtowanie Dolnego Śląska jako harmonijnie rozwiniętego, europejskiego regionu węzłowego o wysokim stopniu konkurencyjności i gospodarce opartej na wiedzy
- 2) zintegrowana ochrona zasobów przyrodniczo-krajobrazowych i racjonalne ich wykorzystanie oraz udostępnienie, a także stworzenie spójnego, regionalnego systemu

obszarów chronionych oraz planowanie i realizacja działań ochronnych w tych obszarach

- 3) zintegrowana ochrona i rewitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego oraz utrzymanie tożsamości i odrębności kulturowej regionu
- 4) harmonijny, zintegrowany rozwój przestrzenny i społeczno-gospodarczy oraz integracja Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego jako głównego węzła sieci osadniczej województwa
- 5) harmonizowanie rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego i aktywne przekształcanie pozostałych elementów systemu osadniczego województwa
- 6) efektywne wykorzystanie własnych zasobów województwa dla poprawy jakości życia i standardów zaspokajania potrzeb społeczeństwa
- 7) ukształtowanie sprawnych, bezpiecznych systemów transportu i komunikacji, powiązanych z systemem krajowym i europejskim oraz sprawnych, sieci infrastruktury technicznej, zapewniających dostawę wody i energii, właściwą gospodarkę odpadami oraz zapobieganie awariom i negatywnym skutkom klęsk żywiołowych.

W odniesieniu do rewitalizacji szczególnie istotne są także wytyczne zalecające prowadzenie działań na rzecz integracji przestrzennej i funkcjonalnej głównych ośrodków miejskich i otaczających je terenów wiejskich. Wśród działań koniecznych do realizacji w województwie dolnośląskim wymieniono także realizację kompleksowej rewitalizacji zabytkowych układów przestrzennych miast i zespołów zabytkowych, a także kompleksowe, zintegrowane planowanie rozwoju w wyznaczonych obszarach funkcjonalnych i pasmach rozwoju (m.in. ośrodek aktywizacji Dzierżoniów – Bielawa – Pieszyce).

2.3 DOKUMENTY NA POZIOMIE LOKALNYM

2.3.1 Strategia rozwoju Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020

Strategia rozwoju Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020 (projekt, 02.2015) jest dokumentem komplementarnym z niniejszym Programem Rewitalizacji. Jak wskazano we wstępie, dokument opracowano w celu umożliwienia realizacji ponadlokalnych, wspólnych działań rozwojowych, wychodzących poza granice jednej gminy, powiatu, czy też subregionu. Strategia ukierunkowana jest również na współpracę z obszarem sąsiadującym z Ziemią Dzierżoniowską, w szczególności z Ziemią Kłodzką oraz Ząbkowicką i ma ułatwić samorządom lokalnym przygotowanie i realizację wspólnych przedsięwzięć w oparciu o zasoby własne, jak i pojawiające się różnorodne możliwości wsparcia zewnętrznego.

W dokumencie określono wizję rozwoju, która zakłada, że Ziemia Dzierżoniowska to partnerska wspólnota samorządowa, której najcenniejszym zasobem jest kapitał ludzki – będąca atrakcyjnym miejscem do życia, w dynamicznie rozwijającym się i otwartym regionie Dolnego Śląska – charakteryzująca się konkurencyjną gospodarką, wysokim poziomem usług publicznych oraz efektywnym i zrównoważonym wykorzystaniem przestrzeni. Realizacja tej wizji ma polegać na osiągnięciu następujących celów strategicznych:

1. Tworzenie warunków do wzrostu konkurencyjności gospodarki
2. Poprawa dostępności komunikacyjnej Ziemi Dzierżoniowskiej.
3. Poprawa dostępności i jakości usług publicznych
4. Tworzenie warunków do rozwoju kapitału ludzkiego
5. Zagospodarowanie i ład przestrzenny
6. Budowa i zarządzanie marką Ziemia Dzierżoniowska

ramach 5 celu strategicznego zaplanowano cel operacyjny 5.2 Poprawa ładu przestrzennego oraz rewitalizacja terenów zdegradowanych oraz wynikające z niego zadania: współpraca i integracja planowania przestrzennego, renowacja zabytków, rewitalizacja przestrzeni i tworzenie miejsc atrakcyjnych dla mieszkańców i turystów, poprawa estetyki, stanu technicznego obiektów i terenów zdegradowanych, tworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych, tym terenów zieleni, parków, placów zabaw, słowni zewnętrznych etc. – we współpracy ze społecznością lokalną oraz realizacja zadań wynikających z Programu Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014 – 2020.

2.3.2 Strategie rozwoju społeczno-gospodarczego gmin powiatu dzierżoniowskiego

Wszystkie gminy Ziemi Dzierżoniowskiej posiadają strategie rozwoju, które stanowią podstawę prowadzenia polityki rozwoju społeczno-gospodarczego jednostek. W dokumentach tych silnie akcentuje się również działania związane z odnową zdegradowanych obszarów. Jedynie w gminie Pieszycy nie powiązано celów rozwoju z rewitalizacją. Wpływ na to miały zapewne wyniki ankiet, przeprowadzonych na potrzeby sporządzenia strategii wśród mieszkańców. W pozostałych gminach rewitalizacja jest łączona z poprawą warunków życia mieszkańców, wzrostem bezpieczeństwa publicznego, trwałością rozwoju, a także z poprawą infrastruktury technicznej i wzrostem atrakcyjności inwestycyjnej. Tak szerokie ujęcie zagadnienia odnowy zdegradowanych obszarów wskazuje na konieczność jej uszczegółowienia w dokumentach bezpośrednio odnoszących się do działań naprawczych na obszarach zdegradowanych.

Tab. 29. Plany w zakresie rewitalizacji zawarte w strategiach rozwoju społeczno-gospodarczego gmin powiatu dzierżoniowskiego

l.p.	gmina	Cele strategii rozwoju dotyczące rewitalizacji
1	Dzierżoniów	Cel strategiczny 3 – Rozwój infrastruktury społecznej i poprawa bezpieczeństwa publicznego <i>Cel operacyjny 3.3. – Rewitalizacja budynków użyteczności publicznej, mieszkalnych i zabytków</i> Cel strategiczny 4 – Rozwój infrastruktury technicznej (w tym ekologicznej i transportowej) <i>Cel operacyjny 4.2. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich</i>
2	Bielawa	Cel strategiczny 6 Rewitalizacja zdegradowanych części Bielawy, położonych na obszarach funkcjonalnie powiązanych ze zlikwidowanymi zakładami włókienniczymi <i>Cele operacyjne:</i> 6.1. Modernizacja dróg gminnych łączących zdegradowane tereny po byłych zakładach włókienniczych „Bielbaw” z drogami wyższej kategorii, w szczególności z drogą wojewódzką nr 384 6.2. Budowa dróg gminnych prowadzących do zdegradowanych terenów położonych wokół zbiornika wody przemysłowej „Sudety” w Bielawie 6.3. Modernizacja zbiornika wody przemysłowej „Sudety” oraz zagospodarowanie zdegradowanych terenów położonych w jego bezpośrednim sąsiedztwie 6.4. Wykorzystanie obiektów po byłych zakładach włókienniczych „Bielbaw” na rozwój kultury, turystyki i tworzenia stałych miejsc pracy w szczególności rozszerzenie oferty Dolnośląskiego Inkubatora Art-Przedsiębiorczości oraz utworzenie Muzeum Włókiennictwa 6.5. Modernizacja i rozbudowa obiektów sportowych zlokalizowanych w obszarze rewitalizowanym 6.6. Ochrona układu urbanistycznego Gminy poprzez prace konserwatorskie i remonty zabytków oraz odnowienie budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym, w tym także obiektów sakralnych m.in. modernizacja kościoła pw. Bożego Ciała
3	Dzierżoniów gmina	Priorytet I – Wielofunkcyjny rozwój gminy w oparciu o rolnictwo i przedsiębiorczość <i>Cel strategiczny I.2: Kształtowanie krajobrazu i ładu przestrzennego na terenach wiejskich</i> <i>Cel operacyjny I.2.2. Wysoka estetyka poszczególnych miejscowości gminy z wyodrębnieniem centrów wsi</i> <i>Cel operacyjny I.2.3. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych</i> <i>Cel operacyjny I.2.4. Urządzona, uporządkowana i zadbane przestrzeń publiczna</i>
4	Łagiewniki	Cel operacyjny II: Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej gminy <i>Program 2.7. Odnowa obiektów zabytkowych charakterystycznych dla tradycji budownictwa wiejskiego regionu i ich adaptacji na cele publiczne.</i> <i>Program 2.8 Zachęcenie mieszkańców sołectw do stworzenia planów odnowy wsi i wsparcie realizacji tych planów.</i>
5	Niemcza	Cel 1. Wzmocnienie trwałego rozwoju lokalnej gospodarki. <i>Zadanie 1.2 Rewitalizacja turystyczna obszaru Gminy</i>

		Cel 2. Poprawa jakości życia mieszkańców <i>Zadanie 2.2 Rewitalizacja</i>
6	Pieszyce	CEL 1: Rozwój lokalnej przedsiębiorczości CEL 2: Poprawa warunków życia na terenie Gminy <i>2.1 Rewitalizacja Miasta</i> CEL 3: Ochrona środowiska naturalnego CEL 4: Oferta kulturalna, sportowa i turystyczna <i>4.2 Wspieranie inicjatyw w zakresie ochrony, rozwoju i udostępnienia zasobów dziedzictwa kulturowego i zabytków</i> <i>4.7 Poprawa dostępności komunikacyjnej obiektów turystycznych i kulturowych</i>
7	Piława Górna	Cel Strategiczny II – Poprawa jakości życia mieszkańców oraz warunków rozwoju pracy, wypoczynku <i>Cel Operacyjny 2.1. – Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej oraz ochrony środowiska i zasobów przyrodniczych</i> <i>Zadanie 2.1.2 – Ochrona substancji gminnej w tym poprawa stanu technicznego budynków poprzez modernizację i rewitalizację: budynków mieszkalnych, obiektów użyteczności publicznej, rewitalizację substancji zabytkowej na terenie gminy, terenów zielonych, parku miejskiego, rewitalizacja pl. Piastów Śląskich wraz z powstaniem izby pamięci Dom Braci Morawskich.</i>

Zródło: opracowanie własne na podstawie strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gmin.

2.3.3 Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gmin powiatu dzierzoniowskiego

Zgodnie z zapisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy określa się granice obszarów wymagających przekształceń, rehabilitacji lub rekultywacji. Z tego względu również w gminach powiatu dzierzoniowskiego takie obszary zostały wyznaczone. Dominują wśród nich wymagające rehabilitacji tereny śródmiejskie (Dzierżonów, Bielawa, Niemcza, Pieszyce, Piława Górna), osiedla blokowe (Dzierżonów, Bielawa, Pieszyce) ale także tereny wiejskie (Niemcza, Łagiewniki, Pieszyce). W gminie wiejskiej Dzierżonów i Łagiewniki do rewaloryzacji przeznaczono zespoły parkowo-pałacowe. Osobną grupę stanowią wymagające przekształceń i rekultywacji tereny poprzemysłowe, które w powiecie dzierzoniowskim zlokalizowane są bardzo licznie. Odnoszą się do nich zapisy zawarte w studium dla gmin Dzierżonów (gmina wiejska), Niemcza i Piława Górna. Podobnie jak w przypadku strategii, w studiach zwrócono jedynie ogólne wytyczne w zakresie rewitalizacji, których uszczegółowienie powinno nastąpić w programach rewitalizacji. Mimo to tak szerokie ujęcia zagadnienia rehabilitacji, przekształceń i rekultywacji w dokumencie z zakresu planowania przestrzennego należy ocenić bardzo pozytywnie. Daje to podstawy do opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w których rewitalizacji zdegradowanych obszarów można nadać ramy prawne.

Tab. 30 Obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji lub rekultywacji określone w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin powiatu dzierzoniowskiego

l.p.	gmina	Zapisy studium odnoszące się do obszarów wymagających przekształceń, rehabilitacji lub rekultywacji
1	Dzierżonów	Do rehabilitacji zabudowy wskazuje się: a) obszar staromiejski (w granicach murów obronnych) b) zespoły zabudowy pochodzącej z przełomu stuleci, na obrzeżach obszaru centralnego (a także w dolinie

		potoku Piława), w tym także zabudowy przemysłowej c) powojenne blokowe osiedla mieszkaniowe („blokowiska”).
2	Bielawa	Do rehabilitacji zabudowy wskazuje się tereny: a) historyczną część pasmowego układu osadniczego, w szczególności zabudowę wzdłuż głównej ulicy i nad potokiem oraz (najbardziej zdegradowanej zabudowy) na peryferiach historycznego pasma osadniczego (np. ulica Wodna, Tkacka, Brzeźna itp.) b) powojenne, blokowe osiedla wielorodzinne („blokowiska”) c) zabudowy Bielawy Nowej.
3	Dzierżonów gmina	Na terenie gminy zasadniczo nie występują większe tereny wymagające przekształceń, rehabilitacji lub rekultywacji. Do nielicznych wyjątków należy zaliczyć: - rewaloryzację terenów zlokalizowanych przy ul. Błotnistej w Piławie Dolnej obejmujące pałac wraz z parkiem i zabudowaniami zespołu pałacowego; - rewaloryzację terenów zlokalizowanych przy ul. Krótkiej w Piławie Dolnej obejmujące pałac wraz z parkiem i zabudowaniami zespołu pałacowego; - obszary eksploatacji powierzchniowej surowców naturalnych (po zamknięciu kopalni), - tereny przemysłowe w Jodłowniku, dla których przewiduje się rehabilitację i przywrócenie do funkcji komercyjnych. Określa się następujące kierunki rekultywacji dla obszarów zdegradowanych znajdujących się: - leśny, rolny lub wodny dla obszarów wyrobisk po zakończonej eksploatacji złoża, należy dopuścić na tych terenach możliwość wykorzystania na cele sportów ekstremalnych, rekreacji, imprez publicznych itp, - wg rozstrzygnięć indywidualnych dla składowiska odpadów w Dobrocinie - po zakończeniu eksploatacji, - rewaloryzacja terenów zlokalizowanych w Kiełczynie obejmujące pałac wraz z parkiem i zabudowaniami zespołu pałacowego (zespół pałacowo- parkowy objęty Strefą A ochrony konserwatorskiej).
4	Łagiewniki	Rehabilitacji należy poddać zespoły dawnych gospodarstw rolnych w Łagiewnikach, Sieniawce, Sokolnikach. Obiekty poprodukcyjne wraz z parkami podworskimi należy uporządkować. Ustala się wielofunkcyjność tych terenów, dopuszczając możliwość ich przekształcenia na funkcję mieszkaniową, usługową (obsługa turystyki), przemysłową lub obsługi rolnictwa. Dopuszcza się przekształcanie linii kolejowych nie stanowiących terenów zamkniętych w kierunku infrastruktury komunikacyjnej (w tym drogi publiczne, ścieżki rowerowe, trasy turystyczne) i technicznej.
5	Niemcza	Historyczny układ urbanistyczny Miasta Niemcza wymagający rewitalizacji. Historyczny układ urbanistyczny Miasta Niemczy z uwagi na zły stan techniczny obiektów stanowi obszar problemowy w skali regionalnej. W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego Śląskiego (Dz. Urz. Woj. Doln. nr

		<p>2003.4.100) przewidziano utworzenie rezerwatu kulturowego na terenie starówki. Wg Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-2011, wskazano na potrzebę podjęcia programu rewaloryzacji niemczańskiego układu urbanistycznego, ponieważ bez pomocy z zewnątrz, miasto nie jest w stanie podnieść się z gospodarczego marazmu (Rozdz. 9.2).</p> <p>Obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej wymagające restrukturyzacji</p> <p>W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego (Dz. Urz. Woj. Doln. nr 2003.4.100), Gmina i Miasto Niemcza zostały oznaczone jako obszar intensywnej produkcji rolnej wymagający restrukturyzacji.</p> <p>Restrukturyzacja rolnictwa powinna obejmować następujące działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • umocnienie rodzinnych gospodarstw rolnych, ich głęboka restrukturyzacja, • wprowadzenie nowych form organizacyjnych i agrotechnicznych, • wspieranie lokalnego przetwórstwa rolno – spożywczego, • rozwój gospodarstw agroturystycznych. <p>Obszary zakończonej eksploatacji górniczej kamienia naturalnego wymagające rekultywacji</p> <p>kierunek główny rekultywacji po zakończeniu eksploatacji: wodny lub leśny;</p> <p>kierunek dopuszczalny rekultywacji po zakończeniu eksploatacji: turystyczno-rekreacyjny (np. sporty wspinaczkowe);</p> <p>wskazuje się na ograniczenie kierunku rekultywacji po zakończeniu eksploatacji jako składowiska odpadów, z uwagi na ochronę walorów przyrodniczych, w tym krajobrazowych oraz lokalizację w strefie ochrony uzdrowiska w Przerzeczynie Zdroju</p>
6	Pieszycy	<p>Do rehabilitacji zabudowy wskazuje się tereny:</p> <p>a) historycznej części pasma osadniczego, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru centralnego (tereny UC).</p> <p>b) tereny osadnictwa górskiego (MG)</p> <p>c) zespoły powojennej wielorodzinnej zabudowy blokowej</p> <p>d) tereny zabudowy powstałej przed rokiem 1945 w szczególności zabudowy przemysłowej.</p>
7	Piława Górna	<p>Przekształceń funkcjonalnych wymagają przede wszystkim obszary istniejącej wielofunkcyjnej zabudowy śródmiejskiej; z ukierunkowaniem na rozwój funkcji usługowej o charakterze centrotwórczym. Są one oznaczone na rysunku zmiany studium symbolem UC.</p> <p>W granicach miasta nie ma terenów wymagających rehabilitacji. Pracami rekultywacyjnymi należy objąć:</p> <p>– tereny poeksploatacyjne, po zaprzestaniu eksploatacji złoża migmatytu i amfibolitu „Piława Górna” w 2035 r., oznaczone na rysunku zmiany studium symbolami: 02PE1, 02PE2 i 02ZL/PE; kierunki rekultywacji: wodny i leśny; dopuszcza się również inne kierunki rekultywacji,</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - teren funkcjonującego obecnie wylewiska i składowiska odpadów poprodukcyjnych z zakładów kamieniarskich, oznaczony na rysunku zmiany studium symbolem 04NU/ZL po zaprzestaniu jego użytkowania kierunek rekultywacji leśny i wodny, - teren dawnego składowiska odpadów poprodukcyjnych z zakładów kamieniarskich, oznaczony na rysunku zmiany studium symbolem 02NU/ZL; kierunek rekultywacji leśny, - teren projektowanego składowiska odpadów poprodukcyjnych z zakładów kamieniarskich oznaczony symbolem 01NU, po zakończeniu ich użytkowania; kierunek rekultywacji leśny i wodny.
--	--	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gmin

2.3.4 Programy rewitalizacji w gminach powiatu dzierzoniowskiego

Podstawowym dokumentem regulującym działania w zakresie odnowy obszarów zdegradowanych jest program rewitalizacji. Powinny w nim zostać określone: obszar rewitalizacji, cele rewitalizacji, a także wykaz zaplanowanych działań służących realizacji celów. Ponadto zaplanowane zostać powinny szczegółowe zasady monitorowania i ewaluacji realizacji zapisów dokumentu. W powiecie dzierzoniowskim wszystkie miasta posiadają programy rewitalizacji. Wyznaczone w nich obszary rewitalizacji stanowią przede wszystkim centralne części miast, a także tereny przemysłowe. Łączna powierzchnia obszarów podlegających odnowie wynosi 523,8 ha, a zamieszkują je w sumie 21992 osoby. Cele rewitalizacji w większości przypadków zostały podzielone na trzy wymiary: gospodarczy, społeczny i przestrzenno-ekologiczny. Wśród zaplanowanych zadań dominują inwestycje z zakresu modernizacji budynków mieszkalnych. W Bielawie i Dzierżoniowie zaplanowano także działania w sferze społecznej – integrujące mieszkańców, a także działania w sferze gospodarczej – aktywizujących lokalną społeczność. W Dzierżoniowie sporządzono uszczegółowienie Lokalnego Programu Rewitalizacji w postaci dokumentu pn. Program Rewitalizacji Centrum Dzierżoniowa na lata 2011-2016. Powyższe opracowania dają dobrą podstawę do prowadzenia działań rewitalizacyjnych na poziomie lokalnym. Brakuje jednak ich integracji. Część zadań w nich zaplanowana się powtarza, co stwarza możliwość ich powiązania na szczeblu powiatu. Ponadto realizacja niektórych inwestycji przyczynić się może do poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej na całej Ziemi Dzierżoniowskiej, stąd możliwość ich współfinansowania przez kilka samorządów.

Lokalny Program Rewitalizacji Dzierżoniowa

- **Granice obszarów rewitalizacji:** Obszar objęty rewitalizacją wyznaczony jest linią następujących ulic: od południa ul. Kopernika (nie jest w obrębie obszaru wsparcia), ul. Brzegowa, aż do granic z sąsiednimi Pieszycami oraz Nowizną, następnie ul. Nowowiejska, ul. 11 Listopada, ul. Słowackiego (wyłączona z obszaru wsparcia), ul. Świdnicka, wzdłuż ogrodzenia byłych zakładów DIORA SA, ul. Piastowska (wyłączona z obszaru wsparcia), wzdłuż ogrodzenia byłych zakładów DFK, ul. Piłsudskiego (wyłączona z obszaru wsparcia), ul. Batalionów Chłopskich (wyłączona z obszaru wsparcia).
- **Cele rewitalizacji**

CEL 1. Podniesienie atrakcyjności miasta poprzez modernizację i podniesienie funkcjonalności przestrzeni publicznych, poszerzenie oferty kulturalnej oraz turystycznej w mieście.

CEL 2. Przeciwdziałanie i redukcja negatywnych zjawisk społecznych poprzez wsparcie dla podmiotów polityki społecznej oraz rozbudowę zaplecza instytucji wsparcia społecznego.

• **Zaplanowane działania**

Lista podstawowa przedsięwzięć:

1. Adaptacja budynków przy ul. Nowowiejskiej 88 na Centrum Środowiskowego Domu Samopomocy oraz Centrum Aktywizacji Społecznej (ZREALIZOWANE),
2. Modernizacja budynku Towarzystwa Przyjaciół Dzieci i Ośrodka Interwencji Kryzysowej przy ul. Nowowiejskiej 73 (ZREALIZOWANE),
3. Budowa placu zabaw w rejonie ulicy Brzegowej 129 (ZREALIZOWANE),
4. Rozbudowa bazy Dzierżoniowskiego Ośrodka Kultury (ZREALIZOWANE),
5. Likwidacja wszystkich istniejących toalet zewnętrznych oraz budowa (dobudowa) toalet wewnętrznych, a także remont dachu i elewacji budynku ul. Brzegowa 20 oraz remont elewacji budynku ul. Brzegowa 120 (ZREALIZOWANE),
6. Remont zabytkowego Ratusza Miejskiego w Dzierżoniowie.

Lista przedsięwzięć rezerwowych:

1. Organizacja świetlicy integracyjnej wraz z modernizacją budynku Gimnazjum nr 1 przy ul. Nowowiejskiej 64,
2. Modernizacja budynku Dziennego Domu Opieki Społecznej przy ul. Krasickiego 25,
3. Przebudowa Parku u zbiegu ulic Daszyńskiego i Piłsudskiego wraz z przeniesieniem na jego teren Pomnika Pamięci Losów Ojczyzny.

Program Rewitalizacji Centrum Dzierżoniowa na lata 2011-2016

- **Obszar rewitalizacji:** obszarze centrum miasta wyznaczonym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego obszaru ograniczonego ulicami: Batalionów Chłopskich, Bielawską, Piastowską, Wrocławską, Daszyńskiego, Mickiewicza, Krasickiego, Sienkiewicza i Kopernika.

• **Zaplanowane działania**

Wspomaganie rozwoju gospodarczego

- Realizacja założeń Miejsowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego centrum miasta.

- Gospodarowanie mieniem Gminy.

- Program Plomb.

- Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie objętym dokumentem.

Działania wpływające na estetykę miasta – remonty budynków i obiektów zabytkowych

- Dofinansowanie remontów i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków

- Program „Piękna Fasada”

- Średniowieczne mury obronne

Działania wpływające na estetykę miasta – tereny zielone

- Program Porządkowania Kwartalów i Podwórek

- Konkurs „Piękno kwiatów wokół nas”.

- „Kwiaty w oknach”

- Parki, skwery, place

Działania w sferze kulturalnej

- Organizacja okolicznościowych imprez kulturalnych

- Jarmark Świętego Jerzego

- Poezja na Murach

- Jarmark pszczelarski „Miodobranie”

- Imprezy i wystawy okolicznościowe

Rozbudowa bazy Dzierżoniowskiego Ośrodka Kultury

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Bielawa na lata 2014 – 2020

- **Granice obszaru rewitalizacji:** Obszar wsparcia zlokalizowany jest w górnej części Bielawy i obejmuje tereny po byłych Zakładach Przemysłu Bawełnianego „Bielbaw”, tereny wokół zbiornika wody przemysłowej „Sudety” oraz przestrzeń funkcjonalnie i infrastrukturalnie z nimi powiązaną.

- **Cele rewitalizacji:**

Sfera gospodarcza

- budowa i modernizacja dróg mających na celu poprawę dostępności ośrodków rozwoju gospodarczego oraz lokalnych centrów aktywności gospodarczej,
- tworzenie nowych miejsc pracy,
- redukcja bezrobocia,
- wzrost atrakcyjności terenu dla inwestorów,
- powstawanie nowych przedsiębiorstw,
- poprawa struktury komunikacyjnej.

Sfera społeczna

- odnowa zdegradowanych obszarów miejskich,
- wzrost atrakcyjność rekreacyjno-wypoczynkowej miasta,
  - poprawa dostępności do instytucji kultury.

Sfera ekologiczno-przestrzenna

- budowa, remont i modernizacja infrastruktury przestrzeni publicznej,
- poprawa ładu przestrzennego,
- zagospodarowanie zdegradowanych terenów poprzemysłowych.

- **Zaplanowane zadania:**

- Modernizacja dróg gminnych łączących zdegradowane tereny po byłych zakładach włókienniczych „Bielbaw” S.A. z drogą wojewódzką nr 384 (ul. J. Hempla, Teatralna, Strażacka, Cmentarna, H. Sienkiewicza, Bankowa, Sportowa, Ostatnia).
- Budowa drogi gminnej prowadzącej do zdegradowanych terenów po zlikwidowanych zakładach włókienniczych „Bielbaw” S.A. oraz do zbiornika wody przemysłowej „Sudety” w Bielawie (ul. Lotnicza).
- Budowa dróg gminnych prowadzących do zdegradowanych terenów położonych wokół zbiornika wody przemysłowej „Sudety” w Bielawie (ul. Przdowników Pracy, Polna, Kasztanowa, Wysoka).
- Dolnośląski Inkubator Art-Przedsiębiorczości – etap II.
- Modernizacja i adaptacja budynku po byłych zakładach włókienniczych „Bielbaw” S.A. w Bielawie na Muzeum Włókiennictwa.
- Modernizacja i rozbudowa kompleksu sportowego zlokalizowanego przy ulicach Sportowej i Bankowej w Bielawie.
- Modernizacja hali sportowej położonej przy ul. L. Waryńskiego w Bielawie
- Modernizacja Kościoła pw. Bożego Ciała w Bielawie.
- Centrum Kultury Chrześcijańskiej w Bielawie.
- Modernizacja zdegradowanego zbiornika wody przemysłowej „Sudety” w Bielawie.
- 3.2 Zagospodarowanie zdegradowanych terenów wokół zbiornika wody przemysłowej „Sudety” w Bielawie – etap II (camping, pole namiotowe, plaża, przystań, boiska sportowe).

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Niemcza na lata 2010-2013

- **Granice obszaru rewitalizacji:** w skład obszaru rewitalizacji wchodzi następujące ulicy Niemczy: Bolesława Chrobrego, Krotka, Okrzei, Piastowska, Plac Mieszka I, Podgorze, Podmiejska, Przemysłowa, Ratuszowa, Sienkiewicza, Słowiańska, Szczytowa, Polna, Królowej Jadwigi, Słowackiego, Młyńska, Herbowa, Rycerska, Rynek, Podwale, Strzeleńska, Kwiatowa, Ogrodowa, Szczytna oraz Kościuszki.
- **Cel rewitalizacji:**

Nadrzędny cel rewitalizacji

Podjęcie skoordynowanych działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie procesom degradacji i dekapitalizacji urbanistycznej tkanki miasta Niemcza poprzez wzrost wartości i atrakcyjności przestrzeni miejskiej, poprawę wizerunku miasta, poprawę stanu zasobu mieszkaniowego oraz jakości życia mieszkańców

Cele szczegółowe:

Sfera ekologiczno-przestrzenna

- wzrost poziomu zasobu mieszkaniowego miasta Niemcza,
- odnowa zdekapitalizowanych zasobów mieszkaniowych,
- poprawa wizerunku miasta Niemcza.

Sfera społeczna

- poprawa standardu życia mieszkańców, w tym ludzi najuboższych,
- zapobieganie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu ludzi najuboższych,
- poprawa bezpieczeństwa mieszkańców.

Sfera gospodarcza

- poprawa wizerunku miasta Niemcza,
- podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej centrum miasta Niemcza,
- zrównoważony rozwój miasta Niemcza.

• **Zaplanowane działania**

Renowacja części wspólnej budynków mieszkalnych, zlokalizowanych w Niemczy przy:

- _ ul. Piastowskiej 1,2,5,6;
- _ ul. Przemysłowej 4,
- _ Pl. Mieszka I 2,
- _ ul. Młyńskiej 2.

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Pieszycy na lata 2010-2013

- **Granice obszaru rewitalizacji:** Obszar wsparcia obejmuje następujące ulice: ul. Kopernika (nr 1-37), ul. Kościelna, ul. T. Kościuszki (nr 1-18a), ul. Królowej Jadwigi, ul. Księdza Prałata Franciszka Bieleckiego, ul. Mickiewicza, ul. Obywatelska, ul. Ogrodowa (nr 21, 28, 24, 50, 46), ul. Polna, ul. Piskorzowska (nr 1), ul. Sanatoryjna, pl. Zamkowy, ul. Zamkowa, ul. 9 Maja (nr 1, 3, 5, 5a, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20).

- **Cele rewitalizacji**

Cel nadrzędny:

Ożywienie zdegradowanego obszaru miasta Pieszycy w aspekcie infrastrukturalnym, społecznym i gospodarczym, które ma prowadzić do przywrócenia ładu przestrzennego na wyznaczonym obszarze i poprawy warunków życia mieszkańców poprzez zahamowanie postępującej degradacji istniejącej zabudowy mieszkaniowej stanowiącej dziedzictwo historyczne

Cele społeczne:

- przeciwdziałanie degradacji społecznej ludności zamieszkującej obszar wsparcia
- wsparcie osób o niższych dochodach nie mogących ponosić kosztów remontów budynków mieszkalnych, w celu zapobiegnięcia ich marginalizacji i wykluczeniu społecznemu
- poprawa warunków i jakości życia mieszkańców obszaru wsparcia dzięki modernizacji zabudowy mieszkaniowej
- poprawa porządku i bezpieczeństwa mieszkańców

Cele ekologiczno-przestrzenne:

- poprawa historycznej tkanki urbanistyczno-architektonicznej miasta
- odnowa zdekapitalizowanych zasobów mieszkaniowych

Cele gospodarcze:

- podniesienie atrakcyjności turystycznej miasta, dzięki zagospodarowaniu budynków mieszkalnych zlokalizowanych na dziedzińcu Zamku Pieszyckiego - największego zamku barokowego Dolnego Śląska
- poprawa estetyki i wizerunku miasta, dzięki porządkowaniu tkanki urbanistycznej w harmonii z otoczeniem
- zrównoważony rozwój miasta
- **Zaplanowane działania**
„Rewitalizacja budynków mieszkalnych przy Pl. Zamkowym nr 1, 2, 3 i 4 w Pieszcach”

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Piława Górna

- **Granice obszaru rewitalizacji:** centrum miasta Piława Górna, obejmujące ulice Bohaterów Getta od nr 1 do nr 14, Budowlanych od nr 1 do nr 12, Fabryczną od nr 1 do nr 11, Gospodarczą od nr 1 do nr 2, Kasztanową od nr 2B do nr 2C, Kolejową od nr 2 do nr 10, Kosynierów od nr 6 do nr 8, Kościuszki od nr 1 do nr 5, Kościuszką od nr 1 do nr 57, Kwiatową od nr 1 do nr 2, Ligocką nr 2, Ludową nr 5, Łąkową od nr 2 do nr 3, Mickiewicza od nr 1 do nr 3, Niecałą od nr 4 do nr 10, Okrzei od nr 23 do nr 44, Osiedle Młyńskie od nr 1 do nr 79, Osiedlową od nr 2 do nr 4, Partyzantów od nr 1 do nr 2, Piastowską od nr 1 do nr 82, Plac Piastów Śląskich od nr 1 do nr 11, Rolniczą od nr 1 do nr 2, Struga od nr 3 do nr 4, Wiejską nr 1 i Wrocławską od nr 2 do nr 12.

- **Cele rewitalizacji**

- Poprawa warunków zamieszkania w istniejących, często zabytkowych budynkach mieszkalnych oraz podniesienie atrakcyjności obecnie zaniedbanej przestrzeni publicznej miasta poprzez działania realizowane w zidentyfikowanym obszarze wsparcia Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Piława Górna. Podejmowane działania powinny mieć na uwadze dbałość o stan środowiska naturalnego oraz potrzebę kreowania aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców miasta.
- Rewitalizacja / odnowa stanu fizycznego przestrzeni miejskiej oraz wzmocnienie struktur społeczno - ekonomicznych w celu włączenia zaniedbanego obszaru miasta Piława Górna w pozytywne zjawiska zachodzące w przestrzeni regionu oraz podniesienie poziomu życia mieszkańców.

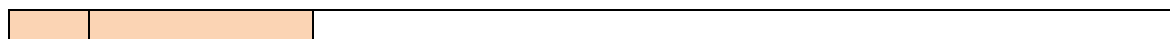
- **Zaplanowane działania**

Renowacja zespołu budynków mieszkalnych zlokalizowanych w Piławie Górnej przy ul. Piastowskiej nr 9, 11A, 25, 27, 33, 45, 50, 52, 67.

Uzupełnieniem dla Programów rewitalizacji, które są sporządzane na obszarach miejskich są Plany odnowy miejscowości, które tworzone są dla terenów wiejskich – poszczególnych miejscowości lub całych sołectw. W powiecie dzierzoniowskim dokumenty te obowiązują obecnie w 26 sołectwach. Nie zawsze mają one formę dokumentu strategicznego, w niektórych przypadkach tworzą go nieformalne lub bardziej sformalizowane grupy osób realizujących działania zmierzające do poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej na danym obszarze.

Tab. 31 Plany odnowy miejscowości w gminach powiatu dzierzoniowskiego

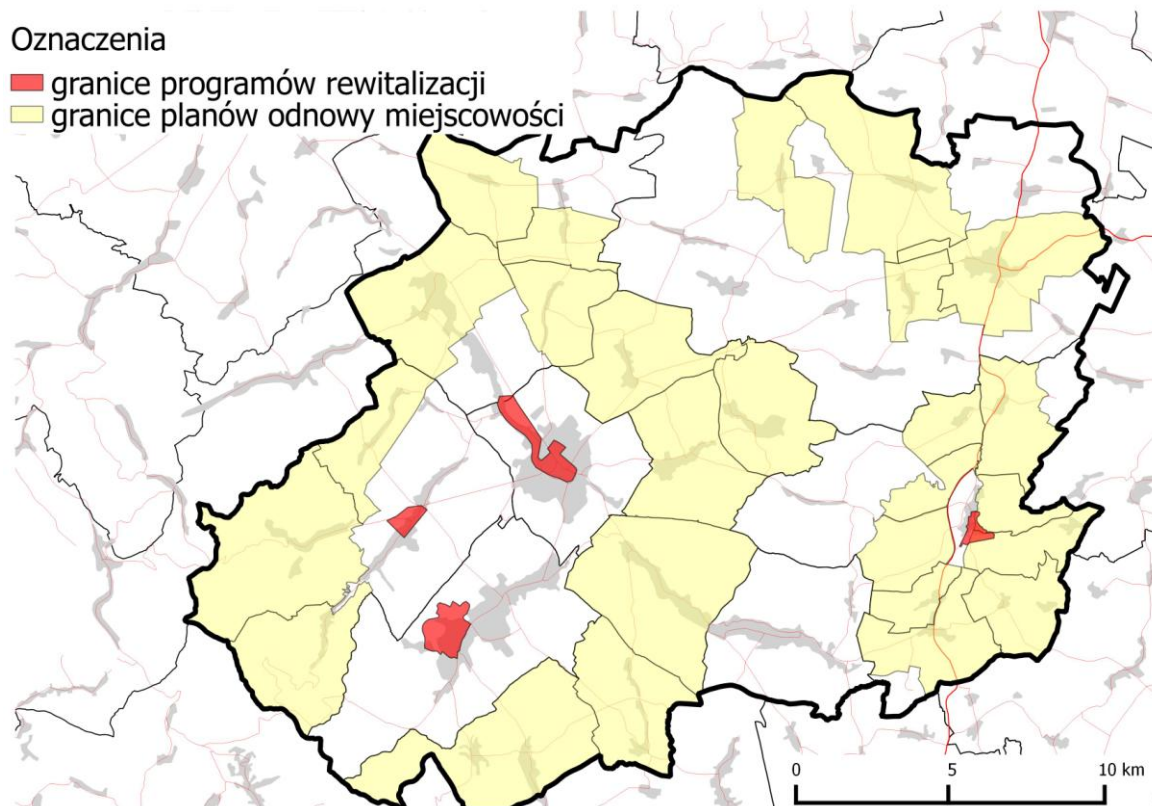
l.p.	gmina	Obszary, dla których prowadzone są prace w ramach planów odnowy miejscowości
1.	Dzierżonów gmina	Dobrocin, Włoki, Rزتocznik, Tuszyn, Piława Dolna, Ostroszowice, Owiesno, Jodłownik, Mościsko, Książnica, Uciechów,
2,	Łagiewniki	Stoszów, Łagiewniki, Ratajno, Oleszna, Słupice
3.	Niemcza	Niemcza, Kietlin, Przerzeczyn- Zdrój, Wilków Wielki, Podlesie, Ruszkowice, Nowa Wieś Niemczańska
4.	Pieszyce	Piskorzów, Rościszowo i Kamionki

Źródło: opracowanie własne

Łączna analiza Programów rewitalizacji i Planów odnowy miejscowości daje pełen obraz działań służących poprawie sytuacji na zdegradowanych obszarach w powiecie dzierzoniowskim. Należy jednocześnie zaznaczyć, że w przypadkach Planów odnowy, całe sołectwo przedstawiono jako zasięg realizacji dokumentu. W rezultacie niemal połowa powiatu jest objęta lokalnymi dokumentami strategicznymi, regulującymi działania rewitalizacyjne.

Rys. 16 Granice obszarów rewitalizacji ujętych w programach rewitalizacji i planach odnowy miejscowości w powiecie dzierzoniowskim*

Źródło: opracowanie własne

* nie przedstawiono granic obszaru rewitalizacji w Piławie Górnej, z uwagi na sprecyzowanie w Lokalnym Programie Rewitalizacji, miasta Piława Górna jedynie punktów adresowych ujętych działaniami rewitalizacyjnymi.

3 OBSZARY PROBLEMOWE PRZEZNACZONE DO REWITALIZACJI

Rewitalizacja nie jest powszechnie dostępną metodą rozwoju miast i regionów. Powinna ona dotyczyć jedynie wybranych obszarów, w których ogniskują się negatywne tendencje w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Ingerencja w te tereny przyczynić się jednak powinna do wzmocnienia całego miasta czy regionu. Z tego względu w niniejszym rozdziale dokonano wyboru obszarów, które z racji najwyższego poziomu degradacji powinny podlegać działaniom rewitalizacyjnym w pierwszej kolejności. Dokonano analizy wskaźnikowej, która doprowadziła do wyboru obszaru o szczególnie dużym natężeniu problemów społeczno-gospodarczych. Ponadto wskazano podlegające degradacji przestrzennej tereny przemysłowe, których rewitalizacja ze względu na duże tradycje produkcyjne regionu, powinna stać się jednym z działań priorytetowych na Ziemi Dzierżoniowskiej.

3.1 WYZNACZENIE OBSZARÓW PROBLEMOWYCH

Wyboru obszarów przeznaczonych do rewitalizacji dokonano w oparciu o analizę czterech wskaźników społeczno-gospodarczych, które w najlepszym stopniu odzwierciedlają przedstawione w rozdziale pierwszym problemy rozwoju Ziemi Dzierżoniowskiej (tab. 32). Analiza została przeprowadzona w podziale na sołectwa. W przypadku miast zaproponowano niekiedy dodatkowy podział, uwzględniający obowiązujące granice lokalnych programów rewitalizacji, główne osiedla lub części miast. Łącznie przeanalizowano 61 obszarów.

Tab. 32 Wskaźniki degradacji Ziemi Dzierżoniowskiej

oznaczenie	Nazwa wskaźnika	Wskaźnik
W1	Poziom obciążenia demograficznego	Udział osób w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem
W2	Poziom ubóstwa	Udział osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców
W3	Poziom bezrobocia	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności ogółem
W4	Poziom przedsiębiorczości	Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne

Trzy z powyższych wskaźników (W1, W2 i W3) są stymulantami rewitalizacji, tzn. im wyższą wartość przyjmują, tym większa potrzeba działań rewitalizacyjnych. Ostatni wskaźnik jest destymulantą rewitalizacji, tzn. im niższa wartość, tym większa potrzeba podjęcia działań naprawczych. Wskaźniki te posłużyły do wyliczenia wskaźnika syntetycznego J . Perkala W_j ($j=1,2,3,4$) w postaci średniej standaryzowanej wartości cech dla każdego wskaźnika, a następnie wyliczono sumaryczny wskaźnik degradacji. Przyjęcie takiej metody umożliwia porównywanie różnych wskaźników społeczno-gospodarczych. Wystandaryzowane wskaźniki obrazują odchylenie od normy, którą reprezentuje wartość średnia dla całej Ziemi Dzierżoniowskiej i przyjmują wartości dodatnie lub ujemne. Wartość dodatnia wskazuje na wyższy poziom degradacji na danym obszarze, niż średnia dla powiatu. Z kolei wartość ujemna ukazuje obszary o najlepszej sytuacji, w których negatywne zjawiska w porównaniu ze średnią dla powiatu odznaczają się mniejszym natężeniem. Zastosowanie skali degradacji umożliwia także zobrazowanie problemów społeczno-gospodarczych na mapach. Każdy ze wskaźników cząstkowych został przedstawiony w dwukolorowej skali degradacji. Najbardziej intensywny kolor

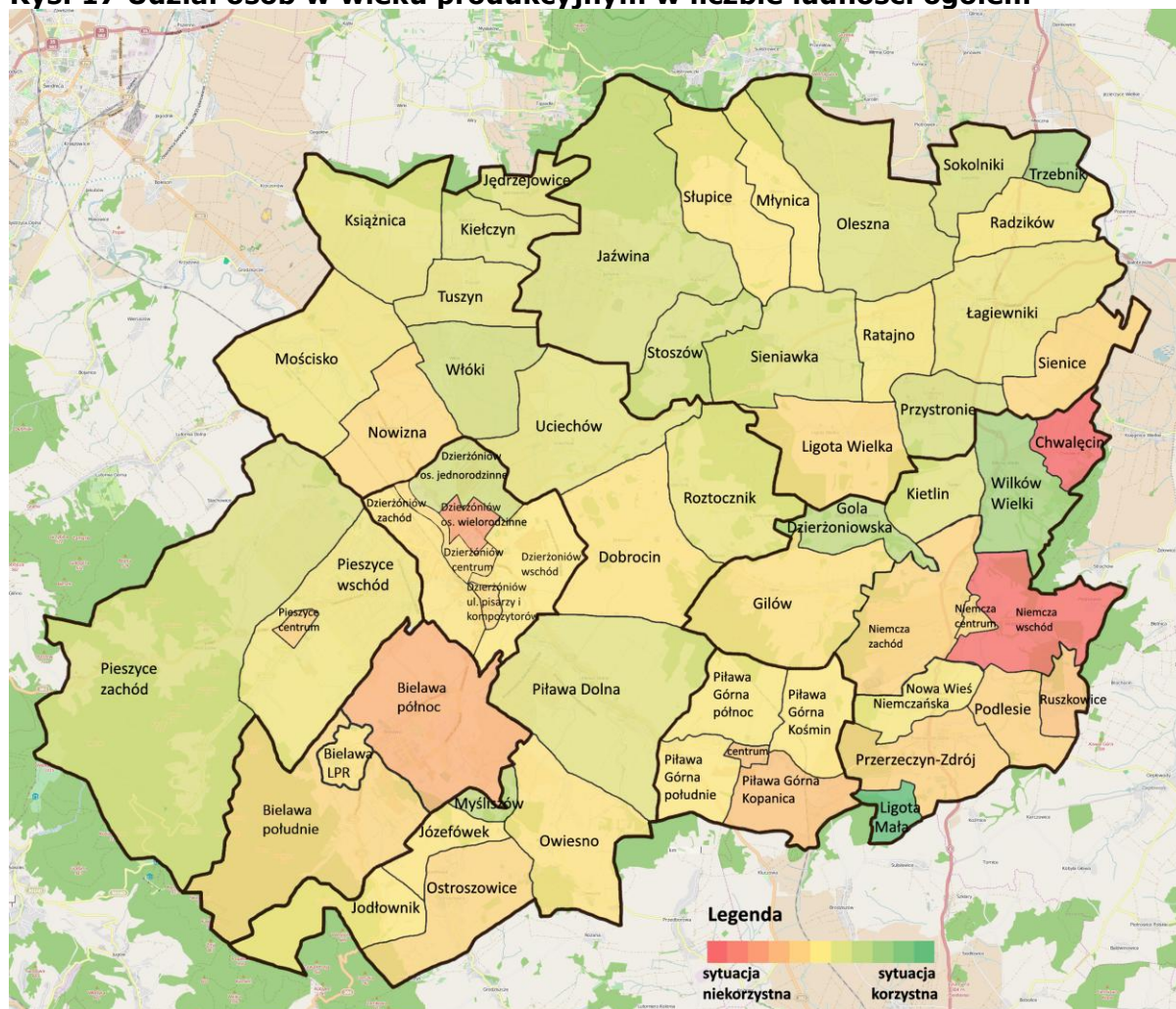

czzerwony oznacza sytuację najgorszą, a najbardziej intensywny zielony oznacza sytuację najlepszą.

Pierwszy z analizowanych wskaźników dotyczył liczby osób w wieku poprodukcyjnym (wiek, w którym osoby zazwyczaj kończą pracę zawodową, tj. dla mężczyzn - 65 lat i więcej, dla kobiet - 60 lat i więcej). W 2013 roku w całym powiecie dzierżoniowskim mieszkało około 20 tysięcy osób w wieku poprodukcyjnym, co stanowi 20,4% ludności ogółem. W poszczególnych gminach udział tej grupy wiekowej kształtuje się od 15,4% w gminie wiejskiej Łągiewniki do 22,6% w gminie miejskiej Bielawa. Największe dysproporcje w wysokości tego wskaźnika odnotowano w gminie miejsko-wiejskiej Niemcza, udział osób w wieku poprodukcyjnym w centrum miasta Niemcza oraz w sołectwie Chwałęcín osiąga wartość ok. 35%, a w sołectwach Ligota Mała i Wilków Wielki odpowiednio 3,8% i 9,8% (średnia dla gminy wynosi 19,2%). Wyraźne różnice widać także w mieście Dzierżoniów, gdzie w obszarze zabudowy wielorodzinnej (osiedla Jasne, Błękitne, Różane, Tęczowe) mieszka 27,2% osób w wieku poprodukcyjnym, a w obszarze zabudowy jednorodzinnej (osiedla Zielone, Młodych) udział ten jest dwukrotnie mniejszy (13,4%).

Rys. 17 Udział osób w wieku produkcyjnym w liczbie ludności ogółem

Źródło: opracowanie własne.

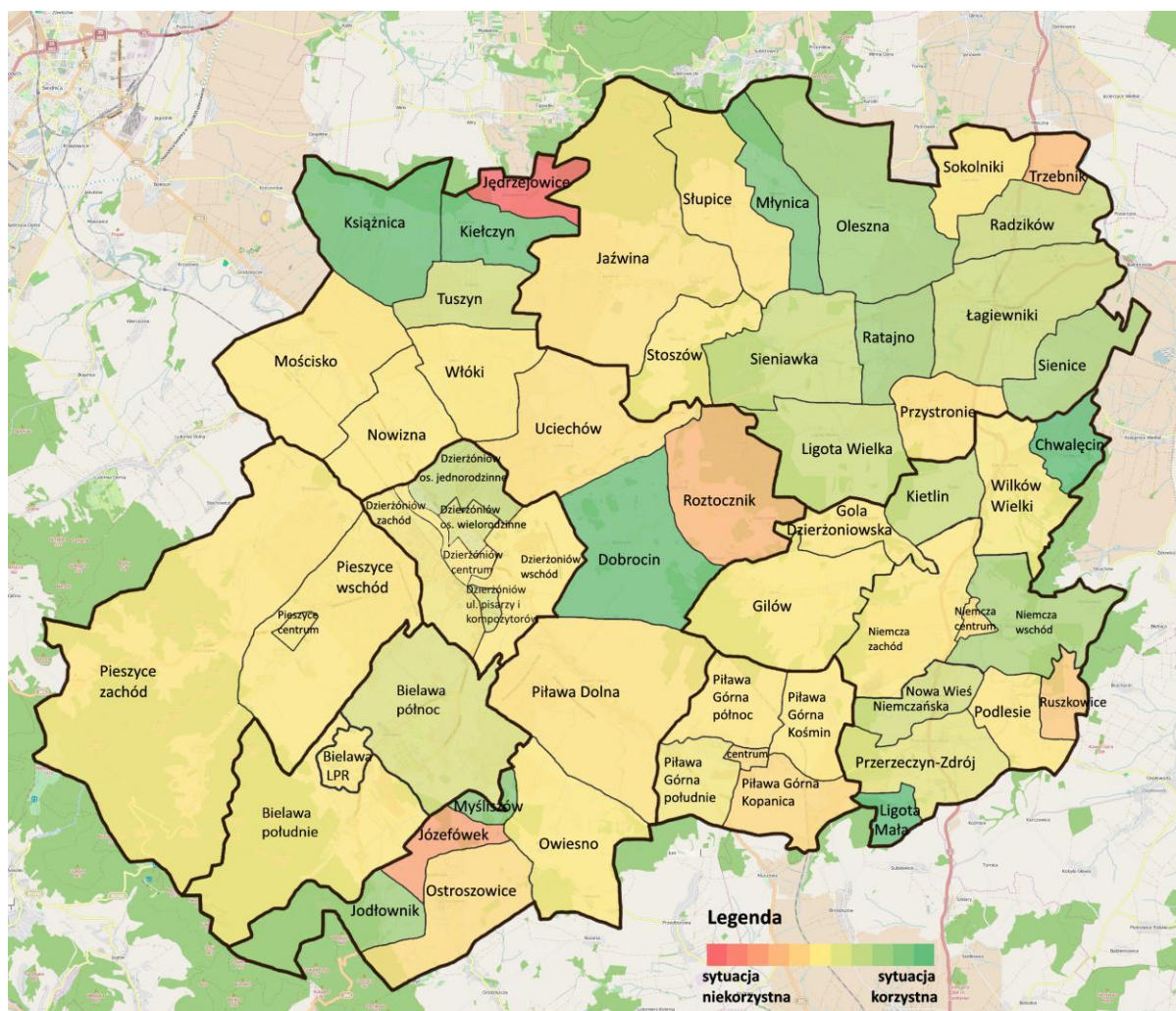

sołectwach. Liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne (stan na dzień 31 grudnia 2013r.) w powiecie dzierzoniowskim to 6278 osób, co stanowi 6,2% ludności ogółem. W poszczególnych gminach wskaźnik ten kształtuje się od 5,1% w gminie wiejskiej Łągiewniki do 8,2% w gminie miejskiej Piława Górna. Największe dysproporcje w wysokości tego wskaźnika odnotowano w gminie wiejskiej Dzierżoniów, gdzie w najmniejszych sołectwach Józefówek i Jędrzejowice odpowiednio co piąta i co trzecia osoba nie ma pracy, a z większych sołectw np. Dobrocin i Książnica w Powiatowym Urzędzie Pracy zarejestrowało się zaledwie kilka osób.

Rys. 19 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności ogółem.

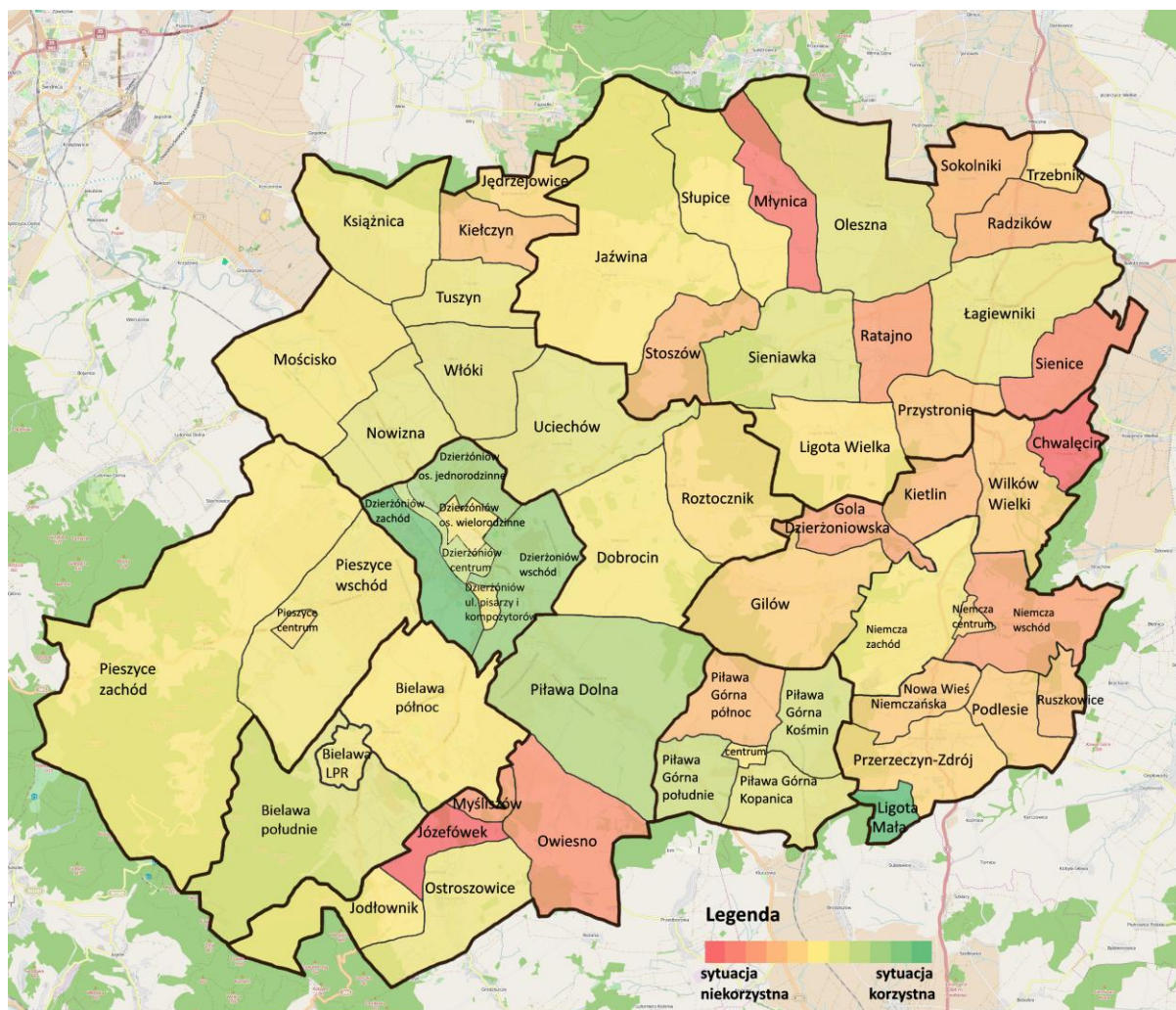
Źródło: opracowanie własne.

Ostatni ze wskaźników dotyczy sfery gospodarczej - liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 1000 osób. W 2013 r. na terenie powiatu dzierzoniowskiego funkcjonowało 5,8 tys. przedsiębiorstw. Najwięcej podmiotów gospodarczych działa w mieście Dzierżoniów (2,3 tys.) i w mieście Bielawa (1,5 tys.). W pozostałych gminach w rejestrze działalności gospodarczej znajduje się od 224 firm w gminie Niemcza do 520

w gminie wiejskiej Dzierżoniów. Jak widać na mapie, wyraźnie niższy wskaźnik przedsiębiorczości występuje we wschodniej części powiatu dzierżoniowskiego.

Rys. 20. Wskaźnik przedsiębiorczości na 1000 mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne.

3.2 ZASIĘG TERYTORIALNY OBSZARÓW PROBLEMYCH PRZEZNACZONYCH DO REWITALIZACJI

Przeprowadzona analiza wskaźnikowa pozwoliła na wyodrębnienie obszarów o szczególnych problemach społecznych i gospodarczych, przeznaczonych do rewitalizacji. Odnową objęto wszystkie tereny, dla których wskaźnik syntetyczny poziomu degradacji przyjął wartość min. 1,00. Wyjątek w tym względzie stanowiły jednak tereny zlokalizowane na przedmieściach Niemczy, Bielawy, Piławy Górnej i Dzierżoniowa, które również przyjmowały wysokie wartości wskaźnika. W większości wypadków były to jednak wciąż wartości niższe, niż centrów tych miast (lub ich części), stąd decyzja o ich tymczasowym wyłączeniu z planowanych w niniejszym dokumencie działań naprawczych.

Tab. 33. Wartości wskaźników dla obszarów problemowych objętych rewitalizacją

I.p.	Obszar rewitalizacji	W1	W2	W3	W4	W sumaryczny
Obszary miejskie						
1.	Górna część centrum Bielawy	0,11	3,72	-0,01	-0,21	3,61
2.	Centrum Piławy Górnej	0,98	0,74	0,47	0,05	2,24
3.	Centrum Dzierżoniowa	-0,03	2,47	0,13	-1,23	1,34
4.	Centrum Niemczy	0,50	0,28	0,37	0,41	1,57
5.	Centrum Pieszyc	0,59	0,35	-0,09	0,15	1,00
Obszary wiejskie						
6.	Chwałęcín	3,68	0,16	-1,34	1,87	4,37
7.	Józefówek	-0,02	-0,77	2,76	1,87	3,85
8.	Ruszkowice	1,08	0,36	1,27	0,61	3,32
9.	Jędrzejowice	-0,55	-1,82	5,19	0,24	3,06
10.	Młynica	-0,11	1,41	-1,10	1,64	1,85
11.	Roztocznik	-0,39	-0,07	1,97	0,23	1,74
12.	Stoszów	-0,61	1,21	0,06	0,76	1,41
13.	Przystronie	-0,71	1,28	0,28	0,52	1,38
14.	Sienice	0,44	0,13	-0,71	1,36	1,22
15.	Podlesie	0,59	0,04	0,14	0,44	1,21
16.	Słupice	-0,01	1,00	0,19	0,04	1,21
17.	Owiesno	0,14	-0,26	0,02	1,27	1,17

W ramach analizy obszarów problemowych **miasto Dzierżoniów** podzielono na 6 obszarów: centrum, obszar zabudowy wielorodzinnej (osiedla Jasne, Błękitne, Różane, Tęczowe), obszar zabudowy jednorodzinnej (osiedla Zielone, Młodych), tereny na zachód i wschód od linii kolejowej, a pomiędzy nimi obszar zabudowy jedno- i wielorodzinnej (osiedla Struga, Makowe). Do rewitalizacji wskazano centrum miasta, które zamieszkuje 25% ludności. Obszar ten charakteryzuje najwyższy w mieście wskaźnik liczby osób korzystających z pomocy społecznej oraz wysoki udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności ogółem. Jego kształt jest zbliżony do obszaru wskazanego w Lokalnym Programie Rewitalizacji miasta Dzierżoniów na lata 2008-2013 i pokrywa się z obszarem wskazanym w projekcie aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji miasta Dzierżoniów.

W **mieście Bielawa** w aktualnym Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Bielawa na lata 2014-2020 został wyznaczony obszar interwencji, który wykorzystano również w analizie wskaźnikowej. Dodatkowo pozostały obszar miasta podzielono na dwie części – południową i północną. Część północna obejmuje duże osiedla wielorodzinne, natomiast większość obszaru południowego stanowią lasy. Obszar wskazany do rewitalizacji (obszar aktualnego LPR) charakteryzuje wyjątkowo wysoki udział osób korzystających z pomocy społecznej.

W **gminie wiejskiej Dzierżoniów** spośród 16 analizowanych jednostek (w tym 14 sołectw w całości oraz jednego sołectwa – Ostroszowice podzielonego na 2 jednostki – Ostroszowice i Józefówek), predysponowane do rewitalizacji są 4 obszary, które w sumie zamieszkuje 13% ludności gminy. Dwa z nich: Józefówek i Jędrzejowice to najmniejsze pod względem liczby ludności jednostki w gminie. Niekorzystna sytuacja tych obszarów wynika głównie z najwyższego w gminie udziału bezrobotnych zarejestrowanych w stosunku do liczby ich mieszkańców. W Jędrzejowicach nie ma pracy co trzeci mieszkaniec, a w Józefówku co piąty. Ponadto w Józefówku nie odnotowano osób prowadzących działalność gospodarczą, co negatywnie wpływa na wskaźnik przedsiębiorczości. Pozostałe dwa sołectwa wskazane do rewitalizacji Roztocznik i Owiesno liczą po pięciuset mieszkańców. Położone w południowej części gminy Owiesno charakteryzuje niski wskaźnik przedsiębiorczości oraz stosunkowo wysoki udział ludności w wieku poprodukcyjnym. Z kolei w sołectwie Roztocznik odnotowano wysoki udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności ogółem oraz osób korzystających z pomocy społecznej.

W **gminie wiejskiej Łagiewniki** wśród 14 analizowanych sołectw, wskazano do rewitalizacji 5 obszarów, które w sumie zamieszkuje 18% ludności gminy. Młynica, Słupice i Stoszków położone są przy zachodniej granicy gminy, a Przystronie i Sienice przy południowej. Wszystkie wymienione sołectwa charakteryzuje niski wskaźnik przedsiębiorczości oraz wysoki wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej.

W **gminie miejsko-wiejskiej Niemcza** analizowano 10 jednostek, w tym 7 sołectw oraz miasto Niemcza w podziale na 3 obszary. Do rewitalizacji wytypowano trzy obszary na terenach wiejskich i centrum miasta Niemcza. Chwałęcín i Ruszkowice to najmniejsze pod względem liczby ludności miejscowości w gminie, Podlesie również należy do mniejszych sołectw. Ze względu na peryferyjne położenie oraz niską liczbę ludności w sołectwach tych nie rozwija się przedsiębiorczość. Odnotowano także wysoki udział ludności w wieku poprodukcyjnym, co świadczy o starzeniu się lokalnych społeczności. W mieście Niemcza do rewitalizacji wskazano centrum, w skład którego wchodzi następujące ulice: Bolesława Chrobrego, Krótka, Okrzei, Piastowska, Plac Mieszka I, Podgórze, Podmiejska, Przemysłowa, Ratuszowa, Sienkiewiczza, Słowiańska, Szczytowa, Polna, Królowej Jadwigi, Słowackiego, Młyńska, Herbowa, Rycerska, Rynek, Podwałe, Strzebińska, Kwiatowa, Ogrodowa, Szczytna oraz Kościuszki. Wszystkie analizowane wskaźniki na tym obszarze osiągnęły wartość dodatnią, co oznacza niekorzystną sytuację. Obszar ten został również wskazany do interwencji w Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Niemcza na lata 2010-2013.

Gminę miejską Piława Górna podzielono na 5 obszarów do analizy: centrum, Kośmin, tereny na wschód i zachód od ul. Groszowieckiej, tereny na północ od ul Sienkiewicza. Do rewitalizacji wytypowano ściśle centrum miasta, które stanowi zawężony obszar wsparcia wskazany w Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Piława Górna z 2010 r. Na tym obszarze wszystkie analizowane wskaźniki osiągnęły wysokie wartości dodatnie, co oznacza niekorzystną sytuację społeczno-gospodarczą.

Na potrzeby analizy wskaźnikowej **miasto Pieszycę** podzielono na 3 obszary: centrum wskazane w Lokalnym Program Rewitalizacji Miasta Pieszycę na lata 2010-2013 (obejmujące ulice: Kopernika, Kościelną, T. Kościuszki, Królowej Jadwigi, Ks. Prał. F. Bieleckiego, A. Mickiewicza, Obywatelską, Ogrodową, Polną, Piskorzowską, Sanatoryjną, Zamkową, pl. Zamkowy, 9 Maja), tereny zachodnie obejmujące Bartoszków, Rościszów, Piskorzów, oraz tereny położone na wschód od centrum miasta. Obszar centrum charakteryzuje najwyższy spośród analizowanych w mieście obszarów udział ludności w wieku poprodukcyjnym oraz wskaźnik dot. liczby osób korzystających z pomocy społecznej, a także najniższy wskaźnik przedsiębiorczości.

Tab. 34. Charakterystyka obszarów problemowych wskazanych do rewitalizacji

l.p.	Obszar rewitalizacji	Liczba mieszkańców		Powierzchnia	
		ogółem	udział w całej gminie	ogółem	udział w całej gminie
Obszary miejskie					
1.	Centrum Dzierżoniowa ¹	9.316	28,0%	173 ha	8,60%
2.	Górna część centrum Bielawy	5.251	17,4%	100 ha	2,76%
3.	Centrum Niemczy	1.767	30,4%	53 ha	0,74%
4.	Centrum Pieszyc	2.042	21,8%	63 ha	0,99%
5.	Centrum Piławy Górnej	3.193	49,0%	96 ha	4,59%
Obszary wiejskie					
6.	Jędrzejowice	96	1,0%	325 ha	2,30%
7.	Roztocznik	501	5,4%	1167 ha	8,27%
8.	Owiesno	518	5,6%	1139 ha	8,07%
9.	Józefówek	64	0,7%	379 ha	2,69%
10.	Sienice	381	5,0%	617 ha	4,95%
11.	Przystronie	174	2,3%	559 ha	4,48%
12.	Stoszków	245	3,2%	900 ha	7,21%
13.	Słupice	383	5,1%	950 ha	7,61%
14.	Młynica	167	2,2%	365 ha	2,93%
15.	Podlesie	109	1,9%	400 ha	5,57%
16.	Ruszkowice	31	0,5%	289 ha	4,02%
17.	Chwałęcín	34	0,6%	290 ha	4,04%
suma		24272	23,8%	7865	16,44%

¹wartości szacunkowe

Źródło: Opracowanie własne

W sumie obszary wyznaczone do rewitalizacji zamieszkuje ponad 24 tys. osób, co stanowi blisko 24% wszystkich mieszkańców Ziemi Dzierżoniowskiej. Z tej liczby zdecydowaną większość stanowi ludność miejska (88%). Biorąc natomiast pod uwagę powierzchnię, obszary rewitalizacji obejmują 16,44% regionu, na co składa się 7380 ha terenów wiejskich i 485 ha obszarów miast. Najwięcej ludności obszarów zdegradowanych pochodzi z Dzierżoniowa, a także Bielawy i Piławy Górnej. Z drugiej strony najmniej licznymi obszarami zdegradowanymi są dwa sołectwa w gminie Niemcza,

tj. Ruszkowice i Chwałęcín. Największe powierzchniowo obszary zdegradowane to sołectwa Roztocznik i Owiesno w gminie wiejskiej Dzierżoniów, najmniejsze jest natomiast centrum Niemczy. Warto ponadto raz jeszcze zaznaczyć, że spośród powyższych terenów wszystkie obszary miejskie są objęte działaniami rewitalizacyjnymi w ramach lokalnych programów rewitalizacji. Oprócz tego w połowie terenów wiejskich obowiązują plany odnowy miejscowości. Z tych względów należy mieć nadzieję, że działania zaproponowane w niniejszym Programie Rewitalizacji stanowią będą uzupełnienie dla działań realizowanych na poziomie lokalnym.

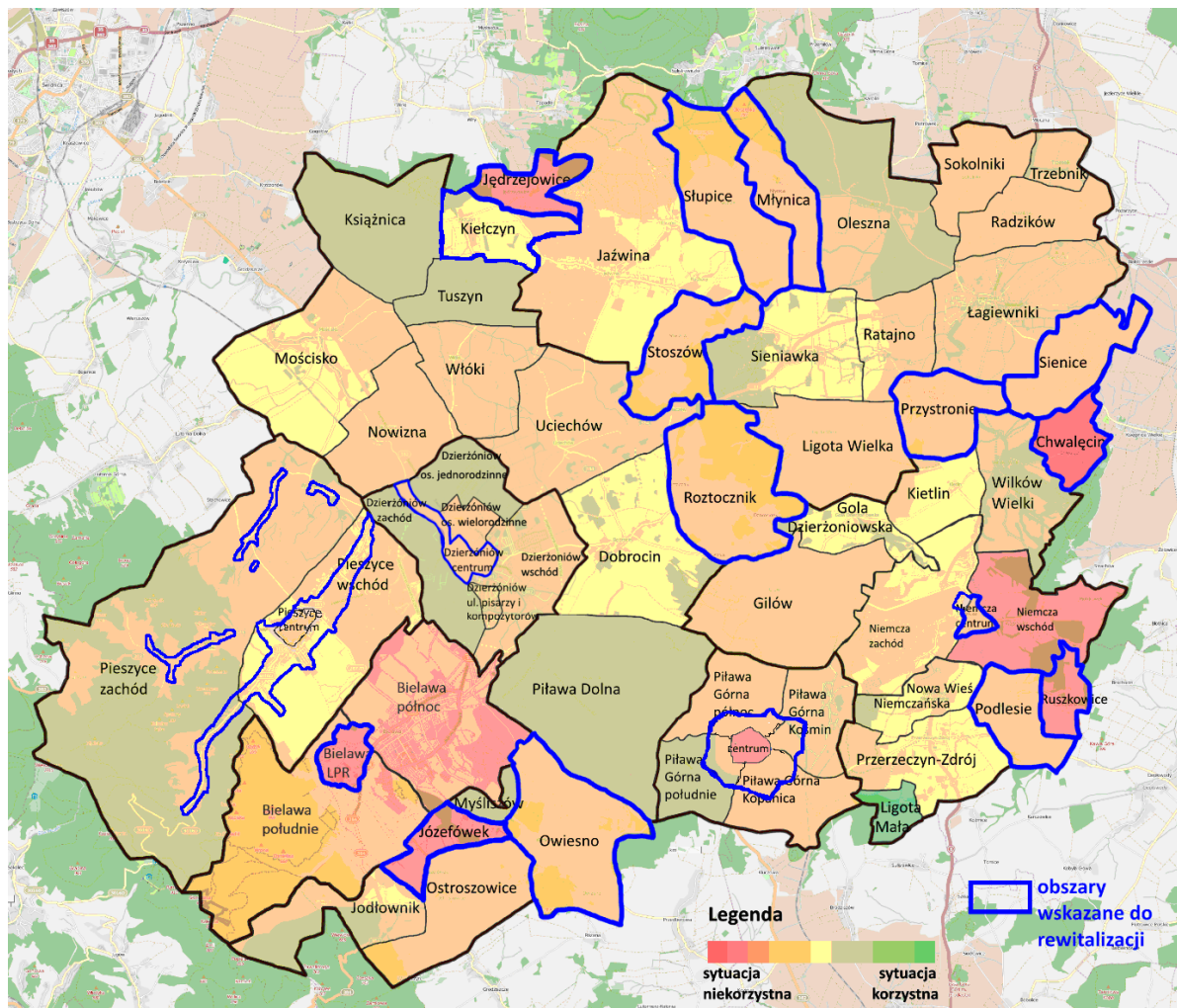
W wyniku konsultacji społecznych, przeprowadzonych z przedstawicielami urzędów miast i gmin Ziemi Dzierżoniowskiej uzupełniono powyższe obszary wyznaczone w oparciu o analizę wskaźnikową, o tereny istotne z punktu widzenia rozwoju i rewitalizacji poszczególnych gmin powiatu. Terenami uzupełniającymi są:

- Kiełczyn w gminie wiejskiej Dzierżoniów,
- obszar pomiędzy ulicami Piastowską i Piłsudzkiego w Dzierżoniowie,
- rejon Stawu Zamkowego w Niemczy,
- obszary wzdłuż głównych dróg w Pieszycach,
- obszar wokół centrum Piławy Górnej.

Ostateczny zasięg obszarów rewitalizacji przedstawiony został na rys. 23.

Rys. 23 Obszary wskazane do rewitalizacji na podstawie analizy wskaźnikowej oraz konsultacji społecznych

Źródło: opracowanie własne, dane uzyskane z urzędów miast i gmin Ziemi Dzierzoniowskiej w trakcie konsultacji społecznych.

3.3 ZDEGRADOWANE OBSZARY POPRZEMYSŁOWE

Ziemia Dzierżoniowska jest obszarem o silnych tradycjach przemysłowych. Transformacja systemowa i zmiany w zakresie produkcji doprowadziły jednak do upadku szeregu obiektów produkcyjnych. Tereny te stanowią obecnie duży potencjał rozwojowy, z tego względu ich rewitalizacja powinna się stać jednym z priorytetów rozwoju regionu. Określenie ich zasięgu powinno przy tym nastąpić niezależnie od analizy wskaźnikowej, która dotyczy przede wszystkim uwarunkowań społeczno-gospodarczych. Należy jednocześnie zaznaczyć, że tereny poprzemysłowe często bezpośrednio graniczą z obszarami degradacji społeczno-gospodarczej. W tab. 35 przedstawiono najważniejsze obszary poprzemysłowe w powiecie dzierżoniowskim, zawarte w lokalnych programach rewitalizacji i studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Listę tę należy jednak traktować jako otwartą, bowiem problem restrukturyzacji przemysłu i zamykania kolejnych zakładów pracy wciąż jest aktualny. Część z poniższych terenów w ostatnim czasie podlega już przekształceniom. W ramach Programu Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej proponuje się powiązanie realizowanych i planowanych działań w spójny dla całego regionu system przekształceń przestrzennych, prowadzący do wytworzenia wyjątkowego w skali całego województwa produktu turystycznego, opartego o tradycję miejsca.

Tab. 35. Obszary poprzemysłowe w powiecie dzierżoniowskim

I.p.	Gmina	obszary poprzemysłowe
1.	Dzierżoniów	- tereny po dawnym Zakładzie Radiowym „Diora” i po Zakładzie Przemysłu Bawełnianego „Silesiana”,
2.	Bielawa	- tereny po dawnych zakładach przemysłu bawełnianego „Bielbaw” i „Bieltex”,
3.	Dzierżoniów (gmina)	- tereny poprzemysłowe po przemyśle metalowym w Jodłowniku - obszary eksploatacji powierzchniowej surowców naturalnych (po zamknięciu kopalni),
4.	Łagiewniki	- obiekty poprodukcyjne w ramach zespoły dawnych gospodarstw rolnych w Łagiewnikach, Sieniawce, Sokolnikach,
5.	Niemcza	- zabytkowe hale Zakładów Mechanicznych w Niemczy, - obiekt dawnego lokalnego zakładu energetycznego przy ul. Wrocławskiej w Niemczy, - budynki przemysłowe ze sjenitu przy ul. Słowackiego i Piastowskiej w Niemczy - dawna słodownia z czerwonej cegły, - tereny przemysłowe dawnego zakładu przerobu mas bitumicznych zwanych „Piekiełkiem” w Niemczy, - obszary zakończonej eksploatacji górniczej kamienia naturalnego wymagające rekultywacji,
6.	Pieszycy	- tereny po dawnych Zakładach Przędzalni Pieszycy „Bieltex”,
7.	Piława Górna	- tereny poeksploatacyjne, po zaprzestaniu eksploatacji złoża migmatytu i amfibolitu „Piława Górna”, - teren dawnego składowiska odpadów poprodukcyjnych z zakładów kamieniarskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Programów rewitalizacji i studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gmin.

4 ZAŁOŻENIA PROGRAMU REWITALIZACJI

4.1 CELE REWITALIZACJI

W oparciu o przeprowadzone analizy sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej Ziemi Dzierżoniowskiej, przedstawione w poprzednich rozdziałach, a także przy uwzględnieniu zapisów obowiązujących dokumentów strategicznych na poziomie krajowym, wojewódzkim i lokalnym sformułowano cele rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej, a także wynikające z nich typy projektów podzielone na programy. Należy zaznaczyć, że przedstawione rozwiązania nie mają zastępować działań prowadzonych lokalnie. Poniższe propozycje mają za zadanie ujednoczyć z jednej strony działania rewitalizacyjne prowadzone w regionie, a z drugiej strony nakierować je na rozwiązywanie problemów o znaczeniu ponadgminnym.

Zgodnie z logiką interwencji cel główny rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej odnosi się do zidentyfikowanych w rozdziale 1.4 najważniejszych wymiarów degradacji regionu i dotyczy przede wszystkim obszarów problemowych, zdelimitowanych na podstawie analizy wskaźnikowej oraz konsultacji społecznych, przedstawionych w rozdziale 3. Biorąc zatem pod uwagę problem związany z postępującą dysfunkcyjnością społeczną, gospodarczą i przestrzenną centrów miast i peryferyjnych obszarów wiejskich, należy przyjąć iż głównym celem rewitalizacji będzie poprawa sytuacji na tych terenach.

Tab. 36 Cele rewitalizacji w odniesieniu do Strategii rozwoju Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020.

PROGRAM REWITALIZACJI ZIEMI DZIERŻONIOWSKIEJ NA LATA 2014-2020		STRATEGIA ROZWOJU ZIEMI DZIERŻONIOWSKIEJ NA LATA 2014-2020
<p>Cel główny: Zintegrowany rozwój Ziemi Dzierżoniowskiej w oparciu o poprawę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej na zdegradowanych obszarach centralnych miast oraz na peryferyjnych obszarach wiejskich, poprzez wzrost konkurencyjności gospodarki, wysoki poziom usług publicznych oraz efektywne i zrównoważone wykorzystanie przestrzeni</p>		<p>Wizja rozwoju: Ziemia Dzierżoniowska to partnerska wspólnota samorządowa, której najcenniejszym zasobem jest kapitał ludzki – będąca atrakcyjnym miejscem do życia, w dynamicznie rozwijającym się i otwartym regionie Dolnego Śląska – charakteryzująca się konkurencyjną gospodarką, wysokim poziomem usług publicznych oraz efektywnym i zrównoważonym wykorzystaniem przestrzeni.</p>
CELE POŚREDNIE	SFERA PRZESTRZENNA	
	<p>Poprawa jakości przestrzeni publicznej obszarów kryzysowych jako narzędzia rozwoju turystyki i promocji regionu</p> <p>Doskonalenie opracowań planistycznych jako sposobu wspólnego partnerskiego</p>	<p>Realizacja celów Strategii: ⇒ Zagospodarowanie i ład przestrzenny. ⇒ Budowa i zarządzanie marką Ziemia Dzierżoniowska.</p>

	planowania działań na rzecz rozwoju przestrzennego regionu	
	Rozwój mieszkalnictwa, usług kultury oraz innych usług dla mieszkańców, a także stanu infrastruktury technicznej na potrzeby podnoszenia jakości życia na obszarach kryzysowych	
	SFERA SPOŁECZNA	
	Zahamowanie trendów depopulacyjnych i poprawa struktury wiekowej mieszkańców obszarów problemowych dotkniętych problemami demograficznymi	Realizacja celów Strategii: ⇒ Poprawa dostępności i jakości usług publicznych. ⇒ Tworzenie warunków do rozwoju kapitału ludzkiego.
	Rozwój zasobów ludzkich i ograniczenie występowania patologii społecznych na obszarach problemowych	
	Aktywizacja osób bezrobotnych, w szczególności kobiet na obszarach problemowych.	
	SFERA GOSPODARCZA	
	Wzrost konkurencyjności i komplementarności przedsiębiorstw działających na obszarach problemowych w oparciu o tradycję i nowoczesność	Realizacja celów Strategii: ⇒ Tworzenie warunków do wzrostu konkurencyjności gospodarki. ⇒ Poprawa dostępności komunikacyjnej Ziemi Dzierżoniowskiej.
	Integracja lokalnych przedsiębiorców i rozwój małej przedsiębiorczości, w szczególności na obszarach problemowych	

Zródło: opracowanie własne

4.2 PLAN DZIAŁAŃ

Dla obszarów problemowych określono plany działań przestrzennych, gospodarczych i społecznych, które są podstawą do prowadzenia polityki rewitalizacji. Wymienione działania określają priorytetowe **typy projektów**, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia celów rewitalizacji. Każdorazowo przed przystąpieniem do realizacji projektu należy doprecyzować zakres przedmiotowy i przestrzenny działań, wpisując się w zaproponowane typy projektów, zgodnie ze schematem wdrażania Programu Rewitalizacji, opisanym w rozdziale piątym. Zakłada się, że oprócz wskazanych poniżej projektów zidentyfikowanych na etapie opracowania Programu Rewitalizacji możliwe będzie wdrażanie innych projektów rewitalizacyjnych realizowanych również przez podmioty zewnętrzne, które będą częściowo nawiązywać do poniższych propozycji. Na potrzeby realizacji polityki rewitalizacji zostaną uruchomione mechanizmy wdrażania i finansowania zadań rewitalizacyjnych. Dostęp do środków będzie zależał przede wszystkim od tego, czy cele planowanych projektów rewitalizacyjnych zgodne są z celami oraz priorytetowymi typami projektów. Na koniec należy raz jeszcze zaznaczyć ponadlokalny charakter zaplanowanych działań. Ich realizacja powinna przyczynić się do wzrostu konkurencyjności całego regionu.

4.2.1 Działania przestrzenne

Przedstawione poniżej działania w sferze przestrzennej podzielone na pięć programów: Przestrzeń publiczna, Ład przestrzenny, Remonty i modernizacje Infrastruktura techniczna oraz Integracja przestrzenna są drogą do osiągnięcia zaproponowanych w poprzednim rozdziale celów pośrednich, tj. poprawy jakości przestrzeni publicznej obszarów kryzysowych jako narzędzia rozwoju turystyki i promocji regionu, doskonalenie opracowań planistycznych, jako sposobu wspólnego partnerskiego planowania działań na rzecz rozwoju przestrzennego regionu, rozwoju mieszkalnictwa, usług kultury oraz innych usług dla mieszkańców, a także stanu infrastruktury technicznej na potrzeby podnoszenia jakości życia na obszarach kryzysowych.

Tab. 37 Programy i działania (typy projektów) służące realizacji celów rewitalizacji w sferze przestrzennej

Program: Przestrzeń publiczna	Program: Ład przestrzenny
<ul style="list-style-type: none"> • Zagospodarowanie przestrzeni rynków miejskich pod ponadlokalne funkcje kultury, gastronomii, rekreacji i wypoczynku. • Zagospodarowanie przestrzeni obszarów mieszkalnych pod funkcje integracji, rekreacji i wypoczynku. • Zagospodarowanie przestrzeni obszarów przemysłowych pod nowe funkcje gospodarcze, funkcje kultury, gastronomii lub mieszkalnictwo. • Rewaloryzacja terenów zieleni miejskiej i osiedlowej, w celach ochrony i udostępnienia pod funkcje integracji, rekreacji, wypoczynku i turystyki. • Budowa systemu monitoringu w miejscach szczególnie narażonych 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktualizacja studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miast i gmin o ustalenia dotyczące przestrzennych aspektów działań rewitalizacyjnych na obszarach wskazanych do rewitalizacji. • Aktualizacja lub opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów wskazanych do rewitalizacji, a także wprowadzenie w tych dokumentach ustaleń dotyczących przestrzennych aspektów rewitalizacji. • Rozbudowa systemu parkowania poprawiającego dostępność obszarów centralnych miast bez kolizji z innymi funkcjami tych terenów, szczególnie rynków staromiejskich i innych ważnych przestrzeni publicznych przeznaczonych pod integrację.

na przestępstwa.	<ul style="list-style-type: none"> Likwidowanie barier architektonicznych, szczególnie w obszarach centralnych miast i wsi oraz przy budynkach użyteczności publicznej.
<p>Program: Remonty i modernizacje</p> <ul style="list-style-type: none"> Modernizacje, remonty i adaptacje obiektów zabytkowych na potrzeby usług kultury, turystycznych i innych usług społecznych Modernizacje i remonty zasobów mieszkaniowych, budowa komunalnych zasobów mieszkaniowych. Modernizacje, remonty i adaptacje obiektów przemysłowych pod działalność ośrodków kultury, gastronomię lub mieszkalnictwo. Termomodernizacje budynków mieszkalnych i innych, w tym użyteczności publicznej. Budowa, rozbudowa, modernizacja, adaptacja obiektów i infrastruktury usług społecznych (edukacyjnych, kulturalnych, zdrowia, sportu i rekreacji), szczególnie dla młodzieży oraz osób starszych. 	<p>Program: Infrastruktura techniczna</p> <ul style="list-style-type: none"> Budowa i rozbudowa infrastruktury informacyjnej i turystycznej. Modernizacja i remonty dróg oraz ciągów pieszych i rowerowych na terenach problemowych oraz prowadzących do nich Modernizacja, remonty i rozbudowa infrastruktury technicznej, energetycznej i telekomunikacyjnej na obszarach problemowych
Program: Integracja przestrzenna	
<ul style="list-style-type: none"> Współpraca i integracja planowania przestrzennego. Rewitalizacja przestrzeni publicznych, poprawa estetyki, stanu technicznego obiektów i terenów zdegradowanych (w tym renowacja zabytków i tworzenie miejsc atrakcyjnych dla mieszkańców i turystów). Tworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych, w tym terenów zieleni, parków, placów zabaw, siłowni zewnętrznych etc. 	

Źródło: opracowanie własne w oparciu o przeprowadzone konsultacje społeczne

4.2.2 Działania społeczne

Przedstawione poniżej działania w sferze społecznej podzielone na pięć programów: Dzieci i młodzież, Osoby starsze, Bezrobotni Najubożsi oraz Integracja społeczna są drogą do osiągnięcia zaproponowanych w poprzednim rozdziale celów pośrednich, tj. zahamowania trendów depopulacyjnych i poprawy struktury wiekowej mieszkańców obszarów problemowych dotkniętych problemami demograficznymi, rozwoju zasobów ludzkich i ograniczenia występowania patologii społecznych na obszarach problemowych oraz aktywizacji osób bezrobotnych, w szczególności kobiet na obszarach problemowych.

Tab. 38 Programy i działania (typy projektów) służące realizacji celów rewitalizacji w sferze społecznej

<p>Program: Dzieci i młodzież</p> <ul style="list-style-type: none"> Realizacja zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży, zamieszkałych na obszarach problemowych o obniżonej dostępności do usług 	<p>Program: Osoby starsze</p> <ul style="list-style-type: none"> Realizacja różnych form aktywizacji rekreacyjno-sportowej osób starszych. Poszerzenie oferty kulturalnej skierowanej dla osób starszych. Integracja osób starszych, szczególnie
---	--

<p>edukacyjnych i usług kultury.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Realizacja działań na rzecz pobudzenia wśród dzieci i młodzieży aktywności obywatelskiej, kreatywności i przedsiębiorczości. • Realizacja działań prewencyjnych wśród młodzieży związanych z przestępczością i sięganiem po substancje psychotropowe. • Poszerzenie oferty kulturalnej skierowanej dla dzieci i młodzieży • Poprawa efektywności i jakości kształcenia zawodowego młodzieży dające szanse na szybsze znalezienie pracy. 	<p>na obszarach problemowych.</p>
<p>Program: Bezrobotni</p>	<p>Program: Najubożsi</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Realizacja działań związanych z podnoszeniem kwalifikacji i umiejętności zawodowych bezrobotnych, w tym szczególnie w kwestii samo zatrudnienia, w szczególności kobiet. • Realizacja różnych form aktywizacji społecznej, szczególnie obywatelskiej, mieszkańców miast i wsi w obszarach centralnych miast oraz w obszarach kryzysowych wiejskich. • Realizacja działań związanych z podnoszeniem jakości usług publicznych społecznych, szczególnie związanych z podnoszeniem kwalifikacji kadr usług publicznych społecznych (edukacyjnych, kulturalnych, zdrowia, sportu i rekreacji). • Program przyznawania bezzwrotnych środków finansowych na rozwój przedsiębiorczości wśród bezrobotnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Realizacja działań zmierzających do wsparcia i promocji rodzin wielodzietnych. • Wsparcie remontów i modernizacji mieszkań osób najuboższych. • Realizacja działań związanych z aktywizacją społeczną i zawodową osób dotkniętych problemami wykluczenia społecznego i zawodowego.
<p>Program: Integracja społeczna</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Współpraca i tworzenie warunków dla zaspokajania potrzeb w zakresie tworzenia i rozwijania miejsc opieki nad dziećmi, seniorami oraz osobami niepełnosprawnymi. Wspieranie osób wykluczonych i bezrobotnych. • Rozwój i wdrożenie systemu cyfryzacji, w tym e-usług dla całej Ziemi Dzierżoniowskiej. • Rozwój edukacji i kształcenia zawodowego - szkolnictwo zawodowe ukierunkowane na potrzeby lokalne i zawody przyszłości – poprawa jakości kształcenia praktycznego (w tym w ramach klastrów edukacyjnych). • Wsparcie rozwoju i integracja organizacji pozarządowych (w tym stworzenie inkubatora NGO dla Ziemi Dzierżoniowskiej). 	

Zródło: opracowanie własne w oparciu o przeprowadzone konsultacje społeczne

4.2.3 Działania gospodarcze

Przedstawione poniżej działania w sferze gospodarczej podzielone na cztery programy: Aktywizacja, Integracja, Kreatywność oraz Integracja gospodarcza są drogą do osiągnięcia zaproponowanych w poprzednim rozdziale celów pośrednich, tj. wzrostu konkurencyjności i komplementarności przedsiębiorstw działających na obszarach problemowych w oparciu o tradycję i nowoczesność oraz integracji lokalnych przedsiębiorców i rozwój małej przedsiębiorczości, w szczególności na obszarach problemowych

Tab. 39 Programy i działania (typy projektów) służące realizacji celów rewitalizacji w sferze gospodarczej

Program: Aktywizacja	Program: Integracja
<ul style="list-style-type: none"> • Modernizacja i remont istniejących obiektów przemysłowych na potrzeby nowej działalności gospodarczej. • Uzbrojenie nowych terenów inwestycyjnych pod działalność gospodarczą. • Realizacja działań związanych z aktywizacją turystyczną obszarów do tego przeznaczonych • Powołanie inkubatora przedsiębiorczości Ziemi Dzierżoniowskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Integracja lokalnych przedsiębiorstw w celu stworzenia dzierżoniowskiego klastra gospodarczego. • Realizacja działań promujących lokalną działalność gospodarczą. • Promocja i realizacja działań związanych z rozwojem przedsiębiorczości wśród mieszkańców. • Wspieranie i rozwój współpracy w zakresie edukacji zawodowej i wyższej inżynierskiej, przy wykorzystaniu zasobów Ziemi Dzierżoniowskiej.
Program: Kreatywność	
<ul style="list-style-type: none"> • Wdrażanie rozwiązań administracyjnych związanych z promocją i wsparciem przedsiębiorstw prowadzących działalność na obszarach kryzysowych i zamierzających tu inwestować oraz rozwijać się zgodnie z charakterem i funkcjami obszarów • Opracowanie i wdrożenie pakietu ułatwień dla rozwoju przedsiębiorczości, w tym mechanizmów wspierających rozwój i dojrzewanie firm. • Program przyznawania bezzwrotnych środków finansowych na rozwój innowacyjnych form działalności gospodarczej. 	
Program: Integracja gospodarcza	
<ul style="list-style-type: none"> • Powołanie i utworzenie technoinkubatora przedsiębiorczości Ziemi Dzierżoniowskiej – wspierającego wchodzenie na rynek innowacyjnych technologii, w szczególności z udziałem nowopowstałych firm. • Identyfikacja i kreacja wspólnych produktów turystycznych. • - Wspólna promocja i informacja turystyczna oraz kulturalna (w tym: aplikacja mobilna, CIT). Skarbiec Ziemi Dzierżoniowskiej (produkty lokalne, wspólna promocja). • Modernizacja i rozwój infrastruktury turystycznej i agroturystycznej, w tym szlaków 	

turystycznych, rowerowych, pieszych, samochodowych oraz wsparcie rozwoju bazy turystycznej (infrastruktura hotelowa, gastronomiczna, paraturystyczna) w tym projekt rowerowy Ziemi Dzierżoniowskiej (wspólne trasy rowerowe i cykl imprez turystycznych i rekreacyjnych)

- Utworzenie trasy rowerowej na terenach kolei widokowej na obszarze Gór Sowich wraz z uruchomieniem atrakcji turystycznych
- Tworzenie warunków do wykorzystania i rozwoju energii odnawialnej (tworzenie programów dofinansowania OZE, MPZP, rozpoznanie zasobów geotermalnych, małe przydomowe turbiny wiatrowe, budowa elektrowni fotowoltaicznych).
- Poprawa funkcjonowania transportu zbiorowego na terenie powiatu dzierżoniowskiego (centra przesiadkowe, wymiana taboru).

Źródło: opracowanie własne w oparciu o przeprowadzone konsultacje społeczne

4.3 POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Planując realizację działań rewitalizacyjnych, należy wziąć pod uwagę realne możliwości ich wdrożenia, w tym przede wszystkim potencjalne źródła finansowania. W okresie wdrażania Programu Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej miasta i gminy mogą wykorzystywać środki pochodzące z następujących źródeł:

- środki własne samorządów (gminnych, powiatowych, wojewódzkich), przeznaczone m.in. na prace konserwatorskie i restaurację zabytków.
- środki własne beneficjentów prywatnych.
- środki zewnętrzne, w tym m. in.: kredyty i pożyczki bankowe, dotacje krajowe, fundusze strukturalne Unii Europejskiej, dochody z emisji obligacji,
- środki mieszane – hybrydowe formy finansowania, w tym m.in.: partnerstwo publiczno-prywatne.

Szczególne znacznie w tym zakresie odgrywać będą środki finansowe przewidziane w ramach opisanego w rozdziale 2.2.2 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego, który w latach 2014-2020 będzie programem finansowanym z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i z Europejskiego Funduszu Społecznego. Priorytetami, z których możliwa będzie w szczególności realizacja projektów rewitalizacyjnych są:

- **Priorytet inwestycyjny 6.3: Rewitalizacja zdegradowanych obszarów**, w ramach którego wsparcie zostanie ukierunkowane na poprawę jakości życia mieszkańców oraz ożywienie gospodarcze i społeczne zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich, gdzie doszło do kumulacji negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych. Działania rewitalizacji infrastrukturalnej muszą służyć rozwiązywaniu zdiagnozowanych problemów społecznych i podporządkowane będą działaniom finansowanym z EFS. Kompleksowe działania w tym zakresie obejmą remont, modernizację i adaptację istniejących budynków do funkcji społecznych, kulturalnych i edukacyjnych, odnowę zasobów mieszkaniowych (części wspólne budynków), zagospodarowanie przestrzeni publicznych obejmując również sferę bezpieczeństwa mieszkańców (monitoring miejski) lub dostosowanie przestrzeni do potrzeb osób niepełnosprawnych, a także inwestycje w tzw. drogi lokalne, możliwie jedynie, gdy będą one stanowiły element szerszej koncepcji związanej z rewitalizacją.
- **Priorytet inwestycyjny 9.1 Aktywna integracja**, w ramach którego realizowane będą działania zmierzające do poprawy sytuacji osób wykluczonych, bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zwiększenie skuteczności podejmowanych działań w walce z ubóstwem poprzez wykorzystania instrumentów aktywnej integracji, w szczególności aktywizacji zawodowej. Rezultatem podejmowanych inicjatyw będzie także podniesienie zdolności do zatrudnienia, zwiększenie mobilności i aktywności społecznej mieszkańców.
- **Priorytet inwestycyjny 1.3 Rozwój przedsiębiorczości**, w ramach którego możliwe będzie kompleksowe uzbrojenie terenów pod inwestycje, tworzenie nowej infrastruktury inwestycyjnej lub rewitalizacja istniejącej infrastruktury (w tym uzbrojenie terenu, rekultywacja gruntów, makroniwelacja gruntów, w ograniczonym zakresie budowa/modernizacja dróg służących udostępnieniu ww. infrastruktury) w celu, stworzenia przedsiębiorcom korzystnych warunków do inwestowania i prowadzenia działalności gospodarczej.
- **Priorytet inwestycyjny 3.3: Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym**, w ramach którego wspierane będą kompleksowe inwestycje podnoszące efektywność energetyczną wielorodzinnych budynków mieszkalnych oraz budynków użyteczności publicznej, w tym przedsięwzięcia termomodernizacyjne, oraz dotyczące wymiany oświetlenia na energooszczędne.

Projekty rewitalizacyjne będą możliwe do finansowania także w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020, w szczególności poprzez finansowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych, zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza (wspieranie efektywności energetycznej w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym), zachowanie, ochronę, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego. Priorytetami, z których w szczególności możliwe będzie wsparcie działań rewitalizacyjnych są:

- **Priorytet inwestycyjny 4.3** Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym.
- **Priorytet inwestycyjny 6.5** Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu.
- **Priorytet inwestycyjny 6.3** Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Źródłem finansowania programów rewitalizacyjnych miast może być również inicjatywa JESSICA – wspólne europejskie wsparcie na rzecz trwałych inwestycji w obszarach miejskich. JESSICA powołana przez Komisję Europejską we współpracy z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym wspiera regenerację i zrównoważony rozwój obszarów miejskich w systemie zwrotnym. W okresie programowania 2014-2020 planowane jest wykorzystanie tego typu instrumentów inżynierii finansowej na większą skalę, włączając w nie także obszary wiejskie.

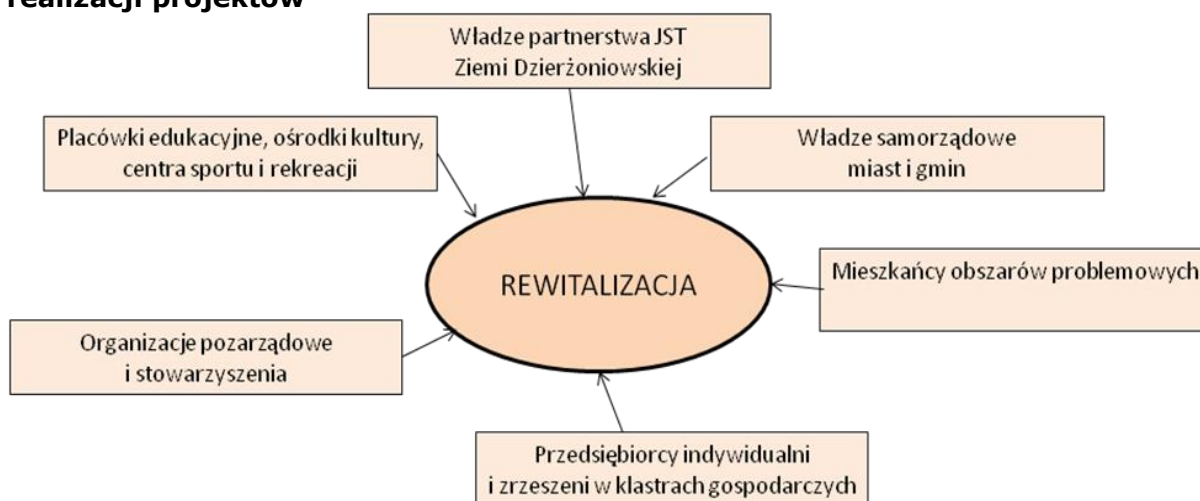

4.4 UCZESTNICY REWITALIZACJI

Program Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020 powstał z wykorzystaniem partycypacji „akceptującej”, która zakłada przygotowanie dokumentu przez zespół ekspercki, a następnie przedstawienie go do akceptacji społeczności lokalnej. Kluczowym momentem współuczestnictwa w procesie rewitalizacji, będzie w tym przypadku realizacja projektów rewitalizacyjnych. W ich ramach zakłada się zaangażowanie szerokiego grona osób, które będą uczestniczyć zarówno w procesie konstruowania projektów wynikających z przedstawionych w niniejszym rozdziale celów i działań, a także przy ich realizacji na obszarach problemowych. Takie podejście do procesu rewitalizacji jest szczególnie zasadne przy tworzeniu dokumentów obejmujących znaczne obszary, ponieważ umożliwia głębsze zainteresowanie problemami degradacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej szerszego grona uczestników przez dłuższy okres czasu, a w rezultacie daje nadzieje na trwalsze rezultaty obserwowane w przyszłości. Szerzej udział wszystkich uczestników w procesie rewitalizacji został opisany w rozdziale piątym.

Rys. 24 Uczestnicy procesu rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej na etapie realizacji projektów

Źródło: opracowanie własne

5 SYSTEM ZARZĄDZANIA PROGRAMEM REWITALIZACJI

System zarządzania Programem Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020, w tym: organy odpowiedzialne za wdrażanie Programu, kryteria wyboru projektów przeznaczonych do realizacji, a także system monitoringu i ewaluacji zostały omówione w Strategii Rozwoju Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020.

UZASADNIENIE

do uchwały Rady Miejskiej w Piławie Górnej w sprawie uchwalenia Programu Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020

1. Cel i przewidywane skutki podjęcia uchwały.

Celem podjęcia uchwały Rady Miejskiej w Piławie Górnej w sprawie uchwalenia Programu Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020. Program Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020 jest dokumentem strategicznym, określającym ramy działań służących odnowie zdegradowanych obszarów w powiecie dzierżoniowskim. Stanowiąc będzie on wieloletni ramowy program działań w sferze przestrzennej, społecznej i gospodarczej, zmierzających do wyprowadzenia rewitalizowanych obszarów z sytuacji kryzysowej i stworzenia warunków do ich dalszego rozwoju.

2. Aktualny stan faktyczny i prawny.

Program Rewitalizacji Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014-2020, został opracowany w ramach realizacji projektu partnerskiego pn. „Partnerstwo JST Ziemi Dzierżoniowskiej – wspólnie w stronę zrównoważonego rozwoju”. W skład partnerstwa wchodzi: Powiat Dzierżoniowski, Gmina Miejska Dzierżoniów, Gmina Bielawa, Gmina Pieszycy, Gmina Dzierżoniów, Gmina Łagiewniki, Gmina Niemcza, Gmina Piława Górna. Projekt ten uzyskał dofinansowanie w ramach konkursu dotacji na działania wspierające jednostki samorządu terytorialnego w zakresie planowania współpracy w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych. Przyznana dotacja współfinansowana jest ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i wkładu krajowego, w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013. Dokument zawiera diagnozę obecnej sytuacji na Ziemi Dzierżoniowskiej w kontekście działań rewitalizacyjnych i wskazuje obszary problemowe, określa cele główne i pośrednie oraz wskazuje plany działań przestrzennych, gospodarczych i społecznych dla wyznaczonych obszarów problemowych. Założenia dla programu zostały wypracowane przez zespół, składający się z przedstawicieli wszystkich partnerów projektu. Elementem procesu tworzenia Programu były konsultacje społeczne, które zapewniły mieszkańcom bezpośredni udział w tworzeniu dokumentu poprzez możliwość przedstawienia swojej opinii, oczekiwań. W trakcie opracowania dokument był opiniowany przez niezależnego konsultanta przyznanego przez Związek Miast Polskich. Niniejszy dokument stanowi podstawę do opracowania i wdrożenia na terenie Ziemi Dzierżoniowskiej projektów współfinansowanych ze środków zewnętrznych.